

In hun blootje voor het publieke oog

Een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt

Masterproef neergelegd tot het behalen van de graad van Master in de
criminologische wetenschappen door (01003065) Decuyper Ann-Sophie

Academiejaar 2013-2014

Promotor:
Prof. Dr. Vermeulen Gert

Commissarissen:
Van Damme Yasmin
Van Audenhove Sharon

TREFWOORDEN

Minderjarig naakt

Publiek toegankelijk beeldmateriaal

Context van seksueel misbruik

Kwalitatief onderzoek

WOORD VOORAF

Deze masterproef werd geschreven in het kader van de masteropleiding criminologische wetenschappen aan Universiteit Gent. Met het oog op het behalen van het diploma master in de criminologische wetenschappen werd deze eindverhandeling zo goed als mogelijk verwezenlijkt. Dit zou echter niet gelukt zijn zonder de steun en begeleiding van een aantal personen, bij deze had ik graag van de gelegenheid gebruik gemaakt om deze personen oprecht te bedanken.

Bijzondere dank gaat uit naar Van Damme Yasmin voor de richtinggevende hulp en begeleiding gedurende het gehele schrijf- en onderzoeksproces. Deze samenwerking droeg bij tot het verbeteren van deze masterproef en was tevens verhelderend en verrijkend voor mezelf. Daarnaast ook een gemeend woord van dank aan mijn promotor Prof. Dr. Vermeulen Gert, die na het tweede semester steeds open stond voor vragen en het bieden van de nodige hulp.

Voorts wens ik alle respondenten oprecht te bedanken voor hun bereidwilligheid tot medewerking aan het (beperkt) kwalitatief onderzoek. Daarenboven een woord van dank voor hun tijd, moeite en waardevolle bemerkingen. Zij hebben er namelijk mede toe geleid dat het kwalitatieve luik van deze studie kon worden gerealiseerd.

Tot slot ben ik ook veel dank verschuldigd aan mijn vrienden en familie voor de steun, raad en ontspannende pauzes. In het bijzonder een oprecht dankwoord aan het thuisfront voor de zorgvuldige rode balpen en de kans die zij mij hebben geboden om deze universitaire opleiding te volgen.

Lof en dank aan ieder van jullie!

Decuyper Ann-Sophie

Mei 2014

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

BWB: Belgisch Grondwetboek

GW: Grondwetboek

SW: Strafwetboek

Cass.: Cassatie

IVRK: Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Sensoa: Vlaams Expertise centrum voor Seksuele gezondheid

JEP: Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame

INHOUDSTABEL

TREFWOORDEN.....	I
WOORD VOORAF	II
LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN.....	III
INHOUDSTABEL	IV
INLEIDING	1
BEGRIPSVERDUIDELIJKING.....	6
DEEL 1 : LITERATUURSTUDIE.....	7
Hoofdstuk 1: Omkadering en situering van minderjarig naakt.....	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Nationaal kader.....	7
1.3 Europees kader	10
1.4 Internationaal kader	12
1.5 Besluit.....	12
Hoofdstuk 2: Afbeelding van het kind en de bestaande literatuur	14
2.1 Inleiding	14
2.2 Afbeeldingen van kinderen als studieobject	14
2.3 De grens tussen de kindertijd en de volwassenheid.....	16
2.4 Gevoeligheden omtrent het afbeelden van minderjarigen	18
2.5 De seksualisering van het kind	20
2.6 Besluit.....	21
Hoofdstuk 3: Minderjarig naakt en de opkomst van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën.....	22
3.1 Inleiding	22
3.2 'Nieuwe' informatie- en communicatietechnologieën.....	23
3.3 De leefwereld van minderjarigen en de virtuele sfeer.....	25
3.4 Besluit.....	27

Hoofdstuk 4: Minderjarig naakt in het publiek toegankelijk beeldmateriaal en de rol van de media.....	28
4.1 Inleiding	28
4.2 De media	28
4.3 De Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame en haar taken.....	29
4.4 De Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame en de probleemstelling.....	31
4.5 Besluit.....	36
Hoofdstuk 5: Het schadebeginsel of The Harm Principle	38
5.1 Inleiding	38
5.2 Het schadebeginsel	38
5.3 Besluit.....	40
DEEL 2: EMPIRISCH ONDERZOEK.....	41
Hoofdstuk 1: Methodologie	41
1.1 Inleiding	41
1.2 Dataverzameling.....	41
1.2.1 Onderzoeksinstrumenten.....	41
1.2.1.1 De focusgroep	42
1.2.1.2 Het kwalitatieve interview	43
1.2.2 Selectie van de onderzoekseenheden	44
1.2.2.1 De focusgroep	44
1.2.2.2 Het kwalitatieve interview	45
1.2.3 Non-respons.....	46
1.2.3.1 De focusgroep	46
1.2.3.2 Het kwalitatieve interview	47
1.2.4 Ethische aspecten	47
1.3 Data-analyse.....	48
1.4 Besluit.....	48
Hoofdstuk 2: Onderzoeksresultaten.....	50
2.1 Inleiding	50
2.2 De focusgroep	51
2.2.1 Reclamespots met minderjarig naakt.....	51
2.2.2 Context en gebruik van minderjarig naakt.....	51

2.2.3	Regels omtrent de vertoning van publiek toegankelijk minderjarig naakt	52
2.2.4	De gebruiker.....	53
2.2.5	Waar ligt de grens?.....	54
2.2.6	De sociale en mobiele media en minderjarig naakt.....	55
2.2.7	Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust	56
2.2.8	Het kind vroeger en nu	58
2.2.9	De boodschap	59
2.2.10	Cultuur.....	59
2.2.11	Besluit.....	59
2.3	Het kwalitatieve interview: Child Focus	61
2.3.1	Reclamespots met minderjarig naakt.....	61
2.3.2	Context en het gebruik van minderjarig naakt.....	62
2.3.3	Belang van het kind	62
2.3.4	Afbeelding van het kind en de rol van Child Focus	63
2.3.5	Waar ligt de grens?.....	64
2.3.6	De sociale en mobiele media en minderjarig naakt.....	65
2.3.7	Seksualisatie van het kind	67
2.3.8	Het kind vroeger en nu	68
2.3.9	Cultuur.....	68
2.3.10	Vragen omtrent het aangekaarte thema binnen de organisatie.....	69
2.3.11	Besluit.....	69
2.4	Het kwalitatieve interview: de JEP	71
2.4.1	Relatie met het product.....	71
2.4.2	Rol van de gebruiker.....	71
2.4.3	Afbeelding van het kind en een specifieke regel	72
2.4.4	Seksualisatie van het kind	72
2.4.5	De sociale en mobiele media en minderjarig naakt.....	73
2.4.6	Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust	73
2.4.7	Cultuur.....	73
2.4.8	Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie	74
2.4.9	Besluit.....	74
2.5	Het kwalitatieve interview: Sensoa.....	75
2.5.1	Algemene trend rond minderjarig naakt	75
2.5.2	Waar ligt de grens?.....	76
2.5.3	De sociale en mobiele media en minderjarig naakt.....	78
2.5.4	Seksualisatie van het kind	79

2.5.5	Het kind vroeger en nu	79
2.5.6	Wetgeving rond openbare zedenschennis	80
2.5.7	Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie	80
2.5.8	Besluit.....	81
DEEL 3:	DISCUSSIE.....	83
Hoofdstuk 1:	Situering van het onderzoek	83
Hoofdstuk 2:	Terugkoppeling naar de literatuur	83
Hoofdstuk 3:	Algemene conclusie.....	87
REFERENTIES	.....	92
BIJLAGEN	.....	I

INLEIDING

‘Veiligheid’ staat in het publieke domein op de eerste plaats en is binnen België een van de meest bepalende thema’s in de publieke discussie. In de publieke opinie lijkt de mogelijkheid tot ‘slachtoffer worden van een geweldsmisdrijf’ bepalend te zijn voor dit thema. De publieke verontwaardiging kent een gevoelige stijging wanneer dergelijke slachtoffers kinderen zijn (Bogaerts *et al.*, 2003). Vooral sinds de Dutroux-affaire¹, speelt de problematiek van ‘seksueel misbruik van kinderen’ hier een grote rol in (Vermeulen *et al.*, 2003). Het maatschappelijke leven schenkt daardoor een toegenomen aandacht aan deze problematiek (Humblet, 2007). Een greep uit een aantal recente persartikels kan hierop duiden: “Virtueel Filipijns meisje lokt 1000 kindermisbruikers”, “Proces tegen pedofiele Vlaamse pater in Canada van start”, “Rechtbank Dendermonde geeft lokale ex-voorzitter N-VA 6 jaar cel voor kindermisbruik”, “Belgische pedofiel gearresteerd in Thailand”.

Daarnaast breiden de grenzen van seksueel misbruik van kinderen steeds verder uit door de opkomst van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën, met alle gevolgen en misbruiken van dien (Martin & Alaggia, 2013; Verhofstadt, 2012; Jewkes, 2010; Choo, 2009; Wolak *et al.*, 2008). De activiteiten van minderjarigen op het internet en mobiele- en sociale media zijn tevens niet min, heel wat avonturen van minderjarigen spelen zich af in de virtuele wereld (Jewkes, 2010; TIRO onderzoek, 2008; Dombrowski, Gischlar & Durst, 2007). Een grote maatschappelijke aandacht valt ook hier te bespeuren: “Kwart tieners zet zichzelf te kijk op Facebook”, “Ophef over minderjarig naakt in iPhone-applicatie BeautyMeter”, “Zet niet zomaar foto’s van je kinderen op Facebook”, “Child Focus vraagt minderjarigen uitdrukkelijk om hun privacy beter te beschermen”.

De aangescherpte aandacht voor deze problematiek is er niet zonder reden. Uit het recente jaarverslag van de Stichting voor Vermiste en Seksueel uitgebuite kinderen (Child Focus) blijkt namelijk dat zij in 2012 per week bijna 14 dossiers in verband met seksueel misbruik aangemaakt heeft. Dit komt neer op 806 vragen of meldingen die zij ontving via haar verschillende kanalen², waarvan in 706 gevallen een dossier werd aangemaakt. Daarnaast is er één dossier per week dat een link kent met nieuwe technologieën, gaande van verspreiding van beeldmateriaal of misbruik via het internet.

---

¹ Op de gebeurtenissen rondom Marc Dutroux volgden de Witte Marsen. De volledige samenleving verloor haar vertrouwen in de opsporingsautoriteiten en de rechtelijke macht.

² Onder andere het gratis nummer 116 000 waar burgers de klok rond gevallen of vermoedens van seksueel misbruik van minderjarigen kunnen melden en de chatlijn “nupraatikerover.be”.

Toch mogen deze cijfers niet zonder meer aangenomen worden; een kritische blik moet een licht werpen op het hoge *dark-number*gehalte van deze problematiek. In werkelijkheid liggen bovengenoemde cijfers veel hoger, doordat seksueel misbruik op kinderen vaak verborgen is in de marges van de samenleving en zich in alle clandestiniteit afspeelt (Priebe & Svedin, 2008).

De problematiek van seksueel misbruik van kinderen is een complex thema dat niet meer weg te denken valt uit de samenleving en heel wat maatschappelijke onrust opwekt. Deze zorgt tegelijk voor nieuwe vragen en uitdagingen (Humblet, 2007; Van Ree, 2001; Tubex & Snacken, 1998). Het opzet van de masterproef kan hierin gekaderd worden; de bovenbeschreven context heeft de onderzoeker aangezet tot de formulering van een probleemstelling.

Een jong kind wordt afgebeeld met lange wapperende haren in de wind, halfnaakt, zittend op een wit paard, er wordt sensuele muziek op de achtergrond afgespeeld. (cf. reclamespot Citroën DS3 Cabrio; <http://www.youtube.com/watch?v=qk19qM3ttGI>)

In het aanschijn van de bovenstaande televisieadvertentie vraagt de onderzoeker zich, gezien de huidige context, af of een dergelijke wijze van afbeelding van een kind als aanvaardbaar dan wel problematisch wordt ervaren. De televisieadvertentie valt onder het publiek toegankelijke beeldmateriaal, waardoor het voor iedereen zichtbaar is; het valt 'buiten' de privésfeer. De vraag dringt zich op of deze vertoning van minderjarig naakt voor het publieke oog al dan niet als problematisch kan worden ervaren. De onderzoeker werpt vanuit dit opzicht bijgevolg een kritische blik op bovenstaande televisieadvertentie. Deze vormt echter geen focus enkel een aanzet tot het onderzoek en de opstelling van volgende onderzoeksvragen:

- Kunnen de hedendaagse vertoningen van minderjarig naakt, voor het publieke oog, al dan niet als problematisch worden ervaren?
  - o Kunnen sommige publiek toegankelijke beelden als aanstootgevend/prikkelend worden ervaren?
  - o Zijn hier reeds vragen over gesteld?
  - o Wanneer wordt de grens van het aanvaardbare als overschreden ervaren? Waar ligt überhaupt de grens?

Het onderzoek heeft tot doel om 'de vertoning van minderjarig naakt' in het publiek toegankelijke beeldmateriaal en de reactie van het publiek enerzijds en het bredere beleid anderzijds te onderzoeken. De onderzoeker zal in gegeven geval trachten te peilen naar het al dan niet problematische karakter van dit soort vertoningen. Onder het publiek toegankelijke beeldmateriaal wordt het volgende begrepen: bronnen die 'buiten' de privésfeer vallen en als zodanig toegankelijk zijn voor iedereen. Deze bronnen kunnen, in tegenstelling tot expliciet strafrechtelijk vervolgbaar beeldmateriaal 'binnen' de privésfeer (e.g. pornografie van kinderen), als 'onschadelijk' beeldmateriaal bestempeld worden. Zowel op cultureel (e.g. films, kunst), als op commercieel (e.g. reclame, tv), als op technologisch vlak (e.g. internet, gsm) zijn zulke bronnen terug te vinden. De aanhaling van het woord 'onschadelijk' is binnen het perspectief van de probleemstelling dubbelzinnig op te vatten.

Verder zal het onderzoek vertrekken vanuit verschillende perspectieven, met name enerzijds het perspectief van de publieke opinie en anderzijds het perspectief van het bredere beleid, meer bepaald bij monde van de specifieke organisaties die relevant zijn voor de probleemstelling.

Het eerste perspectief behelst de publieke opinie. Er zal onderzocht worden of de publieke opinie de huidige vertoning van minderjarig naakt binnen het publiek toegankelijke beeldmateriaal al dan niet als problematisch ervaart. Om dit te onderzoeken zal een (beperkt) empirisch gedeelte aan de masterproef toegevoegd worden, meer bepaald een kwalitatief onderzoek. Door middel van een focusgroep zal er namelijk een antwoord gezocht worden op de vraagstelling. De respondenten zullen de televisieadvertentie uit de probleemstelling te zien krijgen, die als voedingsbodem zal dienen voor een discussie.

Het tweede perspectief vertrekt vanuit het bredere beleid. Hoe kijken de actoren binnen het bredere beleid tegen het aangekaarte thema aan; hoe ervaren zij dit? Werden reeds vragen gesteld binnen hun organisatie over het aangekaarte thema? Om hierop een antwoord te vinden zal tevens een kwalitatieve onderzoeksmethode gebruikt worden, in dit specifieke geval semigestructureerde interviews.

Met dit onderzoek hoopt de onderzoeker een bijdrage te kunnen leveren aan de nieuwe uitdagingen en vragen die de problematiek van seksueel misbruik van kinderen stelt. Uit de literatuur blijkt namelijk dat er toch wel wat gevoeligheden en taboes heersen omtrent de afbeelding van kinderen (Holland, 2008; Holland 2004; Holland 2000; Scraton, 1997). Door de verschaffing van inzichten omtrent deze vraagstelling kan de thematiek zichtbaar en bespreekbaar worden gemaakt. Verder vloeit de keuze voor dit onderzoek enerzijds voort uit de kritische blik van de onderzoeker op bovenvermelde televisieadvertentie en anderzijds uit de relevantie voor de bescherming van de seksuele integriteit van kinderen. Voorts valt op te

merken dat de probleemstelling kadert binnen de problematiek van kindermisbruik. Deze problematiek valt niet weg te denken binnen de studie van het criminaliteitsfenomeen en draagt als zodanig een hoge criminologische relevantie.

Overigens valt de masterproef niet eenzijdig te situeren in theoriegericht onderzoek dan wel praktijkgericht onderzoek. Het zweeft er in een zeker opzicht ergens tussen in. Met theoriegericht onderzoek beoogt een onderzoeker een beschrijving te geven en meer bepaald aan *'knowledge telling'* te doen of het niveau van descriptieve analyse te overstijgen. Dit wordt binnen onderhavige masterproef verwezenlijkt door middel van een literatuurstudie. Echter zien wetenschappers graag dat niet alleen beschreven wordt 'wat er is' maar ook 'waarom het er is', met andere woorden een bijdrage leveren aan een theorie door te zoeken naar verklaringen voor verschijnselen. Dit valt echter buiten het bestek van de eigen masterproef. In die zin is de bijdrage aan theoretisch onderzoek beperkt; een beschrijving is beperkter dan een verklaring. Daarnaast heeft de onderzoeker in praktijkgericht onderzoek tot doel een ongewenste situatie op te lossen. De onderzoeker wenst in het bestek van de masterproef niet zozeer een maatschappelijk ongewenst probleem op te lossen maar het eerder in kaart te brengen. In de onderzoeksvragen wordt namelijk de vraag gesteld of de probleemstelling al dan niet als een maatschappelijk probleem ervaren wordt. Zodoende kan het eigen onderzoek gezien worden als een probleemanalytisch onderzoek. De focus ligt op bewustmaking van de belanghebbenden, opdat een bepaald fenomeen voor iedereen zichtbaar en bespreekbaar wordt. Centraal staat 'wat precies het probleem is' ('is het een probleem?'), 'waarom het een probleem is' en 'wiens probleem het is'.

Deze masterproef is opgedeeld in drie grote delen. Allereerst zal een literatuurstudie een globaal beeld trachten te schetsen omtrent de thematiek van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal. Dit eerste deel bestaat uit vijf verschillende hoofdstukken waarin de onderzoeker zich verdiept heeft in de bestaande literatuur over het onderwerp. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het blikveld om relevante literatuur te vinden ruim geïnterpreteerd werd. Minderjarig naakt in het licht van de eigen probleemstelling werd namelijk zelden tot nooit onderzocht. Het eerste hoofdstuk van deze titel biedt een omkadering en situering van minderjarig naakt. Hierbij zal onder andere aandacht worden besteed aan het niet te verwaarlozen beschermende kader rond minderjarigen, zowel op nationaal als Europees als internationaal niveau. Het tweede hoofdstuk tracht een globaal beeld te schetsen omtrent de bestaande literatuur en de studie rond de afbeeldingen van het kind. Het daaropvolgende derde hoofdstuk biedt een overzicht rond de thematiek van minderjarig naakt en de opkomst van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. Het vierde hoofdstuk vangt aan met de rol van de media binnen het publiek toegankelijke

beeldmateriaal, an sich en in relatie tot minderjarig naakt. Hierbij wordt specifieke aandacht besteed aan de Belgische Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame. Het vijfde en tevens laatste hoofdstuk van deze titel behelst het schadebeginsel en de rol die dit beginsel kan spelen in de context van de probleemstelling.

Vervolgens bestaat het tweede deel uit het (beperkte) empirische onderzoek van de masterproef. Het betreft een kwalitatieve studie door middel van een focusgroep en een aantal semigestructureerde interviews. In het eerste hoofdstuk wordt de methodologie van het kwalitatieve onderzoek toegelicht. Daarin wordt de gehanteerde onderzoeksmethode gemotiveerd en wordt de gevolgde procedure verduidelijkt. Door middel van een focusgroep was het enerzijds mogelijk om de ervaring van de publieke opinie na te gaan. Anderzijds werd de ervaring van het bredere beleid nagegaan door middel van semigestructureerde interviews. In een tweede hoofdstuk worden vervolgens de voornaamste resultaten van desbetreffend (beperkt) kwalitatief onderzoek gerapporteerd. Ter illustratie wordt rijkelijk gebruik gemaakt van citaten.

Het derde en tevens het laatste deel van deze masterproef omvat de discussie. Hierin wordt vooreerst het onderzoek opnieuw kort gesitueerd. Een tweede hoofdstuk bestaat verder uit een terugkoppeling van de resultaten naar de literatuur. Ten slotte wordt in een derde hoofdstuk de masterproef afgesloten met een algemene conclusie.

BEGRIPSVERDUIDELIJKING

Alvorens deze masterproef aan te vangen worden enkele begrippen duidelijk afgebakend. Dit is geen onbelangrijke stap daar verwarring zeker vermeden moet worden.

In het opzet van deze masterproef wordt **seksueel misbruik van kinderen** begrepen zoals omschreven door Child Focus: *“Het begrip ‘seksueel kindermisbruik’ verwijst naar het betrekken van kinderen in om het even welke vorm van seksuele handelingen (visueel, verbaal of psychologisch) door een volwassene die het kind of de adolescent gebruikt voor seksuele stimulatie, voor zichzelf of iemand anders. Het kind wordt verplicht, onder druk (door geweld of misleiding) deel te nemen aan seksuele handelingen die het niet ten volle kan begrijpen door zijn leeftijd of psychoseksuele ontwikkeling. Het kan daarbij gaan om exhibitionisme, pornografische beelden of uitlatingen, strelingen, zoenen, aanrakingen, vragen om masturbatie, pogingen tot verkrachting of daadwerkelijke verkrachting. In al deze gevallen, zowel wanneer ze door een familielid als door een buitenstaander worden gepleegd, gaat het om machtsmisbruik dat aanzienlijke psychologische schade kan toebrengen aan het kind wanneer er niet tijdig wordt opgetreden.”*³

Daarnaast wordt met **seksuele uitbuiting van kinderen** de georganiseerde of commerciële vormen van seksueel misbruik bedoeld (e.g. kinderhandel, kinderprostitutie en sekstoerisme).

Verder worden **minderjarigen** begrepen zoals omschreven in het burgerlijk wetboek, meer bepaald elke fysieke persoon van minder dan achttien jaar (art. 388 en 488 BWB). Een kind is volgens de Belgische wetgeving bijgevolg een persoon die de leeftijd van achttien jaar nog niet bereikt heeft. Wanneer in het onderzoek gekeken wordt naar het minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, wordt dan ook elke afbeelding in acht genomen van personen die de leeftijd van achttien jaar nog niet bereikt hebben. Voorts wordt **naakt** in het Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal als volgt omschreven: “een naakt menselijke lichaam”. Belangrijk om op te merken is dat in het bestek van deze masterproef zowel het gehele naakte lichaam (e.g. zichtbare geslachtsdelen) als het half naakte lichaam (e.g. bloot bovenlijf) begrepen wordt.

Tot slot wordt **het publiek toegankelijk beeldmateriaal** begrepen zoals omschreven in de probleemstelling. Meer bepaald bronnen die zich situeren ‘buiten’ de privésfeer en bijgevolg toegankelijk zijn voor het bredere publiek, dit zowel op cultureel (e.g. films, kunst), op commercieel (e.g. reclame, tv), als op technologisch vlak (e.g. internet, gsm).

---

³ Child Focus en Seksueel Misbruik. Geraadpleegd op 6 december 2013 via <http://www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting/extra-familiaal-seksueel-misbruik>

DEEL 1 : LITERATUURSTUDIE

Hoofdstuk 1: Omkadering en situering van minderjarig naakt

1.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt een kort overzicht gegeven van het bestaande beschermende kader rond minderjarigen, zowel op nationaal, Europees als internationaal vlak. De minderjarigen bevinden zich immers in een kwetsbare positie, wat een dergelijk beschermend kader noodzakelijk maakt. Een minderjarige wordt in dat opzicht evenzeer beschouwd als een volwaardige drager van mensenrechten. Op het einde van dit hoofdstuk wordt een kort besluit geschetst op basis van de verschillende initiatieven die het nationale, Europese en internationale niveau rijk is.

Het bieden van een kort overzicht van het bestaande beschermende kader rond minderjarigen is relevant voor de probleemstelling, daar het een plaatsje kan vinden binnen de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. In de samenleving wordt er namelijk steeds gestreefd naar een optimale bescherming van de meest kwetsbaren onder ons.

1.2 NATIONAAL KADER

In eerste instantie moet op nationale schaal gewezen worden op *artikel 22bis van de Belgische grondwet*. Uit deze wetsbepaling blijkt dat elk kind recht heeft op de eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Verder ligt het volgende principe verankerd in dit artikel, namelijk dat het belang van het kind steeds de eerste overweging is bij elke beslissing die het kind aangaat.

Met het oog op de bescherming en de eerbiediging van bovenvermelde morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit van het kind, moet bijkomend gewezen worden op *de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*. Deze wetgeving is in België op 1 april 2001 in werking getreden en heeft de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen grondig gewijzigd. Bovenvermelde wetsbepaling (cf. art. 22bis Gw.) kreeg bijvoorbeeld vorm vanuit deze hervorming. Daarnaast heeft de wet een hele reeks wetteksten gewijzigd (e.g. de Wet op de Verzachtende Omstandigheden, de Vreemdelingenwet, het Strafwetboek, de Voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering). De hervormde wetgeving is er evenwel niet zonder redenen gekomen. De alom bekende zaak-Dutroux heeft namelijk een nood gecreëerd om minderjarigen 'beter' te beschermen (Stevens, 2002). Bijgevolg krijgt de problematiek van seksueel misbruik van kinderen en de strijd tegen seksuele uitbuiting sindsdien een toegenomen aandacht (Vermeulen et al., 2003; Humblet, 2007).

De wet voorziet in straffen voor inbreuken op de heersende rechten en waarden, waaruit het repressieve karakter van de wetgeving blijkt. Echter dient de strafwet enkel als '*ultimum remedium*' te worden aangewend, daar de regulering van sociale aangelegenheden andere vormen van aanpak vereist. Uit de memorie van toelichting blijkt namelijk dat er gepleit wordt voor een multidisciplinaire aanpak. Hieruit valt af te leiden dat de wet geen hoofdzakelijk repressief karakter kent. In de multidisciplinaire aanpak wordt er onder andere gewezen op het belang van preventief werk, het bieden van de nodige voorlichting, het bieden van de juiste informatie en het voorzien in een goede opvoeding. Deze actiemaatregelen zijn zowel gericht tot de jongeren als tot de volwassenen.

Is de wetgever in zijn doelstelling geslaagd? Volstaat de hervormde wetgeving? Is ze voldoende duidelijk? Kent ze een eerder fragmentarisch karakter? Deze en andere vormen kritische bedenkingen in onder andere Vermeulen (2002) en De Roy (2003). In deze geest volstaat het om de wetgeving slechts aan te stippen, aangezien een meer uitvoerige beschouwing op deze wetgeving de onderzoeker te ver zou afleiden van de te onderzoeken probleemstelling.

Verder valt op te merken dat het recht op de eigen zelfbeschikking niet verloren gaat aan deze bescherming tegen inbreuken op de seksualiteit. In de wetgeving staat bescherming namelijk centraal. Daarbij wordt het recht om zelf beslissingen te nemen omtrent het intieme leven echter niet aan de minderjarigen ontnomen. Uit 'Feiten & cijfers: jongeren en seksualiteit 2011', een bijdrage door Sensoa⁴ waarin een aantal onderzoeksgegevens over jongeren werden samengebracht, blijkt dat de seksuele ontwikkeling sinds het begin van de twintigste eeuw alsmear vroeger begint. Als zodanig wordt er een daling waargenomen in de leeftijd waarop jongeren voor de eerste keer seksuele betrekkingen hebben (Dumez, 1998). De bijdrage van Sensoa wijst er echter op dat deze leeftijd zich de laatste jaren stabiliseert. In die zin streeft de wetgever naar een optimaal evenwicht tussen het recht op de seksuele zelfbeschikking en de bescherming van minderjarigen. Overigens zal de bescherming steeds primeren wanneer blijkt dat de minderjarige niet in staat is om de juiste keuze te maken.

Bovenbeschreven aspecten betreffen een schets van het Belgische beschermende kader voor minderjarigen in brede zin. Er dient evenwel evengoed aandacht te worden besteed aan het specifieke fenomeen *kinderpornografie*. In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (zie *infra*) wordt het fenomeen als volgt omschreven: "*the visual depiction of a child engaged in explicit sexual activity, real or simulated, or the lewd exhibition of genitals intended for the sexual gratification of the user, and involves the production, distribution and/or use of such material*". Deze omschrijving wordt hier letterlijk opgenomen aangezien er

---

⁴ Vlaams expertise centrum voor seksuele gezondheid

sterke overeenkomsten waar te nemen zijn met de formulering in de Belgische wetgeving. In 1995 kwam België aan de problematiek van kinderpornografie tegemoet, namelijk in de vorm van *de Wet van 13 april 1995*. Op grond van deze wetgeving werd kinderpornografie voor het eerst strafbaar gesteld, meer bepaald door de invoering van een artikel 383bis in het Belgische strafwetboek. In de context van deze wetgeving is het de taak van de rechter om te bepalen wat als pornografisch wordt bestempeld en wat niet. Op die manier heeft de rechtspraak aan verscheidene termen in de verschillende paragrafen van het artikel een invulling gegeven (Hutsebaut, 2000). In wat volgt, worden de huidige paragrafen weergegeven.

Paragraaf 1: *'diegene die zinnebeelden, voorwerpen, films, foto's, dia's of andere beeld dragers die houdingen of seksuele handelingen met pornografisch karakter voorstellen waarbij minderjarigen betrokken zijn of worden voorgesteld, tentoonstelt, verkoopt, verhuurt, verspreidt of overhandigt, ze met het oog op de handel of de verspreiding vervaardigt of in voorraad heeft, invoert, of doet invoeren, aan een vervoer- of distributieagent overhandigt, gestraft wordt met een opsluiting van vijf tot tien jaar en met een geldboete van vijfhonderd tot tienduizend frank'.* **Paragraaf 2:** *'hij die wetens de in §1 bedoelde zinnebeelden, voorwerpen, films, foto's, dia's of andere beeld dragers bezit',* eveneens gestraft wordt, maar op grond van een lagere strafmaat. **Paragraaf 3:** *'een daad van deelneming aan de hoofd- of bijkomende bedrijvigheid van een vereniging betreft, ongeacht of de schuldige de hoedanigheid van leidend persoon heeft of niet, met een opsluiting van tien tot vijftien jaar en een geldboete van vijfhonderd tot vijftigduizend frank'.*

Bijkomend dient te worden gewezen op de opkomst van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën (zie *infra* H3). Deze ontwikkeling zorgt voor een uitbreiding van de mogelijkheden om als minderjarige slachtoffer te worden van elke vorm van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Wat desbetreffende problematiek van kinderpornografie aangaat, wordt door de verspreiding, uitwisseling, downloading of productie ervan via het internet de dimensie van het onoorbare fenomeen steeds verder uitgebreid. Daar het artikel 383bis Sw. technologie-neutraal geformuleerd werd (Cass. 25 november 1992, Pas. I, 1305), kan ook aan deze problematiek tegemoet gekomen worden. Daarnaast dient melding te worden gemaakt van artikel 383 van het Strafwetboek, dat het misdrijf openbare zedenschennis aan banden legt. Dit artikel kan een antwoord bieden aan de bestraffing van gedragingen die niet onder de strafbaarstelling van artikel 383bis Sw. vallen. Zo kunnen bijvoorbeeld liederen of teksten met een kinderpornografisch karakter getoetst worden aan artikel 383 Sw., daar waar 383bis Sw. enkel de strafbaarstelling van visuele voorstellingen beoogt.

De leeftijdsgrens omtrent kinderpornografie is vastgelegd op achttien jaar, terwijl zij vroeger nog op zestien jaar lag. De Belgische wetgeving, meer bepaald de reeds vermelde *Wet van 28 november 2000* heeft deze leeftijdsgrens aangepast met het oog op overeenstemming met de vastgelegde leeftijdsgrens in het IVRK. Bij deze verhoging van de leeftijdsgrens werden er echter enkele kritische bedenkingen geformuleerd. Een voorbeeld hiervan is onder meer dat personen die genieten van kinderpornografie zich minder aangetrokken voelen tot minderjarigen tussen de zestien en achttien jaar. Bijgevolg zouden zij 'jongere' minderjarigen verkiezen (Vermeulen & Dhont, 2002). Een andere kritische bedenking situeert zich rond de huidige seksuele activiteit van minderjarigen. Deze zou naar verluidt namelijk vroeger van start gaan dan aangenomen (zie *supra*).

Er kan worden besloten dat er op nationaal vlak in België een beschermend kader aanwezig is voor minderjarigen. Uit de inleiding bleek reeds dat dit kader noodzakelijk is aangezien minderjarigen een kwetsbare rol vervullen binnen de maatschappij. Vandaag de dag kan vastgesteld worden dat België oog heeft voor de mogelijke gevolgen (e.g. fysiek, psychologisch) die seksueel misbruik en elke vorm van seksuele uitbuiting kunnen hebben op de minderjarige (Gilbert et al., 2009). Een blik op de historiek vertelt ons dat dit echter niet altijd zo geweest is. Een bijzondere wetgeving omtrent de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen was toentertijd immers niet aanwezig, noch werd zulks noodzakelijk geacht.

1.3 EUROPEES KADER

Op Europese schaal zitten de bevoegde autoriteiten niet stil om de problematiek van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting aan te pakken. De verschillende activiteiten van de Raad van Europa verdienen in die optiek zeker en vast vermelding. Aangaande de vertoning van minderjarig naakt in een erotische context en de ontmoediging hiervan formuleerde de Ministerraad reeds in 1991 een aanbeveling (R(91)11). De lidstaten werden via deze weg opgeroepen om kinderpornografie aan te pakken door middel van het nemen van maatregelen. Hiermee samenhangend dient gewezen te worden op *het Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad van 22 december 2003 ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie*. Dit Kaderbesluit richt zijn peilen op de onderlinge afstemming tussen de lidstaten inzake regelgeving op politieel en justitieel gebied, teneinde gemeenschappelijke maatregelen (e.g. strafbaarstelling, bevoegdheid, uitlevering) omtrent seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie vast te stellen.

Op dit ogenblik vormt *het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik* een belangrijke rechtsnorm. Dit Verdrag werd opgemaakt in Lanzarote op 25 oktober 2007. Vandaar dat er ook wel gesproken wordt over '*het Verdrag van Lanzarote*'. Het is van kracht gegaan op 1 juli 2010

en werd reeds door 46 lidstaten ondertekend en door 30 lidstaten geratificeerd, waaronder België. Binnen het Verdrag worden verschillende vormen van seksueel misbruik gecriminaliseerd, onder meer het fenomeen grooming⁵. Verder valt op te merken dat het Verdrag van Lanzarote rekening houdt met de opkomst van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën, die op hun beurt nieuwe vormen van seksueel misbruik mogelijk maken, daar waar het in bovenvermeld Kaderbesluit 2004/68/JBZ ontbreekt aan strafbaarstellingen van zulke nieuwe vormen.

Daarnaast dient gewezen te worden op de *Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik, seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie*, die het Kaderbesluit 2004/68/JBZ heeft opgeheven en vervangen. De bedoeling van de Richtlijn was de optimalisering van de bestrijding tegen seksueel misbruik en het bieden van een betere garantie inzake de bescherming van zijn slachtoffers. Verder dient de Richtlijn de Europese regelgeving op het niveau van bovenvermeld Verdrag te brengen. De strafbaarstelling van onder meer de toenemende digitalisering en de daarmee samenhangende nieuwe vormen van kindermisbruik kadert binnen die ambitie.

Op het Europese niveau, meer bepaald het niveau van de Raad van Europa, is het verder interessant om melding te maken van de campagne 'One in Five', die in zijn schoot werd opgericht. Het betreft een campagne met het oog op de stopzetting van het seksuele geweld tegen kinderen. Een van haar doelstellingen bestaat erin om de ondertekening, de ratificatie en de implementatie van het Lanzarote-Verdrag te bewerkstelligen. Een andere doelstelling bestaat uit het bieden van kennis en tools om seksueel geweld tegen kinderen te vermijden en aan het licht te brengen, zowel ten aanzien van de kinderen zelf als van families, opvoeders en de samenleving in het algemeen. Op de website⁶ kan er veel informatie gevonden worden; volgend opschrift staat op de webpagina te lezen: "*Explore this website to learn more about sexual violence against children and the measures that you can take to combat it! And pass the word on to others!*".

Een tool die *One in Five* aanreikt en die relevant kan zijn voor de probleemstelling is 'de ondergoedregel'⁷. Deze vuistregel is gericht aan ouders, opdat zij hun kind kunnen aanleren waar het door anderen niet mag worden aangeraakt, hoe het kind kan reageren wanneer het met ongeoorloofde aanrakingen in contact komt en waar hij/zij hulp kan zoeken. De plekken die niet mogen aangeraakt worden, zijn in die optiek deze die met ondergoed bedekt zijn.

---

⁵ Het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.

⁶ http://www.coe.int/t/DG3/children/1in5/default_en.asp

⁷ http://www.ondergoedregel.nl/Default_nl.asp

Daarnaast kan een ouder door toelichting van de ondergoedregel het kind aanleren om baas te zijn over het eigen lichaam. Rond deze tool wordt overigens een open communicatie nagestreefd. Hij biedt kinderen een manier om de eigen grenzen te leren aangeven. In de context van het publiek toegankelijke beeldmateriaal en de vertoning van minderjarig naakt kan deze tool bijgevolg mogelijks zijn nut bewijzen door te helpen bepalen waar de grens ligt.

1.4 INTERNATIONAAL KADER

Op internationaal niveau neemt het *Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind* (IVRK) de voorgrond. Volgens dit verdrag moeten kinderen een bescherming genieten tegen elke vorm van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. In artikel 34 van het IVRK wordt gesteld dat elk land dat het Verdrag ondertekend heeft deze optimale bescherming moet bieden.

De ratificatie van dit verdrag door België, heeft ervoor gezorgd dat het de oude zienswijze verliet en zich aansloot bij de visie van het IVRK. Vanaf dit kenterpunt werden minderjarigen namelijk beschouwd als volwaardige leden van de maatschappij, die een optimale en volwaardige bescherming moeten genieten, waar dit vroeger eerder als onnodig werd beschouwd. België heeft bijgevolg sindsdien de belangrijke taak om deze zienswijze in de praktijk om te zetten en te vrijwaren. Het Verdrag moet immers nageleefd worden. Hierin speelt het Comité voor de Rechten van het Kind een toezichhoudende en controlerende rol.

Verder moet er gewezen worden op *het Facultatief Protocol inzake kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie van 2000*, dat in België in 2006 in werking trad. In lijn met dit Facultatief Protocol, werden enkele gedragingen in de Belgische wetgeving opgenomen en strafbaar gesteld. Het betreft gedragingen in de context van kinderprostitutie, kinderpornografie en de verkoop van kinderen. Deze werden als zodanig opgelijst in het Facultatief Protocol met het oog op hun strafrechtelijke beteugeling. De beteugeling op zich ligt opnieuw in lijn met het bieden van de nodige strafrechtelijke bescherming aan minderjarigen.

1.5 BESLUIT

Zowel op nationaal als Europees, als op internationaal niveau leeft duidelijk de problematiek van seksueel misbruik en elke vorm van seksuele uitbuiting. De maatschappij krijgt het besef dat minderjarigen een kwetsbare positie innemen en een volwaardige bescherming moeten genieten. Uit voorgaande aandachtspunten blijkt zodoende dat zij goed als mogelijk aan de problematiek probeert tegemoet te komen door een beschermend kader te creëren. De onderzoeker heeft in dat verband enkel de belangrijkste aspecten op de verschillende niveaus aangestipt en hier een kort overzicht van gegeven. De vraag kan gesteld worden of

er een dergelijk beschermend kader bestaat specifiek rond de afbeelding van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal? Onderhavig hoofdstuk suggereert dat zo'n 'specifiek' kader eerder onbestaande is. In de loop van het onderzoek, meer bepaald na de volledige literatuurstudie en het empirisch luik, zal op deze vraag worden teruggekomen.

Voorts werd het regelgevende kader rond kinderpornografie geschetst. Dit is van belang daar kinderpornografie, net zoals in de eigen probleemstelling, nauwe banden vertoont met de notie 'minderjarig naakt'. Er dient echter wel op gewezen te worden dat het specifieke fenomeen kinderpornografie geen focus *an sich* uitmaakt van het eigen onderzoek. In de probleemstelling werd namelijk reeds gewezen op de focus publiek toegankelijk beeldmateriaal, dat bijgevolg gesitueerd kan worden 'buiten' de privésfeer, terwijl kinderpornografie klaarblijkelijk betrekking houdt tot bronnen die zich situeren 'binnen' de privésfeer. De schets van het regelgevende kader rond kinderpornografie is verder van belang aangezien beelden in het publiek toegankelijk beeldmateriaal het risico kunnen lopen om in het circuit van kinderpornografie terecht te komen en er te blijven circuleren (zie *infra* e.g. Snapchat).

Met deze omkadering en situering in het achterhoofd, zal de onderzoeker door middel van een (beperkt) empirisch onderzoek (zie *infra* deel 2), trachten te achterhalen of de huidige vertoningen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal al dan niet als problematisch worden ervaren. Dat het belang van het kind en de bescherming van het kind steeds voorop worden gesteld valt nu alvast niet langer te ontkennen.

Hoofdstuk 2: Afbeelding van het kind en de bestaande literatuur

2.1 INLEIDING

In de titel van dit hoofdstuk wordt verwezen naar ‘afbeelding van het kind’ eerder dan naar ‘minderjarig naakt’. Dit komt doordat minderjarig naakt in het licht van de eigen probleemstelling zelden tot nooit werd onderzocht. Daarom is er in de wetenschappelijke literatuur nog niet veel bekend noch veel te vinden over het specifieke onderwerp van de masterproef. Bijgevolg werd het blikveld om relevante literatuur te vinden bijzonder ruim geïnterpreteerd, waarbij de focus op het publiek toegankelijk beeldmateriaal evenwel niet uit het oog werd verloren.

Vooreerst wordt er een blik geworpen op bijdragen die specifiek de aandacht vestigen op de studie van afbeeldingen van kinderen en hun kindertijd, waarbij speciaal aandacht wordt besteed aan de bedenkingen en bevindingen die hierbij centraal staan. Vervolgens komt het thema ‘de grens tussen de kindertijd en de volwassenheid’ aan bod. Verder wordt een klein stuk gewijd aan de gevoeligheden omtrent het afbeelden van kinderen. Voorts wordt kort ingegaan op het debat rond de seksualisering van het kind. Tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met een kort besluit.

2.2 AFBEELDINGEN VAN KINDEREN ALS STUDIEOBJECT

Het afbeelden van kinderen, en meer algemeen hun kinderjaren, vormt volgens verschillende auteurs een interessant studieobject (Holland, 2008; De Zengotita, 2005; Baudrillard, 1985). Zij gaan er namelijk van uit dat zulke afbeeldingen een krachtige bijdrage kunnen leveren aan publieke discours en culturele verwachtingen. Bijkomend dient te worden opgemerkt dat de bijdragen over de afbeelding van kinderen steeds vanuit een sociaal, cultureel en politiek oogpunt worden bekeken. Als zodanig maakt het deel uit van een breder en complex thema.

In die zin is het interessant om te refereren aan de bijdrage van Holland Patricia (2004) met het boek ‘*Picturing childhood. The myth of the child in popular imagery*’. De bedenkingen en bevindingen die in dit boek naar voren worden geschoven zijn een resultaat van een project op lange termijn (20 jaren) rond de verzameling en studie van afbeeldingen van kinderen. Op basis van haar collectie beeldmateriaal maakt Holland de bedenking dat de portretten door de tijd heen veranderen van ‘sweet’ naar ‘sexiness’ (zie *infra*). De collectie afbeeldingen van kinderen vormt een breed scala aan diverse bronnen (e.g. tijdschriften, kranten, advertenties, postkaarten, brochures, catalogi, internet). De focus van desbetreffende afbeeldingen ligt in de zogenaamde ‘*popular imagery*’ en ‘*public imagery*’, waarmee het volgende bedoeld wordt: afbeeldingen die snel en makkelijk beschikbaar zijn, afbeeldingen die ontwikkeld zijn voor willekeurige publieke consumptie en afbeeldingen die circuleren binnen de bredere media en

publieke sectoren. Naast bovenstaande voorbeelden uit het arsenaal aan diverse bronnen werden de volgende mogelijke dragers aangehaald: posters, advertenties, kunst, film en televisie.

Bij de bijdrage van Holland (2004) dient verder aangevuld te worden dat zij, tijdens de formulering van haar bedenkingen en bevindingen, zich niet focust op kinderen van vlees en bloed. Zij heeft het eerder over het concept '*childhood*', meer bepaald de kindertijd als een sociaal, cultureel en politiek construct. Haar werk is onder andere geschreven in het licht van de bezorgdheid rond de kindertijd en van de debatten rond afbeeldingen van kinderen, waarbij Holland aangeeft dat het 'afbeelden' van kinderen door de tijd heen een focus van bezorgdheid is geworden. De auteur stelt zich bijvoorbeeld volgende vragen: "*What sort of exploitation is involved when children, the most powerless group in society, are pictured for the pleasure and delight of adults who potentially have total control over them?*" – "*Can an adult man in this day and age enjoy an image of a naked baby, a pre-pubescent girl or a feminised boy without fearing an accusation of paedophilia?*" (Holland, 2004, xii). Debatten hebben namelijk de aandacht getrokken naar die illegale behoeften van volwassenen, die suggereren dat het onschuldige beeld van een kind deze behoeften kan voeden of provoceren. Holland maakt hierbij zelf de bedenking dat, wanneer zij naar haar collectie beeldmateriaal kijkt, zij automatisch een kritisch oog werpt in het licht van bovenbeschreven debatten. Echter stelt Holland zich de vraag of de afbeeldingen van kinderen in het publiek toegankelijke beeldmateriaal steeds geproblematiseerd moeten worden, eerder dan gevoelens van blijdschap toe te laten. Er wordt bijgevolg, door het groeiende bewustzijn omtrent de realiteit van kindermisbruik en een grotere behoefte om kinderen te beschermen, een taboe gecreëerd, wat op zijn beurt door de opkomst van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën aangevuurd wordt. Samenvattend poneert Holland (2004) dat het belangrijker is om zich af te vragen en na te gaan welke de omstandigheden zijn waarin een afbeelding wordt gecreëerd en waarom deze precies de stempel blijdschap of onaanvaardbaarheid toegeschreven krijgt, eerder dan de afbeeldingen van de kinderen steeds te bekritisieren of controle te proberen krijgen over de inhoud ervan.

Voorts is het cruciaal om in het achterhoofd te houden dat bovenbeschreven publicatie dateert van 2004. De wereld verandert echter snel en steeds nieuwe evoluties steken de kop op. Bijgevolg dienen dergelijke bijdragen steeds met het nodige scepticisme te worden benaderd. De bijdrage van Holland (2004) is verder niet uitsluitend een academische publicatie, waarmee als onderzoeker evenzeer rekening moet worden gehouden. Daarenboven valt op te merken dat de gevoeligheid omtrent het onderwerp van cultuur tot cultuur kan verschillen. Deze culturele inslag zal de gewenste aandacht krijgen in een specifiek onderdeel omtrent de gevoeligheden rond de afbeelding van minderjaren (*zie infra*).

Overigens wordt er evengoed onderzoek gedaan naar de omgekeerde relatie, meer bepaald de invloed van de media en hun beeldmateriaal op de seksualiteit en de ontwikkeling van jongeren. Het boek *'Sexual teens, Sexual media. Investigating Media's influence on Adolescent Sexuality'* is hier een voorbeeld van. Brown, Steele en Walsh-Childers (2002) voerden samen met de Henry J. Kaiser Family Foundation⁸ onderzoek naar de invloed van de media. In deze bijdrage wordt onder de categorie media het volgende begrepen: televisie, film, muziekvideo's en internet. Het dient te worden opgemerkt dat deze bijdrage dateert van 2002. Bijgevolg moet met een zekere veroudering van de data rekening worden gehouden, daar we heden ten dage reeds andere evoluties kennen (zie *supra* H4).

Tot slot wordt ook studie verricht naar geseksualiseerde beelden van kinderen op het internet. In de bijdrage van Quayle & Jones (2011) wordt echter gewezen op het minimale karakter hiervan. Toch wijzen zij op de relevantie van dergelijke studie waarbij naar de specifieke karakteristieken wordt gekeken van de afgebeelde kinderen (Quayle & Jones, 2011; Mirkin, 2009; Zurbriggen, Pearce & Freyd, 2003). Hierbij wordt bijvoorbeeld geduid op het gegeven dat heel wat afbeeldingen van kinderen, al of niet aangereikt voor seksuele doeleinden, bestaan zonder dat het kind hier enige weet van heeft (Quayle & Jones, 2011). Tevens worden specifieke karakteristieken van dergelijke afgebeelde kinderen blootgelegd (e.g. leeftijd, origine, geslacht).

2.3 DE GRENS TUSSEN DE KINDERTIJD EN DE VOLWASSENHEID

Holland (2008) heeft het in haar bijdrage *'The Child in the Picture'* over het intense discours van verontwaardiging in de media, die op hun beurt de debatten rond 'de kindertijd' begeleid hebben. Het grootste bezwaar binnen deze debatten is dat de grenzen tussen 'de kindertijd' en 'de volwassenheid' aan het vervagen zijn. Sommige auteurs spreken van een 'crisis van de kindertijd' sinds het einde van de 20ste eeuw (Scraton, 1997). Onder andere is het thema van seksueel misbruik een ernstige zorg geworden, vooral sinds de opkomst van het internet en de nieuwe media, die de circulatie van pornografische afbeeldingen gevoelig in de hand werken. Het is immers illegaal om kinderpornografie te bezitten, op te zoeken en/of te bekijken. Deze afbeeldingen kennen een sterkere impact precies omdat ze verboden zijn en omdat het verontrustende karakter een belangrijke rol speelt in de publieke debatten omtrent het thema. Zelfs kijken naar de afbeelding van een kind is in die geest, door de tijd heen, een verdachte activiteit geworden.

Zoals reeds werd vermeld, geeft Holland (2008) weer dat de grenzen tussen de kindertijd en de volwassenheid aan het vervagen zijn, maar wat wil dit nu precies zeggen?

---

⁸ Amerikaanse onderzoeksgroep waar het thema gezondheid centraal staat.

Er zijn verschillende evoluties waar te nemen van onschuldige en kwetsbare kinderen naar het volledig tegenovergestelde beeld. Deze suggestie volgt uit verschillende verontwaardigende reacties binnen de media en de publieke sectoren, i.e. enerzijds de verontwaardiging van de pers omtrent wilde en oncontroleerbare kinderen (vooral jongens) en anderzijds – parallel met de voorgaande – omtrent afbeeldingen van de kindertijd die volledig draaien rond seksualiteit (vooral meisjes). Advertenties, modebladen en tienermagazines prolifererden in dat verband een nieuwe geseksualiseerde vorm van de afbeelding van jonge meisjes. Hierbij kan er verwezen worden naar bijvoorbeeld minissverkiezingen en *fashion* fotoshoots van jonge meisjes. Holland (2008) beklemtoont de rijke reacties op de vertoning van deze afbeeldingen, die fluctueren van een wellustige interesse naar expressies van verontwaardiging door de zichtbare aantasting van de kindertijd *in se*.

In het aanschijn van de voorbarige seksualiteit, het geweld, het oncontroleerbare gedrag en een groei in misbruik en kwetsbaarheid verwijst de auteur naar '*the death of childhood*'. Deze metafoer slaat terug op de vervagende grens tussen 'kind zijn' en 'volwassen zijn'. Reeds in 1983 legt Neil Postman de oorzaak voor de vervaging van de grens en, in een extreem geval, voor de volledige verdwijning van de kindertijd in de schoot van de toen opkomende elektronische media (e.g. televisie). Deze hebben volgens Postman (1983) namelijk een bres geslagen in de belangrijke scheidingslijn van de volwassenheid. Anderen wijzen op de opkomst van commerciële waarden in de Westerse samenlevingen, die de grens vervaagt. Hierbij wordt de bedenking gemaakt dat de media een onderdeel uitmaken van de consumptiecultuur, die de kindertijd aanrandt en de onschuld hypothekeert (Goulart, 1970; Giroux, 2000). Er wordt bijvoorbeeld naar voren geschoven dat adverteerders de eigenlijke uitbuiting van afbeeldingen van de kindertijd en het kind zelf niet schuwen.

Voorts gaan er stemmen op dat de rol van het kind door de tijd veranderd is, onder andere door de afschaffing van de kinderarbeid en het centraler stellen van de noden van het kind. Het kind krijgt vanaf de 20ste eeuw een economische rol, de rol van de consument. De samenleving kent namelijk sinds begin de 20ste eeuw een opkomende productie van goederen specifiek voor kinderen (Zelizer, 1985; Kline, 1994). In datzelfde verband worden er nieuwe mogelijkheden gecreëerd voor de marketing; kinderen worden afgebeeld in advertenties om de goederen te promoten en te adverteren. Begin 21ste eeuw komen er subtiele veranderingen op in de media en hun beeldspraak, meer bepaald in de vorm van de differentiatie van verschillende groepen van kinderen als doelgroep voor consumptie. Hierdoor komt de productie van nieuwe afbeeldingen in een stroomversnelling terecht. Schor (2004) spreekt bijvoorbeeld over de groep 'tweens', zelfzekere kinderen die zichzelf niet zien als kinderen, ook al zijn ze nog geen tieners.

Volgens Kenway en Bullen (2001) heeft de consumptie- en mediacultuur de levens van kinderen, de instituties van de families en scholen en de natuur van de kindertijd veranderd. Deze verandering is te wijten aan de opkomst van het internet sinds 1990. Kinderen maken immers veel gebruik van de opkomende nieuwe technologieën (e.g. mobiele media, sociale media, Ipods) (zie *supra* H4). Dit zorgt voor de geboorte van een nieuwe kindertijd, een kindertijd die gefaciliteerd wordt door de digitale technologieën en de cyberspace (Kenway & Bullen, 2001; Holloway & Valentine, 2003).

Met andere woorden kan gesteld worden dat er door de consumptiemaatschappij en de opkomende nieuwe media veel debat is rond de manier waarop kinderen afgebeeld worden. Echter valt op te merken dat samen met deze evolutie ook de positieve evolutie van de kinderrechten een steeds prominentere rol speelt. Er wordt namelijk meer geluisterd naar de kinderen en ze kunnen mee participeren in de samenleving (Holland, 2008). Daarnaast mag evenmin voorbijgegaan worden aan de verschillende tekenen van *empowerment* (eigen situaties in handen nemen) zoals bijvoorbeeld de Australische advertentie voor Bonne-Bellelippenstift waarbij het gebruik van zo'n lippenstift een teken van *empowerment* is binnen de parameters van de consumptiecultuur. In een advertentie klinken volgende woorden bij monde van een tiener: *'I know I will succeed: I have a choice, I can change my mind, I am a girl.'*

2.4 GEVOELIGHEDEN OMTRENT HET AFBEELDEN VAN MINDERJARIGEN

Zoals reeds is gebleken is er sinds het einde van de 20ste eeuw iets veranderd rond de afbeelding van kinderen. Dit heeft alles te maken met de opkomende nieuwe technologieën en de mogelijkheid om afbeeldingen in grote hoeveelheden te verspreiden en te delen met de hele wereld (Quayle & Jones, 2011). Zodoende bestaat er een massaproductie en een massacirculatie van afbeeldingen van kinderen (Holland, 2000). De volgende vraag dringt zich in dit licht op: moeten we ons zorgen maken of moeten we net vertederd zijn bij het zien van deze afbeeldingen?

Bij de consumptie van afbeeldingen gebruiken de adverteerders steeds meer afbeeldingen van kinderen, in het bijzonder van baby's (Holland, 2000; Edwards, 1994). Deze werden steeds met open armen ontvangen door de consumenten. De makers van postkaarten delen diezelfde liefde voor het gebruik van afbeeldingen van kinderen. Denk maar aan de Nieuw-Zeelandse fotograaf Anne Geddes (e.g. afbeeldingen van een schattige baby in een bloempot). Ook hier werden deze afbeeldingen steeds warm onthaald door de consumenten. Sinds de kindertijd echter op zichzelf meer en meer een focus is geworden van hedendaagse angsten, heeft de vertedering die zulke beelden traditioneel losweken plaats moeten ruimen voor een problematisering ervan (Holland, 2008; Holland, 2004; Holland

2000; Edwards, 1994). Volgens Holland is dit een overlapping van gevoelens van verblijding/verrukking en angstgevoelens in relatie tot de afbeelding van kinderen. In dit licht heeft Edwards (1994) het in zijn bijdrage over 'Pretty babies: art, erotica or kiddie porn?'.

Holland (2000) beweert dat de interpretatie en appreciatie voor afbeeldingen van jonge kinderen en baby's, sinds het einde van de 20ste eeuw en gedurende de 21ste eeuw, volledig veranderd is. Waar deze vroeger gezien werden in het licht van de heersende mythologie en de waardigheid, groeit nu een zeker bewustzijn van de donkere kant van deze fantasie. Als zodanig is er een schaduw gevallen over de afbeeldingen van kinderen (e.g. afbeeldingen die misbruiken, afbeeldingen die misbruik afbeelden, afbeeldingen die uitnodigend zijn voor misbruik), meer bepaald in het licht van het beschadigde kind, kinderpornografie en kinderprostitutie. Verder zijn afbeeldingen uit het verleden die als onschuldig en charmerend werden beschouwd volgens Holland (2000) geherinterpreteerd naar gevoelig en uitbuitend. Zij stelt namelijk dat afbeeldingen van kinderen meer een meer als verdacht beschouwd worden.

Verder valt bijvoorbeeld een sterke gevoeligheid op te merken omtrent onderhavig thema in Groot-Brittannië. David Cameron, de Britse premier heeft bijvoorbeeld in zowel 2006 als 2010 besloten zich te kanten tegen de verkoop van sexy onderkleding en lingerie voor kinderen jonger dan 10 jaar. Dit werd beslist in het licht van de debatten rond de seksualisering van het kind (zie *infra*). Volgend voorbeeld ligt in dezelfde lijn: in 2011 werd in Groot-Brittannië een advertentie voor het parfum van Marc Jacobs verboden wegens 'te provocatief' (http://m.nieuwsblad.be/cnt/DMF20111109_144#). Het betrof een tienerster die voor de advertentie poseerde met een grote parfumfles tussen haar benen. Heel wat Britten vonden het beeld seksueel provocatief en waren van mening dat het jonge model er jonger uitziet dan ze is (zeventien jaar). Verder vonden de Britten dat het kind door deze advertentie geseksualiseerd wordt. Naar aanleiding van deze kritieken heeft de Britse reclamewaakhond (*Advertising Standards Authority*) heel wat klachten ontvangen, waarop deze beslist heeft om de advertentie te verbieden.

Overigens zijn er ook morele debatten en gevoeligheden te signaleren binnen de categorie 'kunst'. Een voorbeeld is de expositie van Tierney Gearon van maart 2001, genaamd 'I am a Camera'. De expositie bestond uit foto's van haar eigen kinderen die naakt werden afgebeeld en van wie het hoofd bedekt werd met maskers. De desbetreffende foto's bestaan nog steeds (<http://www.tierneygearon.com/exhibitions/i-am-a-camera/>), hoewel de politie op de tentoonstelling van maart 2001 tot sluiting dreigde vanwege het afgebeelde minderjarige naakt.

2.5 DE SEKSUALISERING VAN HET KIND

“We houden stil voor enkele bevreemdende foto’s. Ik zie iets als een levende barbiepop. Het meest merkwaardige is de verhouding tussen haar gezicht en de rest van het lichaam. Of eigenlijk: hoe haar gezicht eruit ziet. Een dikke laag make-up geeft haar een masker van een vrouw rond de dertig. Haar lichaampje verraadt echter hoe jong ze is: niet ouder dan acht, negen jaar. De kinderen in de fotoreeks worden ‘geseksualiseerd’: ze hebben hun onschuld verloren. Een onschuld die is weggeborgen achter een pose uit een mannenblad” (Verschuren, 2011, p. 2, n.a.l.v. tentoonstelling ‘Gevaarlijk Jong’ te Gent).

Volgens Holland (2004) worden er in het beeldmateriaal differentiaties geconstrueerd tussen man en vrouw. Hierbij legt zij de nadruk op het gegeven dat het vrouwelijke lichaam zo geconcipeerd wordt dat het zich speciaal leent tot zijn tentoonstelling: *“From the earliest years, the feminine body is constructed for display”* (Holland, 2004, p.188). Holland stelt daarenboven dat het menselijke oog getraind is door de afbeeldingen om vertoningen van vrouwen en meisjes als erotisch te beschouwen. Vooral de afbeeldingen van jonge meisjes verdienen enige aandacht in de context van hun seksualisering. Het beeld van een jong meisje dat haar puberteit nadert, draait volgens Holland (2004) rond seks. Het beeld balanceert namelijk op de rand van de kindertijd en de vrouwelijkheid van het kind: *“A little girl may be denied knowledge of sex, but as a feminine creature – for those who choose to look at it that way – her image cannot fail to indicate sex”* (Holland, 2004, p.191). De consumptiemaatschappij deelt hier een deel van de verantwoordelijkheid, daar voorgehouden wordt dat deze consumptie onze maatschappij seksualiseert (Allegaert, Cailliau, & Couckhuys, 2011).

‘*Sexuality curriculum and youth culture*’ van Carlson en Roseboro (2011) verdient eveneens enige aandacht aangezien hoofdstuk drie van deze bijdrage handelt over de seksualiteit van jongeren, meer bepaald over de seksualiteit in films en binnen de commerciële wereld (e.g. reclame). Een bijdrage die relevant is voor de probleemstelling is de republicatie van een eerdere publicatie door Giroux Henry van 1997 in the *Journal Education/Pedagogy/Cultural studies*, waarin specifiek ingegaan wordt op de bezorgdheid rond de overseksualisering van jongeren in de commerciële wereld. Giroux spreekt over de immense seksualisatie van kinderen binnen de consumptiemaatschappij. Met deze bedenking citeert hij Marilyn Ivy in zijn werk ‘*Memory, Silence and Satan* (1995)’. In het licht van deze bedenking heeft Giroux een advertentie van Calvin Klein (1995) geanalyseerd, die hij ook wel als de controversiële advertentie met seksueel geladen afbeeldingen van kinderen bestempeld. Jonge modellen worden namelijk afgebeeld in verschillende stadia van ontbloting en op een sensuele manier.

Op deze advertentie is er bijgevolg uit verschillende hoeken heel wat kritiek gekomen (e.g. ouders, conservatieve politici, socialewelzijnssector, toenmalige president Clinton). De inhoud van de kritieken viel uiteen in volgende pijnpunten: suggestieve afbeeldingen, uitbuitend, kinderen seksualiseren. Een meer extreme vorm van kritiek durfde bij een evaluatie van de advertentie zelfs het begrip kinderpornografie in de mond te nemen. De kritieken gingen zelfs zo ver dat de *Federal Bureau of Investigation* (FBI) een onderzoek heeft gevoerd om na te gaan of de advertentie geen regels inzake het gebruik van minderjarigen had geschonden. Er werd echter geen bewijs gevonden ter ondersteuning van deze aantijgingen en het onderzoek werd bijgevolg stopgezet.

De advertentie stootte evenwel niet uitsluitend op tegenstand; enkele sympathisanten namen haar verdediging voor hun rekening. De inhoud van deze verdediging duidt op de fictie van de advertentie en de artistieke vrijheid, die niet beknot mag worden. Verder valt op te merken dat de bezorgdheid van Giroux in geen enkele van deze kritieken haar weerklank vindt. Hij focust zich niet op een morele beoordeling van vertoningen, hoewel de analyse ervan in relatie met de pedagogische ethiek volgens hem wel van belang is.

Voorts dient te worden opgemerkt dat de debatten en discussies verschillen van cultuur tot cultuur daar seksualiteit een sociale constructie is. Hierbij kan verwezen worden naar voorgaand onderdeel omtrent de gevoeligheden rond de afbeelding van kinderen.

2.6 BESLUIT

Uit onderhavig hoofdstuk is vooreerst gebleken dat er zeker wat leeft rond het afbeelden van kinderen in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, waarbij verschillende discussies en gevoeligheden omtrent de afbeelding van minderjarigen de revue zijn gepasseerd. Ondanks het brede blikveld bij het zoeken naar relevante literatuur zijn er bovendien toch specifieke bedenkingen en bevindingen die zich kunnen aansluiten bij de eigen probleemstelling. Ten slotte valt op te merken dat het publiek toegankelijke beeldmateriaal steeds onderdeel uitmaakte van de besproken bijdragen in het hoofdstuk.

Hoofdstuk 3: Minderjarig naakt en de opkomst van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën

3.1 INLEIDING

Onze samenleving kent sinds het midden van de jaren negentig een sterke groei aan nieuwe vormen van elektronische communicatie, zoals bijvoorbeeld het internet, dat wereldwijd gegroeid is tot een belangrijk deel van het leven van de mensen. Vooral voor de Westerse geïndustrialiseerde landen gaat deze vaststelling op (Yar, 2006). Deze groei zet zich zowel op het professionele gebied (e.g. werk, *business*, politiek) als op het gebied van het privéleven (e.g. consumptie, recreatie, communicatie) gestaag voort (Catells, 2002). Communicatie over de hele wereld en een grote bron aan informatieverzameling zijn twee van de vele voordelen die deze nieuwe ontwikkelingen voor jong en oud bieden. Er worden echter ook heel wat nieuwe gevaren en bedreigingen door de zogeheten *cyberspace*⁹ gecreëerd. Deze kunnen op hun beurt het welzijn en de veiligheid van de mens aantasten.

De nieuwe vormen van informatie- en communicatietechnologieën die de wereld razendsnel veranderen, zijn niet 'nieuw' voor de jongeren van vandaag aangezien zij hiermee opgroeien (De Smet, Mahjoub, & Child Foucs, 2009; Pardoën, & Pijpers, 2006). Het gebruik ervan onder de jongeren is erg verspreid, waardoor deze nieuwe ontwikkelingen in de context van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting steeds belangrijker worden (De Smet et al., 2009). Kenmerkend aan deze nieuwe ontwikkelingen zijn onder andere de hoge toegankelijkheid (wie heeft vandaag immers geen toegang tot het internet?), de laagdrempeligheid (je kan er gebruik van maken in een veilige omgeving, zoals bij je thuis) en de anonimiteit (je zit achter je computer waar face-to-facecontact niet per definitie hoeft), die het gebruik ervan aantrekkelijk maken.

De opkomst van deze nieuwe technologieën levert nieuwe vragen en uitdagingen op, waarbij een analyse van de probleemstelling vanuit dit oogpunt niet kan ontbreken. Zulke nieuwe vormen laten zich immers vaak kenmerken door hun publieke karakter en het hoge gebruik ervan door minderjarigen kan niet ontkend worden. In het empirische deel van de masterproef zal bekeken worden of het minderjarige naakt, dat kan voorkomen via zulke kanalen, al dan niet als problematisch wordt ervaren. In het bestek van dit hoofdstuk wordt er enkel een licht geworpen op de bestaande literatuur. In eerste instantie wordt aandacht besteed aan wat nu precies begrepen wordt onder de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. Verder wordt een beeld geschetst van de leefwereld van de minderjarigen en de virtuele sfeer, waarbij beschreven wordt in welke mate jongeren gebruik maken van de nieuwe technologieën. Daarenboven wordt hier ingegaan op de risico's,

---

⁹ 'Cyberspace' verwijst naar de netwerken van informatie- en communicatietechnologieën.

specifiek voor de minderjarigen, die verbonden zijn aan het gebruik ervan, waarna geëindigd wordt met een besluit.

3.2 'NIEUWE' INFORMATIE- EN COMMUNICATIETECHNOLOGIEËN

Uit de inleiding van dit hoofdstuk is reeds gebleken dat onze samenleving, sinds het midden van de jaren negentig, een sterke groei aan nieuwe vormen van elektronische communicatie kent (Yar, 2006; Catells, 2002). Hierbij werd het internet als belangrijk voorbeeld aangehaald. Dit medium is evenwel niet de enige vorm van technologie. De opkomst van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën kan namelijk gecategoriseerd worden onder de term 'nieuwe media', waarbij in het begrip 'media' drie verschillende zaken vervat liggen, te weten: de technologie (e.g. de computer, de mobiele telefoon), wat mensen ermee doen (e.g. klikken, posten) en wat dit betekent in het dagdagelijkse leven van de mens. Deuze (2007) heeft het in deze zin over verschillende communicatieprocessen in de samenleving, die onder invloed van het toenemende gebruik van een bepaalde technologie veranderen. Overigens wordt de term 'nieuwe media' in het boek 'Media en ethiek' van Verhofstadt (2012) als volgt omschreven: "internet, interactieve telefonie en sociale netwerksites".

Verder valt op te merken dat er in de literatuur verschillende betekenissen voor de term nieuwe media terug te vinden zijn. Hier moet de onderzoeker echter steeds kritisch tegenover staan, daar het jaartal van de publicatie een bepalende factor kan zijn; waar Simons (2002) de mobiele telefoon niet onder nieuwe media categoriseert, wordt deze wel onder nieuwe media begrepen in Verhofstadt (2012). De wereld verandert razendsnel. Bijgevolg zet de digitalisering zich steeds verder door, waar als onderzoeker rekening mee moet worden gehouden. Vandaag de dag wordt er bijvoorbeeld eerder van een *smartphone*¹⁰ gesproken dan van een mobiele telefoon. Uit een enquêteonderzoek van Insites Consulting (2012) blijkt dat 51% van de internetpopulatie gebruik maakt van een *smartphone*. Aan de survey namen negentien verschillende landen deel, waaronder België. Een kritische noot bij deze opiniepeiling is dat de kwaliteit en betrouwbaarheid ervan overwegend vaak aan de kaak wordt gesteld (Tiemeijer, 2008). Desalniettemin biedt INSITES steeds een transparant methodologisch opzet waardoor de resultaten naar hun waarde geschat kunnen worden.

Uit Nederlands onderzoek van Pardoën & Pijpers (2006) blijkt verder dat de component 'nieuw' in de term 'nieuwe media' verschilt van generatie tot generatie. Voor de jongeren van vandaag en morgen zijn de nieuwe vormen van informatie en communicatie namelijk

---

¹⁰ Een mobiele telefoon die vooruitstrevende en uitgebreide computermogelijkheden biedt.

vanzelfsprekende onderdelen van het leven, aangezien ze hiermee opgroeien of opgegroeid zijn.

Het valt op te merken dat de nieuwe media steeds meer gebruikt worden als vorm van informatieverwerving, enerzijds, en als communicatiebron, anderzijds. De socialenetwerksite Facebook en het gebruik van een mobiele telefoon (cf. de *smartphone*) kennen hierbij een groot succes. Honderden miljoenen mensen over de hele wereld raadplegen of gebruiken ze namelijk dagelijks (Verhofsatdt, 2012). Tot deze nieuwe media behoren de 'sociale media', waarbij miljoenen gebruikers de socialenetwerksites in hun dagelijkse leven en praktijken integreren (Boyd, & Ellison, 2007; Insites Consulting, 2012). "Online media, platformen of tools die het mogelijk maken om persoonlijke informatie met anderen te delen" (Opgenhaffen, & Van Belle, 2012, p.12) helpt, samen met heel wat andere definities, de term 'sociale media' te definiëren, zij het dan vanuit een vrij ruim perspectief.

De topper onder de sociale media is de welbekende en reeds vermelde socialenetwerksite **Facebook**, die vandaag de dag heel wat generaties in de ban houdt. Mark Zuckerberg, een Amerikaanse computerprogrammeur, heeft deze socialenetwerksite opgericht in 2004. Het aantal actieve gebruikers werd in 2011 geschat op meer dan 800 miljoen (Verhofstadt, 2012). Anno 2014 stijgt het aantal steeds meer. Heel wat gebruikers zijn er zich echter niet van bewust dat ze heel wat van zichzelf kunnen prijsgeven en het risico lopen dat vertrouwde informatie of foto's publiekelijk te grabbel worden gegooid. Deze publiekmaking zorgt op zijn beurt voor het risico op misbruik van private gegevens.

Daarnaast vormt '**Snapchat**' de nieuwste hype binnen de mobiele media, die vooral populair is onder jongeren. Een artikel in de Standaard omschreef de nieuwkomer als volgt: "Het fenomeen van 2013 is Snapchat [...] wat Snapchat helemaal van 2013 maakt, is wat daarna gebeurt. Enkele seconden na ontvangst verdwijnt de foto spoorloos". Via de mobiele telefoon (Apple & Android), maar ook via een tablet en Ipod Touch, kan de applicatie Snapchat gebruikt worden. Het gebruik ervan bestaat in het delen van foto's en video's met anderen, waarbij je als gebruiker zelf het aantal seconden kan bepalen waarop de afbeelding of video kan bekeken worden. Het maximaal aantal bedraagt tien seconden, waarna het gedeelde bestand zichzelf verwijdert. Verder kan je er als gebruiker nog een kort berichtje aan toevoegen. Het gebruik van deze applicatie gaat natuurlijk niet zonder risico, daar de gedeelde bestanden via het programma Snapsave of een simpele screenshot voorgoed bewaard en ongewenst publiekelijk verspreid kunnen worden.

3.3 DE LEEFWERELD VAN MINDERJARIGEN EN DE VIRTUELE SFEER

Zoals reeds werd aangegeven verandert de wereld razendsnel, waar de toenemende digitalisering ongetwijfeld haar deel aan heeft. Heel wat avonturen van minderjarigen spelen zich bijgevolg af in de virtuele wereld. In een onderzoeksproject van het federaal wetenschapsbeleid omtrent kansen en risico's van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie door tieners, bleek dat heel wat jongeren actief zijn op het internet en gebruik maken van een mobiele telefoon (TIRO ¹¹ onderzoek, 2008). Het onderzoeksproject betrof leerlingen van het secundaire onderwijs, waarvan de leeftijd tussen twaalf en achttien jaar schommelde. Een totaal van 34 tieners werd bereikt in het onderzoek. Een algemene vaststelling bestond erin dat het internet en de mobiele telefoon frequent gebruikt worden. Wat de tieners uit Vlaanderen betreft, beschikt 96% over een eigen mobiele telefoon en 99% is actief op het internet. Verder stelt het onderzoek vast dat hoe meer de tieners over vrije tijd beschikken, hoe meer ze surfen. Het internet zou volgens de studie vooral dienen tot ontspanning, het onderhoud van de sociale contacten en opzoeken van informatie. Overigens blijkt uit de verkennende studie over jongeren, internet en betaalseks van Child focus (2009) op analoge wijze dat internet en mobiele telefoons behoren tot de leefwereld van de jongeren.

Kortom mag het duidelijk heten dat minderjarigen gebruik maken van de nieuwe technologieën. Het biedt hun verschillende mogelijkheden om sociale contacten te leggen en te experimenteren met de eigen seksualiteit en relaties (<http://www.clicksafe.be/leerkrachten/nl/seksualiteit/>). Vooral de tieners onder de minderjarigen stellen seksueel gedrag wanneer ze in de virtuele wereld vertoeven (e.g. seksueel getinte berichten sturen, pikante foto's doorsturen).

Met de boodschap "veilig en verantwoord internetgebruik voor kinderen en jongeren" stelt Child Focus op 'clicksafe', de website die zij speciaal daartoe heeft ontwikkeld, dat zo'n gedrag niet per definitie als onrustwekkend of abnormaal moet worden beschouwd. Op ontdekking gaan, nieuwsgierig zijn en experimenteren zijn namelijk normale kenmerken van tieners die op het hoogtepunt van hun seksuele ontwikkeling zitten (De Smet et al., 2009; Jewkes 2010). Child Focus wijst erop dat dit gedrag niet eenzijdig negatief is, daar jongeren op deze manier zelf leren wat kan en niet kan, wat ze willen en wat niet. Ze leren namelijk zelf hun grenzen kennen en leren deze zelf aangeven. Logischerwijs wijst Child Focus ook op de nadelen en risico's die er heersen en die volgens hen bespreekbaar gemaakt moeten worden. Jongeren dienen zich namelijk bewust te zijn van de mogelijke risico's en te weten hoe ze hiermee om moeten gaan (http://www.clicksafe.be/splash/nl_BE).

---

¹¹ TIRO : Teens & ICT, Risks & Opportunities.

Jongeren doen via de nieuwe technologische kanalen (e.g. internet, sms, mail, webcam, snapchat) vaak aan 'sexting', een opkomend fenomeen onder de jongeren (http://www.clicksafe.be/splash/nl_BE). Zoals reeds werd aangekaart stellen tieners seksueel gedrag wanneer ze vertoeven in de virtuele wereld. Het fenomeen 'sexting' is een samentrekking van de Engelse woorden 'sex' en 'texting', waarbij gerefereerd wordt aan jongeren die pikante kiekjes of naaktfoto's van zichzelf delen met anderen.

Met andere woorden dient te worden opgemerkt dat het internet en de mobiele telefoon op heel wat verschillende vlakken (e.g. seksueel, ideëel) een grote vrijheid bieden (Jewkes, 2010). Door deze vrijheid worden er verschillende drempels verlaagd, waardoor dergelijke fenomenen zich in een laagdrempelig karakter onderscheiden. Onder andere de hoge toegankelijkheid en de anonimiteit die inherent zijn aan het internet dragen bij aan dit type karakter. Specifiek wat het internet betreft, vormt face-to-facecontact bijvoorbeeld een drempel in het echte leven, daar waar het in de virtuele wereld geen rol speelt en nog nauwelijks als een drempel aangevoeld wordt. De drempel ligt laag; leeftijd wordt ineens verwaarloosbaar (Wolak et al., 2008). Bijgevolg durft een gebruiker in de virtuele wereld al sneller 'iets meer' dan in het echte leven (Dombrowski, Gischlar, & Durst, 2007).

Jewkes (2010) duidt op de risico's en gevaren die bovenvermelde ontwikkelingen in het leven kunnen roepen (e.g. deviante gedragingen). Kinderpornografie en grooming zijn twee fenomenen waarvan de risico's steeds om de hoek schuilen bij het gebruik van dergelijke technologieën (Wolak et al., 2008; Dombrowski et al., 2007; Jewkes, 2010). Wanneer jongeren bijvoorbeeld een beroep doen op de reeds vermelde applicatie 'Snapchat' en een naaktfoto van zichzelf doorsturen naar 'vrienden', waarbij een van deze vrienden op zijn beurt de 'pikante' foto ongewenst publiekelijk verspreidt, loopt deze afbeelding het risico om in het circuit van kinderpornografie terecht te komen en er te blijven circuleren. Daarnaast kunnen deze foto's opduiken op het internet, zoals de socialenetwerksite Facebook, waar deze door iedereen gezien kunnen worden. Deze makkelijke bereikbaarheid opent op haar beurt deuren voor cyberpesten of de ongevraagde ontvangst van seksueel getinte verzoeken (Verhofstadt, 2012; Van Rooij & Van den Eijnden, 2007). Een laatste mogelijkheid is dat het beeld permanent blijft circuleren op het internet, waardoor het de betrokkenen blijvend kan achtervolgen met alle gevolgen van dien (e.g. zelfmoord) (Choo, 2009; Ost, 2009; Gallagher, 2005).

Een dergelijk voorbeeld betreft de Canadese tiener, Amanda Todd. Dit meisje pleegde zelfmoord nadat zij te maken kreeg met een ernstige vorm van cyberpesten. Het kende allemaal zijn begin nadat een onbekende haar er toe had gebracht om haar borsten te laten zien voor de webcam. Waarop deze onbekende een screenshot nam van desbetreffend

beeld. De foto is het meisje nadien steeds blijven achtervolgen daar deze al snel publiekelijk verspreid werd via de socialenetwerksite facebook. De pesterijen hebben het voor het meisje een ware hel gemaakt, waarop zij besliste om zelfmoord te plegen. In een youtube filmpje nam ze afscheid en vertelde ze haar verhaal: *“I can never get that photo back”, “It’s out there forever”*.

Eerder werd melding gemaakt van de clicksafewebsite ontwikkeld door Child Focus. Via deze website vervult Child Focus haar preventieve rol in bovenbeschreven thematiek. De website biedt namelijk een hulpmiddel om de activiteiten van minderjarigen in de virtuele wereld bespreekbaar te maken. Tevens wordt er via deze website gewezen op de risico’s en hoe zowel ouders, leerkrachten als minderjarigen hier het beste mee dienen om te gaan. Als zodanig staat de boodschap “veilig en verantwoord internetgebruik voor kinderen en jongeren” centraal. Op wereldschaal wordt ook aandacht besteed aan deze boodschap, meer bepaald via de werelddag voor een veilig internet. Deze werd reeds voor de elfde keer gevierd, dit jaar nam ze plaats op 11 februari. Het betreft een bewustmakingscampagne waar meer dan 90 landen, waaronder 28 Europese aan deelnemen. De doelstelling van de campagne ligt in de overkoepelende boodschap “veilig en verantwoord internetgebruik”, waarbij de aandacht gevestigd wordt op een veilig en verantwoord gebruik van het internet door jong en oud. Child Focus neemt actief deel aan deze werelddag, de clicksafewebsite staat dan ook volledig in het licht van dergelijke boodschap.

In Amerika kan daarnaast een soortgelijk opzet teruggevonden worden in de vorm van de website Connect Safely.org, de zinsnede ‘*Smart Socializing starts here*’ staat hier namelijk centraal. Ten slotte biedt Nederland op de website ‘vraaghetdepolitie.nl’ heel wat handige informatie in lijn met het thema en zijn doelstelling.

3.4 BESLUIT

De toenemende digitalisering en de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën die daarmee gepaard gaan, worden door de minderjarigen gretig gebruikt. Het spreekt voor zich dat de minderjarigen steeds voorzichtig moeten zijn met het gebruik van deze nieuwe technologieën (e.g. de verspreiding van pikante foto’s van zichzelf). Naast de voordelen die ze de minderjarigen kunnen bieden, zijn er namelijk risico’s verbonden aan het gebruik ervan.

Daarnaast dient gewezen te worden op het thema ‘samen werken aan een veilig internet’, waarbij gestreefd wordt naar een veilig en verantwoord internet onder het gebruik van kinderen en jongeren en dat een bijzonder grote activiteit kent. In België beschikken we in dat verband bijvoorbeeld over de clicksafewebsite (zie *supra*).

Hoofdstuk 4: Minderjarig naakt in het publiek toegankelijk beeldmateriaal en de rol van de media

4.1 INLEIDING

Met behulp van het voorgaande hoofdstuk werd een beeld geschetst van de 'nieuwe' technologische bronnen binnen het publiek toegankelijke beeldmateriaal en de vertoning van minderjarig naakt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de commerciële bronnen binnen desbetreffend publiek toegankelijk beeldmateriaal. Meer bepaald werd reeds in de probleemstelling gewezen op de commerciële bron 'reclame'. Tevens gaf een televisieadvertentie de aanzet tot het onderzoek en de formulering van een probleemstelling. Overigens dient te worden opgemerkt dat in voorgaand hoofdstuk verwezen werd naar de term 'nieuwe' media, waarmee bedoeld werd op de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. In onderhavig hoofdstuk wordt de term media gehanteerd om te wijzen op de commerciële bronnen (e.g. reclame).

Vooreerst wordt ingegaan op het belang van de ethische principes binnen de reclamesector. Daarmee samenhangend wordt melding gemaakt van het belangrijke lichaam, de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame (JEP). Verder wordt er specifiek ingegaan op haar taken, waarna in een volgend punt de beslissingen van de JEP afgetoetst worden aan de probleemstelling. Dit hoofdstuk wordt vervolgens afgesloten met een besluit.

4.2 DE MEDIA

Reclame is een praktijk die zo oud is als de mensheid zelf (Verhofstadt, 2012). Het betreft een praktijk waarbij mensen worden beïnvloed om bepaalde producten of diensten te kopen. Advertenties in dag- en weekbladen en reclame op radio en televisie zijn de meest gekende vormen in dat verband. Een reclameboodschap kan echter niet bestaan zonder te voldoen aan enkele ethische principes. Reclamemakers mogen bijvoorbeeld geen racistische, mensonterende of discriminerende zaken noemen, tonen en aanprijzen. Reclameboodschappen mogen daarnaast niet misleidend zijn of de consumenten beliegen. Ethische principes zijn van belang opdat de actoren in de communicatiewereld in staat zouden zijn om de aanprijzing van hun producten binnen aanvaardbare en gangbare morele grenzen te houden (Verhofstadt, 2012).

Maar hoe creëren de bevoegde autoriteiten nu vertrouwen tussen de consumenten enerzijds en de reclamemakers en boodschappers anderzijds? In een antwoord op deze vraag werd in 1974 de *Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame* (JEP) opgericht. Dit is een autonoom zelfdisciplinair orgaan van de Belgische reclamesector. De JEP beschikt over een Jury in eerste aanleg en een Jury in hoger beroep (JEP reglement, Art.1, 2013).

De oprichting gebeurde in de schoot van de Raad voor de Reclame, i.e. een vzw die samengesteld is uit de representatieve organisaties van de adverteerders, de media en de reclamebureaus. De doelstelling van deze vereniging luidt als volgt: “De Raad heeft als doel de bevordering van en de waardering voor de reclame als factor van economische en sociale expansie, en dit in het kader van de wetgeving, de convenanten en de nationale en internationale zelfdisciplinaire codes en regels”. De JEP, die onder zijn velden is opgericht, moet de conformiteit van reclameboodschappen met de vigerende regels en ethiek onderzoeken en verzekeren (JEP reglement, 2013). Zodoende gaat JEP na of reclameboodschappen waarvan de verspreiding via de media gebeurt, in overeenstemming zijn met de regels inzake reclame-ethiek, die gestoeld is op de wetten en de zelfdisciplinaire codes.

De Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame kan optreden ingevolge verzoeken om advies, ingevolge klachten of op basis van initiatieven van de voorzitter van de Jury in eerste aanleg. De verzoeken om advies worden vooreerst aan het orgaan voorgelegd op vrijwillige basis door actoren van de reclamesector, zijnde adverteerders, reclamebureaus en media. Daarnaast kunnen klachten ingediend worden door het publiek, in het bijzonder de consumenten. Wanneer de JEP vaststelt dat een reclameboodschap niet conform de vigerende regels en de ethiek is, kan ze beslissen om een betwiste reclame te wijzigen of stop te zetten (JEP reglement, 2013).

Op de website van de JEP wordt het volgende vermeld : “Enkel een verantwoorde en gezonde reclame is het vertrouwen van het publiek waardig”. Deze leuze vormt, naast bovenvermelde doelstellingen en waarborgen, het antwoord op de vraag ‘hoe creëren de bevoegde autoriteiten nu vertrouwen tussen de consumenten enerzijds en de reclamemakers en boodschappers anderzijds?’.

4.3 DE JURY VOOR ETHISCHE PRAKTIJKEN INZAKE RECLAME EN HAAR TAKEN

Een belangrijke taak van de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame bestaat erin om de conformiteit van reclameboodschappen met de vigerende regels en de ethiek te onderzoeken en te verzekeren (zie *supra*). Om dit te kunnen realiseren gaat de JEP na of de reclameboodschappen die via de media verspreid worden in overeenstemming zijn met de regels inzake reclame-ethiek.

Voor het maken van haar beslissingen baseert zij zich enerzijds op de wettelijke- (e.g. wet op de handelspraktijken) en anderzijds op de zelfdisciplinaire bepalingen (e.g. codes, regels en aanbevelingen). De zelfdisciplinaire bepalingen kunnen hetzij door de Jury voor Ethische

Praktijken inzake Reclame, hetzij op eigen initiatief van de beroepssectoren opgesteld worden.

De zelfdisciplinaire aanbevelingen aangaande 'de afbeelding van de mens' zijn vermeldenswaardig in het licht van deze masterproef. Deze werden eerst in 1976 geformuleerd, waarna zij rekening houdend met de maatschappelijke evolutie, aangepast werden in 2002. Het sleutelwoord is 'respect voor de mens', aangezien dit een fundamenteel ethisch beginsel is. De geformuleerde aanbevelingen hebben zowel betrekking op de man als de vrouw als het kind. Ze steunen op de Code van de Internationale Kamer van Koophandel (I.K.K.). Deze laatste vormt al jaren de basis voor zelfregulerende organisaties over de hele wereld. Hij biedt bedrijven en de maatschappij belangrijke ethische richtlijnen. Verder zijn de aanbevelingen ook voorzien van begeleidende commentaren. Het is de bedoeling dat de adverteerders, de reclamebureaus en de media deze aanbevelingen naleven. Dit is bijgevolg een expliciete vraag vanwege de JEP.

De regel: *“Reclame mag geen beweringen of visuele voorstellingen bevatten die niet stroken met de geldende fatsoennormen (art. 2 I.K.K.-code)”* is bijzonder relevant voor de probleemstelling. In de aanbeveling wordt er namelijk expliciet verwezen naar de aanwending van 'naaktheid' in reclame. Media die naaktheid aanwenden in reclame moeten er vooreerst zeer sterk op toezien dat deze vertoning niet vernederend, noch ontierend overkomt. Daarnaast wijst de aanbeveling op de vermijding van beelden die de waardigheid van de mens aantasten en indruisen tegen het fatsoen, waardoor het publiek geprovoceerd of gechoqueerd wordt. Verder mogen er geen beelden verspreid worden die de mens in diskrediet brengen of op een onbehoorlijke manier uitbuiten. Dit dient te worden beoordeeld met een oog voor de heersende sociale gevoeligheden, de doelgroep, de sociale of culturele context en de actualiteit/evoluties. Wanneer het menselijke lichaam of een gedeelte ervan aangewend wordt, mag dit bijgevolg niet onfatsoenlijk of obsceen zijn. Ten slotte ziet de Jury er streng op toe wanneer het gebruik van het lichaam voor een product (met al zijn objectieve en subjectieve eigenschappen) geen verband houdt met naaktheid. Het product 'shampoo', bijvoorbeeld, houdt duidelijk verband met naaktheid.

Bovenstaande aanbevelingen gewagen uitdrukkelijk van de visuele voorstelling van de mens. Deze zijn, zoals vermeld, van toepassing op zowel de man als de vrouw als het kind.

4.4 DE JURY VOOR ETHISCHE PRAKTIJKEN INZAKE RECLAME EN DE PROBLEEMSTELLING

Op basis van bovenstaande informatie en gekoppeld met het thema van het onderzoek, namelijk de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt, kan de onderzoeker de vraag stellen of bij de beslissingen van de JEP reeds klachten/adviezen aangekaart werden die in lijn zijn met het thema van het onderzoek. “Enkel een verantwoorde en gezonde reclame is het vertrouwen van het publiek waardig” klinkt het bij de Jury. Werd in die geest dan de reclamespot uit de eigen probleemstelling reeds aangeklaagd (cf. Citroën DS3 Cabrio)? Werden reeds vragen gesteld omtrent de hedendaagse vertoning van minderjarig naakt, of behoren deze vertoningen van minderjarig naakt eerder tot ‘een verantwoorde en gezonde reclame’?

Om bovenstaande vraagstukken op te kunnen klaren heeft de onderzoeker de beslissingen van de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame doorzocht via haar officiële website. Op deze website kunnen immers beslissingen van de Jury, via een zoekstelsel, teruggevonden worden. Om snel en efficiënt een beslissing te kunnen terugvinden bestaat het zoekstelsel uit verschillende keuzes: op naam van de adverteerder, op naam van het product of de dienst, per producten of dienstencategorie, op basis van de voornaamste criteria die de Jury gehanteerd heeft bij haar onderzoek, op soort medium, op soort beslissing en per trimester. In lijn met het eigen onderzoek en zijn probleemstelling werd voor de volgende keuzes geopteerd: de onderzoekscriteria van de Jury, het soort medium en de soort beslissing.

- **De gehanteerde onderzoekscriteria zijn de volgende:** eerlijkheid, waarachtigheid, wettelijkheid, sociale verantwoordelijkheid, fatsoen en goede smaak, verwijzing van personen, afbeelding van de mens/menselijke waardigheid, milieu, vergelijking, kleineren en andere.
- **De verschillende soorten media zijn de volgende:** dagblad, internet, affiche, bioscoop, radio, televisie, gratis huis-aan-huisblad, magazine, e-mailing, en andere media.
- **De soorten beslissingen zijn de volgende:** geen opmerkingen, advies van voorbehoud, beslissing tot stopzetting of wijziging, schorsingsaanbeveling aan de media en andere.

Opnieuw kon de onderzoeker uit de verschillende zoekfuncties een selectie maken naar relevantie voor het onderzoek en zijn probleemstelling. Bij de selectiecriteria bijvoorbeeld heeft de onderzoeker het vaakst gebruik gemaakt van ‘fatsoen en goede smaak’ en ‘afbeelding van de mens/menselijke waardigheid’. Deze twee criteria sluiten immers het

dichtst aan bij het thema van het onderzoek, namelijk de vertoning van minderjarig naakt, en zullen hierna uitvoerig besproken worden.

Onder de keuze 'selectiecriteria' en meer specifiek '**afbeelding van de mens/menselijke waardigheid**' werden door de JEP heel wat beslissingen genomen. Het leeuwendeel hiervan werd genomen naar aanleiding van klachten door de consument zelf. Algemeen valt sterk op dat heel wat klachten handelen over het maatschappijbeeld van de vrouw, meer bepaald over het seksistische en denigrerende beeld dat in sommige reclameboodschappen getoond wordt. Daarnaast vormt de voorstelling van naakte personen ook een inhoud van enkele klachten. Deze verwijzen expliciet naar de negatieve reacties die dergelijke prenten kunnen uitlokken en naar mogelijke misbruiken van de naaktheid van de mens. In lijn met het eigen onderzoek valt het met andere woorden op dat 'naaktheid' absoluut een aangekaart thema is. De problematiek van 'minderjarig' naakt komt in reclameboodschappen echter niet zo bijster veel voor. Aansluitend bij het thema van het eigen onderzoek stootte de onderzoeker echter wel op enkele noemenswaardige klachten. Deze zullen in wat volgt weergegeven en besproken worden.

Het betreft ten eerste een affiche van adverteerder T-REX nv inzake de erotische beurs 'Sex Deluxe'. De klacht werd ingesteld door een consument op 9 november 2011 en behoort tot de categorie 'andere goederen en diensten'. De affiche vertoont de achterzijde van een vrouw, van de onderrug tot aan de kuiten. De vrouw draagt de volgende kledij: hoog opgetrokken witte kousen en een kort geruit rokje. Het geruite rokje laat de helft van de billen onbedekt, hierbij is haar string goed te zien. Verder draagt zij in haar linkerhand een boek of een schrift en in haar rechterhand een meetlat of een stokje.

Volgens de klager zet deze affiche aan tot pedofilie omdat de vertoning van de vrouw doet denken aan een schooluniform en een jong meisje. De Jury is daarentegen van een andere mening. Binnen de grenzen van de ontvangen klacht en rekening houdend met de context van de reclame, heeft de Jury namelijk geoordeeld dat dit beeld niet van enige aard is om aan te zetten tot pedofilie. De Jury gelooft vanuit die optiek dat de vertoning van de vrouw niet doet denken aan een schooluniform, noch aan een jong meisje. Zij formuleert bijgevolg geen opmerkingen, bij ontstentenis van een eigenlijke inbreuk op wettelijke en/of zelfdisciplinaire bepalingen.

Het betreft ten tweede een reclamespot op televisie van de adverteerder PROCTER & GAMBLE inzake pampers. De klacht werd ingesteld op 23 augustus 2010 op initiatief van een consument. De reclamespot behoort opnieuw tot de categorie 'andere goederen en diensten'. Hij vertoont verschillende baby's die aan het spelen zijn met een bal. De baby's dragen een pamber en een T-shirt. Volgens de klager doet de vertoning van naakte baby's

afbreuk aan de menselijke waardigheid. Verder dient de huidige maatschappelijke situatie van kindermisbruik en pedofielenklopjachten, die heden ten dage hevig woeden, volgens de klager als een sterk argument om dergelijke vertoning te weren. De Jury heeft vastgesteld dat de baby's niet naakt zijn; ze dragen een T-shirt en een pampers. Verder is de Jury van oordeel dat dergelijke reclamespot geen enkel element bevat dat strijdig is met de geldende fatsoensnormen, noch de waardigheid van kinderen aantast. Bij gebreke van inbreuken op wettelijke en/of zelfdisciplinaire bepalingen formuleren zij geen opmerkingen.

Het betreft ten derde een affiche van adverteerder L'OREAL/GEMMEY MAYBELLINE voor lippenstift. De klacht werd ingesteld op 27 september 2001 op initiatief van een consument. De affiche behoort tot de categorie 'cosmetica'. De affiche vertoont het product samen met de schouders en het gezicht van een jonge vrouw met rode lippen. De titel van de affiche is 'Nouveau Rouge Water Shine'. Volgens de klager doet de afgebeelde persoon eerder denken aan een kind dan aan een jonge vrouw. De vertoning kan volgens de klager seksuele verlangens uitlokken bij – in de woorden van de klager – 'perverse personen'. Verder acht de klager de vertoning als een belediging voor kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik. Het standpunt van de Jury houdt in dat de gebruikte illustratie geen risico inhoudt tot afkeurenswaardig gedrag, noch obscene of onfatsoenlijke kenmerken vertoont. Als zodanig heeft de Jury gemeend geen opmerkingen te hoeven formuleren.

Het betreft ten slotte een reclame in een dagblad van de adverteerder GUILMONT inzake kinderkledij. De klacht werd ingesteld door een consument op 8 september 2008. De reclame behoort tot de categorie 'textiel/kleding'. Ze toont een jong meisje, langs rugzijde, in een uniform. Volgens de klager zit het jonge meisje in een suggestieve houding met een seksuele connotatie; gebogen hoofd, kort rokje, benen goed zichtbaar. Dit draagt volgens de klager bij tot de rechtvaardiging van ongeoorloofde fantasieën. De Jury meent evenwel dat het afgebeelde meisje een correcte houding heeft en de wijze waarop ze wordt afgebeeld de menselijke waardigheid niet aantast. Verder oordeelt zij dat de voorstelling geen seksuele connotatie bevat, noch inbreuken op de geldige fatsoennormen vertoont. Bijgevolg ziet zij opnieuw geen noodzaak opmerkingen te formuleren.

Zoals werd vermeld, werd naast het selectie criterium 'afbeelding van de mens/menselijke waardigheid', ook **'fatsoen en goede smaak'** gescreend op relevantie voor het eigen onderzoek. Zoals bij de voorgaande selectiecriteria nam de Jury voor de Ethische Praktijken inzake Reclame heel wat beslissingen. Opnieuw worden hier vaak klachten aangetroffen rond het verkeerde/vernederend maatschappijbeeld van de vrouw. Daarnaast maakt het aanstootgevende karakter van boodschappen vaak voorwerp van een klacht uit. In voorkomend geval wordt gewezen op het slechte voorbeeld die desbetreffende reclame

daardoor geeft aan kinderen. Verder houden sommige klachten eveneens betrekking tot 'naaktheid'. Deze zijn vooral gericht op de naaktheid van vrouwen, die in de aanstootgevende context gezien wordt als een overschrijding van de grenzen van het fatsoen. Ten slotte werd de onderzoeker vaak geconfronteerd met beslissingen die eerder werden aangehaald als voorbeelden binnen het selectiecriterium 'afbeeldingen van de mens/menselijke waardigheid'. De klachten die onder dit selectiecriterium werden ondergebracht kaarten immers overwegend vaak de onfatsoenlijkheid en ongepastheid aan, zoals deze ook voorkomen in het selectiecriterium 'fatsoen en goede smaak'.

Binnen dit selectiecriterium zijn volgende klachten noemenswaardig:

Het betreft vooreerst een reclamespot op televisie van de adverteerder JETAIR inzake de aanprijzing van zomervakanties. De reclamespot werd door een consument aangeklaagd op 24 maart 2004. Hij behoort tot de categorie 'vervoer en toerisme'. De reclamespot vertoont een man en een kind die zich samen op het strand onder een parasol bevinden. Plots valt de parasol dicht op de twee personen. De kijker ziet de man zittend op zijn knieën, waarbij hij het kind vastpakt rond het middel. De klager vindt de reclamespot ongepast, zeker gezien de actuele context van pedofilie. Volgens de klager is deze vertoning pure provocatie. De Jury is daarentegen de mening toegedaan dat deze reclamespot noch onfatsoenlijk, noch onverantwoord is. Deze vertoning is volgens de Jury namelijk een normale vader-zoonrelatie. Zij formuleerde als zodanig geen opmerkingen in verband met eventuele inbreuken op wettelijke en/of zelfdisciplinaire bepalingen.

Het betreft daarnaast een affiche van de adverteerder KPN ORANGE inzake optimale dekking. De reclamespot werd op initiatief van een consument aangeklaagd op 29 oktober 2001. De affiche behoort tot de categorie 'informatica en telecom'. Ze vertoont een naakte vrouw en een naakt kind, met rugaanzicht. De naakte vrouw en het naakte kind lopen hand in hand op het strand. De klager vindt de vertoning van de blote billen van de vrouw en het kind onfatsoenlijk en strijdig met de menselijke waardigheid. De onrustige tijden van kindermisbruik in België zouden volgens de klager tot nadenken moeten aanzetten. De Jury beklemtoont dat de vertoning geen enkele onfatsoenlijke, noch vulgaire voorstelling bevat. Bovendien acht zij deze vertoning niet in staat tot de aantasting van de menselijke waardigheid, noch tot de aanmoediging van pedofiele gedragingen. Bijgevolg was de formulering van opmerkingen naar aanvoelen van de Jury overbodig.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de reclamespot uit de probleemstelling (cf. Citroën DS3 Cabrio) geen voorwerp uitmaakte van een klacht bij de Belgische Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame. Deze werd echter wel aangeklaagd bij de Reclame Code Commissie van Nederland. Deze Commissie valt te vergelijken met de Belgische Raad voor de Reclame en de haar geesteskind, de JEP.

De Reclame Code Commissie van Nederland vormt een onderdeel van de Nederlandse Stichting Reclame Code die een belangrijke rol speelt op het gebied van zelfregulering van reclame. Ze heeft tot voornaamste doel verantwoord reclamemaken te bevorderen om zodoende de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van reclame te waarborgen¹². De Reclame Code Commissie is, net zoals de Belgische JEP, een autonome en onafhankelijke instantie. Zowel consumenten als bedrijven en andere organisaties kunnen een klacht over een reclame-uiting indienen. De voorzitter van de Commissie zal de klacht vervolgens toetsen aan de regels in de Nederlandse Reclame Code en ten slotte de klacht van een uitspraak voorzien.

In de aangeklaagde reclamespot (cf. Citroën DS3 Cabrio) wordt gewezen op de ontoelaatbaarheid van de uiting waarbij een bijna naakt jong meisje, rijdend op een paard, op het strand wordt afgebeeld. De ontoelaatbaarheid in de klacht wordt gelinkt aan de huidige maatschappij, waarin kindermisbruik prominent aanwezig is. Verder wijst de klacht op het gegeven dat het onacceptabel is om een klein meisje te gebruiken voor een clichématige romantische scène.

De Commissie heeft de klacht afgewezen omdat volgens haar noch het feit, noch de wijze waarop het kind in beeld wordt gebracht in strijd is met de goede smaak en/of fatsoen. De Commissie verwoordde de afwijzing als volgt: “ *het kind draagt een strandbroekje, hetgeen past bij de omgeving waarin het zich bevindt en de uiting bevat, naar het oordeel van de Commissie, geen beelden die door de gemiddelde kijker zullen worden geassocieerd met misbruik van kinderen of die geacht kunnen worden daartoe aan te zetten. Het op deze wijze afbeelden van een kind acht de Commissie om die reden niet in strijd met de Nederlandse Reclame Code*¹³” (dossier 2013/00238).

---

¹² Stichting Reclame Code (Nederland). Geraadpleegd op 6 december 2013 via <https://www.reclamecode.nl/consument/default.asp?paginaID=141&hID=102>

¹³ Uitspraak Reclame Code Commissie. Geraadpleegd op 6 december 2013 via <https://www.reclamecode.nl/webuitspraak.asp?ID=118463&acCode>

4.5 BESLUIT

Welke besluiten kunnen uit de verschillende beslissingen van de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame getrokken worden?¹⁴

De reclamespot uit de probleemstelling (cf. Citroën DS3 Cabrio) werd niet aangeklaagd bij de Jury. Echter kan er wel besloten worden dat er wel degelijk reeds vragen werden gesteld omtrent de hedendaagse vertoning van minderjarig naakt en dit in verschillende commerciële bronnen die onder de noemer media vallen (cf. vernoemde klachten – e.g. televisie, radio, affiche, dagblad).

De klachten komen steeds uit de hoek van de consument, meer bepaald vanuit de publieke opinie. Kan hieruit besloten worden dat de publieke opinie meer neigt naar een kwalificatie van de vertoning als ‘problematisch’ binnen het continuüm tussen aanvaardbaar en problematisch minderjarig naakt? Vindt zij dat de grenzen van het aanvaardbare overschreden worden? De ingestelde klachten werden steeds ingesteld op initiatief van de consument zelf. Met de huidige maatschappelijke context van kindermisbruik in het achterhoofd, wijzen zij steeds op het risico die dergelijke vertoningen kunnen inhouden. Verder zien valt op te merken dat de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame zich daarentegen op het andere uiterste van het continuüm bevindt, namelijk ‘het aanvaardbare karakter’ van de vertoning. Bij ontstentenis van inbreuken op de wettelijke en/of zelfdisciplinaire bepalingen in de context van aangeklaagde vertoningen, menen zij steeds geen opmerkingen te hoeven formuleren. Deze worden als overbodig aangevoeld aangezien zij van mening is dat de grenzen van het aanvaardbare niet worden overschreden. Als zodanig is zij van oordeel dat de vertoningen tot een verantwoorde en gezonde reclame behoren.

Deze besluiten mogen echter niet zonder meer aangenomen worden. In het empirisch luik van de masterproef zal door middel van een (beperkt) wetenschappelijk onderzoek worden nagegaan hoe de verschillende houdingen daadwerkelijk in kaart moeten worden gebracht. Enerzijds zal er in dat verband gekeken worden hoe de publieke opinie aankijkt tegen het aangekaarte thema. Anderzijds wordt er gepolst naar welke plaats het bredere beleid zich ten opzicht van de publieke opinie positioneert. Na dit empirisch onderzoek zal de onderzoeker definitief de waarde van bovenstaande besluiten weten te bepalen.

Bijkomend dient te worden opgemerkt dat de reclamespot uit de probleemstelling (cf. Citroën DS3 Cabrio) wel werd aangeklaagd bij de Nederlandse Reclame Code Commissie. In zeker

---

¹⁴ Enkel de beslissingen relevant voor de probleemstelling van het onderzoek werden gescreend.

opzicht kan de eigen probleemstelling aansluiting vinden bij de inhoud van deze klacht. Het onderzoeksopzet van deze masterproef vertrekt namelijk ook vanuit de vraag of deze uiting al dan niet als problematisch wordt ervaren. Aangezien desbetreffende Commissie de klacht heeft afgewezen, kan de onderzoeker bij de besluitvorming van het eigen onderzoek zich de vraag stellen of deze afwijzing niet tot op zekere hoogte betreurenswaardig is.

Hoofdstuk 5: Het schadebeginsel of The Harm Principle

5.1 INLEIDING

Het potentieel problematische karakter van de huidige vertoning van minderjarig naakt binnen het publiek toegankelijke beeldmateriaal – of het nu als zodanig werd ervaren of niet – kan afgetoetst worden aan het ‘*harm principle*’, of anders genaamd het schadebeginsel. In het licht hiervan worden volgende vragen gesteld: ‘Veroorzaken bepaalde vertoningen schade of een onaanvaardbaar risico op schade aan anderen?’ en ‘Moeten bepaalde vertoningen verboden worden in het publiek toegankelijke beeldmateriaal?’ Het is van belang om hierbij de juiste afwegingen te maken daar de bestraffing van of het verbod op iets de autonomie van individuen inperkt (Peršak, 2007). Hoewel er nog heel wat andere toetsingscriteria naast het schadebeginsel bestaan (e.g. tolerantiebeginsel, beginsel van praktische hanteerbaarheid en effectiviteit), zal in het licht van de eigen probleemstelling enkel het schadebeginsel aan bod komen. Desbetreffend beginsel werd onder meer in bijdragen van J. Stuart Mill (1863), Feinberg (1990) en Peršak (2007) heel sterk onder de aandacht gebracht.

In onderhavig hoofdstuk volgt een uiteenzetting rond de betekenis van het schadebeginsel, waarna geëindigd wordt met een besluit. Verder zal er hier en daar reeds een link gelegd worden met de eigen probleemstelling van het onderzoek. De eigenlijke aftoetsing zal echter pas op het einde van het onderzoek aan bod komen. De bevindingen uit het (beperkte) empirische onderzoek van de masterproef zijn namelijk nodig opdat deze kunnen afgetoetst worden aan het schadebeginsel. Om die grond wordt bijgevolg rechtstreeks verwezen naar deel drie ‘discussie’ van de meesterproef, meer bepaald hoofdstuk twee ‘terugkoppeling aan de literatuur’. Hierbij zullen volgende vragen de hoge toon voeren: ‘Zijn er gelijkenissen dan wel verschillen waar te nemen tussen enerzijds de bevindingen en ervaringen van het publiek/bredere beleid en anderzijds het schadebeginsel?’ en ‘Passen beide categorieën assessoren onbewust het schadebeginsel toe op de probleemstelling?’

5.2 HET SCHADEBEGINSEL

Vooraleer in te gaan op het schadebeginsel is het raadzaam om de betekenis van het woord *beginsel* op zichzelf te begrijpen. In Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal wordt ‘een beginsel’ als volgt omschreven: “een overtuiging, principe of stelling.” Synoniemen zijn onder andere een basisprincipe of een grondbeginsel. Beginselen onderscheiden zich van regels doordat zij niet aangeven wat mag en niet mag (Witteveen, 2001). Een beginsel is namelijk ruimer en algemener aangezien het een streven naar iets inhoudt, bijvoorbeeld het streven naar een oplossing.

Het schadebeginsel vertrekt vanuit de opvatting dat de individuele vrijheid niet beperkt mag worden. Meer bepaald moet een mens kunnen beschikken over zijn eigen vrijheid om te kunnen doen en laten wat hij zelf wenst. Dit beschikkingsrecht mag echter geen schade berokkenen aan de andere (Jacobs & Maris, 2003).

De klassieke invulling werd gegeven door John Stuart Mill (1863) waarbij 'schade berokkenen aan de andere' erg breed werd geïnterpreteerd. In zijn boek 'On Liberty' wordt het beginsel als volgt omschreven: *"the sole end, for which mankind are warranted, individually or collectively, in interfering with the liberty of action of any of their number is self-protection. That the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others. His own good, either physical or moral, is not a sufficient warrant."* In dit opzicht is er met andere woorden enkel sprake van schade wanneer de belangen van de andere worden geschaad (Jacobs & Maris, 2003; Mill, 1863). De loutere opwekking van woede of morele verontwaardiging volstaat niet; enkel van zodra er een onrechtmatige inbreuk op de belangen van de andere plaatsvindt, is er sprake van schade (Schuijt & Voorhoof, 1995). Zodoende staat het schadebeginsel toe dat gedrag in bepaalde omstandigheden gecriminaliseerd kan worden (Peršak, 2007). Dit schadebeginsel werd door John Stuart Mill bijgevolg geïntroduceerd als een belangrijke rechtvaardiging voor het overheidsingrijpen in de individuele vrijheid, de autonomie van de mens (Mill, 1863).

Voor Mill is de individuele vrijheid een erg belangrijke factor in het menselijke bestaan. Enkel wanneer het overheidsingrijpen tot doel heeft schade aan anderen te voorkomen, kan een inbreuk op de individuele vrijheid gerechtvaardigd worden (Bolt, Verweij & Van Delden, 2007). Een samenleving moet volgens Mill vrij zijn. In dat verband stipt hij volgende vrijheden aan: vrijemeningsuiting, vrijheid in het denken en voelen, persvrijheid, vrijheid in de levensstijl, vrijheid in de ambities en vrijheid tot vereniging en vergadering (Mill, 1863).

Naast de invulling van J. Stuart Mill, werd het schadebeginsel nog verder ontwikkeld en ingevuld door Feinberg (1990). Daar waar Mill het schadebeginsel als enige beginsel in acht neemt, houdt Feinberg nog rekening met andere beginselen (e.g. het tolerantiebeginsel). Een bijkomend verschil bestaat erin dat Mill uitgaat van het element 'veroorzaken van schade of de kans daartoe', terwijl Feinberg eerder 'voorkomen van schade aan anderen' als element in acht neemt (Peršak, 2007). Verder is 'de schade aan de andere' voor Mill de enige vorm van rechtvaardiging voor het overheidsingrijpen in de menselijke autonomie. Voor Feinberg daarentegen vormt dit slechts een van de redenen, zonder evenwel noodzakelijkerwijs de enige reden te hoeven zijn. Als zodanig vormt bij Feinberg 'schade' niet de enige grond tot criminalisering (Jacobs & Maris, 2003).

Voorts is de bijdrage van Dr. Nina Peršak (2007) aangaande het schadebeginsel vermeldenswaardig daar zij drie vereisten onderscheidt om te kunnen spreken van 'schade'. Vooreerst moet er sprake zijn van schade aan een andere, zo niet is er geen vrijheidsbeperking voorhanden. Meer bepaald moet een bepaalde gedraging een andere benadelen en de belangen moeten geschaad worden opdat er sprake kan zijn van schade. Daarnaast moeten desbetreffende belangen steeds de invulling krijgen van de mens in het algemeen. In laatste instantie moet de 'schade aan de andere' kunnen toegeschreven worden aan het specifieke gedrag van de ander.

Een afbeelding van een minderjarig kind in het publiek toegankelijke beeldmateriaal kan op het eerste gezicht als onschuldig overkomen. Het is bijvoorbeeld niet de intentie van reclamemakers om beelden te vertonen met het doel om bevredigend te werken voor diegenen met een seksuele voorkeur voor kinderen. Daarnaast kan minderjarig naakt, al dan niet gewenst, publiekelijk verspreid worden op het internet, waarbij een moeilijk verhaal zijn aanvang kent. Bedoelde afbeelding kan namelijk moeilijk tot niet verwijderd worden; het blijft circuleren op het internet. Bijgevolg kan de afbeelding het kind en zijn omgeving steeds blijven achtervolgen, met alle gevolgen van dien (Choo, 2009; Ost, 2009; Gallagher, 2005).

Wanneer uit het empirische gedeelte zou blijken dat de huidige vertoning van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal als problematisch wordt ervaren, volstaat volgens het schadebeginsel deze loutere ervaring niet. De publieke opinie en het bredere beleid kunnen dergelijke vertoningen bijvoorbeeld als aanstootgevend beschouwen, zonder dat hier echter direct sprake is van 'schade'. Bijgevolg is het geen gemakkelijke opdracht om te bepalen waar de grens ligt: Wanneer wordt de grens van het aanvaardbare als overschreden ervaren? Waar ligt überhaupt de grens? Wanneer is er sprake van schade? Wat moet er begrepen worden onder schade?

5.3 BESLUIT

Het valt op te merken dat het schadebeginsel duidelijk stelt dat de individuele vrijheid niet beperkt mag worden. Enkel wanneer er schade berokkend wordt aan de andere kan dit wel. Alvorens het schadebeginsel toegepast kan worden, is het van belang om na te gaan of er ook maar sprake is van schade. Enkel wanneer er daadwerkelijk schade vastgesteld wordt, dient te worden bepaald wie de schade specifiek betreft en of deze schade al dan niet een recht aantast. Zoals uit de inleiding is gebleken zal de eigenlijke aftoetsing pas op het einde van deze meesterproef aan bod komen, waar de bevindingen uit het (beperkte) empirische onderzoek van deze paper afgewogen zullen worden tegen het schadebeginsel.

DEEL 2: EMPIRISCH ONDERZOEK

Hoofdstuk 1: Methodologie

1.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk zal handelen over de methodologie die gehanteerd werd tijdens de uitvoering van het empirisch onderzoek. Om te kunnen onderzoeken of de huidige vertoning van minderjarig naakt als aanvaardbaar dan wel problematisch wordt ervaren, werd gekozen voor het gebruik van kwalitatief onderzoek. Daar de thematiek van minderjarig naakt vooreerst een gevoelig onderwerp is, lag deze keuze voor de hand. Daarnaast is er nood aan diepgaande informatie, waar kwalitatief onderzoek aan tegemoet kan komen (Noaks & wincup, 2004; Baarda & De Goede, 1995). Belangrijk om aan te stippen is dat de benaerstiging van representativiteit niet mogelijk noch wenselijk is binnen het kwalitatieve onderzoek.

Dit hoofdstuk vangt aan met een motivatie en bespreking van de keuze voor enerzijds de focusgroep en anderzijds het kwalitatieve interview. Vervolgens wordt de selectie van de onderzoekseenheden uiteengezet, waarna aandacht wordt besteed aan de onvermijdelijke non-respons. Verder wordt er ingegaan op de niet onbelangrijke ethische aspecten die steeds voor ogen moeten worden gehouden binnen de uitvoering van kwalitatief onderzoek. Als laatste element wordt beschreven hoe de analyse van de onderzoeksresultaten werd uitgevoerd. Onderhavig hoofdstuk wordt vervolgens afgesloten met een besluit.

1.2 DATAVERZAMELING

1.2.1 *Onderzoeksinstrumenten*

Binnen het empirisch onderzoek werd gebruik gemaakt van twee verschillende onderzoeksinstrumenten, te weten: de focusgroep en het kwalitatieve interview. Het empirische luik heeft namelijk tot doel om het perspectief van het publiek, enerzijds, en van het bredere beleid, anderzijds, te onderzoeken. Als zodanig maakten deze twee onderzoeksinstrumenten het mogelijk om het onderzochte onderwerp te leren kennen zoals het door het grote publiek wordt gepercipieerd (Boeije, 2012; Groenland, 2007). Het onderzoek cirkelde rond de vraag of de publieke opinie en het bredere beleid de huidige vertoning van minderjarig naakt al dan niet als problematisch ervaren. In het licht van deze onderzoeksvraag werd de opinie van het publiek door middel van de focusgroep onderzocht, terwijl het kwalitatieve interview diende te peilen naar het bredere beleid. In wat volgt, wordt de keuze voor de focusgroep enerzijds en het kwalitatieve interview anderzijds gemotiveerd en besproken.

1.2.1.1 De focusgroep

Vanwege de nood aan inzicht in de houding, mening en waarneming van een groep mensen ten opzichte van het thema minderjarig naakt zoals dat opduikt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, werd er geopteerd voor de focusgroep (Gearin & Kahle, 2001) als aangewezen onderzoeksmethode. Op deze manier kon de onderzoeker immers een zicht krijgen op het perspectief van het publiek. Aan de hand daarvan trachtte hij een antwoord te formuleren op de vraag of de hedendaagse vertoning van minderjarig naakt als aanvaardbaar dan wel problematisch wordt ervaren. Daarenboven werd gepeild naar waar de grens volgens de respondenten ligt en wanneer de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren. Een focusgroep organiseren is geen sinecure; vanuit die wetenschap heeft de onderzoeker zich, alvorens van start te gaan, verdiept in de literatuur (Puchta & Potter, 2004; Morgan, 1993; Morgan, 1988).

Er werd bewust gekozen voor de afname van een focusgroep. In deze groep kon het publiek namelijk discussie voeren over zijn belangen, denkwijze en motieven omtrent het omschreven aandachtsgebied. De vragen (cf. bijlage 1) werden in een interactieve groepsomgeving gesteld, waarin de deelnemers vrij waren om te praten/discussiëren met andere leden van de groep. Er werd één focusgroep georganiseerd met een totaal van zeven respondenten. Hoe de selectie van de respondenten werd doorgevoerd en welke respondenten uiteindelijk hebben deelgenomen wordt in een volgend deel besproken.

De sterke interesse in het onderwerp van het onderzoek, zorgde voor een vlot verloop van de focusgroep. Daarnaast heeft de aanwezigheid van een ronde tafel op de locatie gezorgd voor een optimaal face-to-facecontact (Morgan, 1996). Aangezien de keuze van de locatie van invloed kan zijn op de verzameling van de gegevens werd hier voldoende aandacht aan besteed (Saunders, Lewis & Tornhill, 2008). Vanuit deze overweging is de focusgroep doorgegaan in een neutrale en goed bereikbare vergaderzaal dichtbij het centrale station. Dankzij deze rustige en neutrale omgeving werd een kwaliteitsvolle focusgroep doorgevoerd.

De focusgroep als onderzoeksmethode is evenwel behept met een nadeel. De onderzoeker kan het proces immers slechts in beperkte mate sturen (Krueger & Casey, 2009). Dit geringe sturingsvermogen is een onmiddellijk gevolg van de uiteenlopende stemmen en van de flexibiliteit in de structuur van het proces. Om dit nadeel zo veel als mogelijk te beperken, werd tijdens de selectie van de onderzoekseenheden getracht om een zekere homogeniteit en heterogeniteit in de focusgroep te behouden. Hoe de onderzoeker dit precies heeft bewerkstelligd zal in een volgend punt verder aan bod komen. De focusgroep werd, met toestemming van de respondenten, door middel van een dictafoon opgenomen. Deze opname heeft haar vruchten afgeworpen op het vlak van de data-analyse (Beyens &

Tournel, 2009). De opname en latere transcriptie heeft de onderzoeker namelijk toegelaten om letterlijke citaten te gebruiken bij de rapportage van de onderzoeksresultaten.

1.2.1.2 Het kwalitatieve interview

Door middel van het kwalitatieve interview kon de onderzoeker in contact treden met organisaties die relevant zijn voor de probleemstelling om zodoende inzichten te verwerven in de visie van het bredere beleid op de vertoning van minderjarig naakt. Hoe de selectie van de respondenten precies werd doorgevoerd en welke respondenten uiteindelijk hebben deelgenomen wordt in een volgend deel besproken. Om te kunnen achterhalen hoe de respondenten tegen het aangekaarte thema van minderjarig naakt aankijken werd gebruik gemaakt van semi- of halfgestructureerde interviews (cf. bijlage 2). Deze vorm van interviewen maakte het mogelijk om als onderzoeker flexibel in te spelen op de informatie die uit het interview naar voren kwam.

Tijdens het interview werden er verschillende gespreksonderwerpen geïntroduceerd, die voorafgaand werden opgesteld (Cramb  & Waege, 2006). Deze werden vorm gegeven aan de hand van de probleemstelling en kenden een logische volgorde (Decorte & Zaitch, 2010). Echter moest deze volgorde niet 'strikt' worden opgevolgd; flexibiliteit laat toe om de volgorde van de onderwerpen te veranderen afhankelijk van het verloop van het interview en de gedachtegang van de respondenten (Beyens & Tournel, 2009).

In totaal werden er drie verschillende organisaties gecontacteerd, te weten: de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame (twee respondenten), Child Focus (twee respondenten) en Sensoa (  n respondent). Aangezien een goede voorbereiding vitaal is bij een kwalitatief interview, werden enkele proefinterviews afgenomen met een medestudent. Deze hebben het mogelijk gemaakt om de eigen sterktes en zwaktes te achterhalen, waarmee bij het eigenlijke interview rekening kon worden gehouden. De eigenlijke interviews kenden een vlot verloop en werden afgenomen op de locaties van de organisaties zelf. Tijdens het verloop van het interview luisterde de onderzoeker aandachtig. Een goede interactie is namelijk cruciaal bij de afname van een kwalitatief interview (Boeije, 2012; Mortelmans, 2007).

Verder werden de interviews, met toestemming van de respondenten, wederom opgenomen door middel van een dictafoon. Deze geluidsregistratie biedt verschillende voordelen voor de kwaliteit van het interview. Er moet immers geen tijd gestoken worden in het maken van aantekeningen, waardoor de volle aandacht naar het gesprek kan gaan (Boeije 2012; Mortelmans, 2007). Daarnaast biedt de opname voordelen ten aanzien van de analyse; de bewoordingen en gedachtegangen van de respondenten staan centraal en kunnen letterlijk geciteerd worden (Beyens & Tournel, 2009).

1.2.2 Selectie van de onderzoekseenheden

Hiernavolgend worden de belangrijkste principes en uitgangspunten beschreven die de onderzoeker gehanteerd heeft bij de selectie van de onderzoekseenheden, enerzijds voor de focusgroep en anderzijds voor het kwalitatieve interview.

1.2.2.1 De focusgroep

Met het oog op de nood aan inzicht in de houding, mening en waarneming van een groep mensen ten opzichte van het thema minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, werden de onderzoekseenheden doelgericht, op basis van een aantal kenmerken, geselecteerd (Mortelmans, 2007). Homogeniteit en heterogeniteit waren twee aspecten die moesten worden vooropgesteld bij de invulling van deze kenmerken. Er moet namelijk steeds een zekere mate van homogeniteit in de onderzoeksgroep aanwezig zijn. Deze homogeniteit mag echter niet overheersen, aangezien er voldoende verschillende opinies en ervaringen nodig zijn (Decorte & Zaitch, 2010). Het behoud van een gedeeltelijke heterogeniteit kan aan dit criterium tegemoet komen. In deze geest opteerde de onderzoeker voor volgende selectiecriteria: man of vrouw, met of zonder kinderen, functie in het belang van het kind, opleiding in belang van het kind. Op basis van deze selectiecriteria werden zeven respondenten geselecteerd, te weten: een vrouw met kinderen, een vrouw zonder kinderen, een man met kinderen, een vrouw met kinderen die de functie van directrice van een kinderdagverblijf uitoefende, een man met kinderen die de functie van pedagogisch adviseur uitoefende, een man zonder kinderen die de functie van leraar uitoefende, een man zonder kinderen die een opleiding pedagogie van het jonge kind had genoten.

De zoektocht naar bovenvermelde onderzoekseenheden geschiedde via face-to-facecontact en via e-mail. Daarnaast heeft de sneeuwbalsteekproef dienst gedaan als een handige methode, waarmee onderzoekseenheden die de passende criteria vertoonden snel konden worden bereikt. Zodoende bracht één contactpersoon al snel meerdere respondenten aan. De onderzoekseenheden werden overigens voornamelijk gecontacteerd via e-mail met de vraag tot deelname. Tijdens deze eerste contactopname werd, naast een verduidelijking van de probleemstelling, de doelstelling en de onderzoeksmethode, nader toegelicht wat verwacht werd van de respondenten (cf. bijlage 3). De gecontacteerde onderzoekseenheden waren snel gemotiveerd tot deelname, waardoor de selectie een vlot verloop kende.

De bepaling van de omvang van de focusgroep nam de gedaante aan van een zoektocht naar de juiste middenweg tussen een 'te kleine' en 'te grote' focusgroep. Immers, in een 'te kleine' focusgroep kunnen een of twee deelnemers vooreerst de groep snel domineren, terwijl een 'te grote' groep al vlug cohesie mist. Verder stellen Billiet en Waeye (2003) dat

een focusgroep met 'te weinig' respondenten de mogelijkheid tot vergelijking en inhoudelijke veralgemening kan beperken, waar 'te veel' respondenten ten koste gaan van de diepgang bij de analyse. Volgens Mortelmans (2007) ligt de ideale omvang tussen de zes en twaalf respondenten. Daarom werd er geopteerd voor een focusgroep die zou bestaan uit zeven respondenten.

1.2.2.2 Het kwalitatieve interview

Met het oog op de verwerving van inzichten in het perspectief van het bredere beleid werden onderzoekseenheden uit verschillende organisaties tot deelname uitgenodigd. Wat de selectie betreft, werd voorkeur gegeven aan een doelgerichte steekproef; enkel die organisaties die relevant kunnen zijn voor de probleemstelling werden betrokken. Bijgevolg werden respectievelijk de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame (JEP), Child Focus, Sensoa en het Kinderrechtencommissariaat tot deelname verzocht. In het licht van de informatie die uit het interview met Child Focus is voortgekomen, kwam de onderzoeker op het idee om ook Sensoa in het onderzoek te betrekken. In wat volgt, zal gemotiveerd worden waarom bovengenoemde organisaties relevant kunnen zijn voor de probleemstelling.

Binnen *de JEP* staat de zorg voor een gezonde en verantwoorde reclame centraal. Daar het onderzoek betrekking heeft op minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, vormt deze Jury een niet onbelangrijke actor binnen het opzet van deze meesterproef. Daarnaast neemt *Child Focus* evenzeer een interessante functie waar aangezien zij erg begaan is met preventie en het belang van het kind. "Hoe kunnen kinderen beter beschermd worden tegen diegenen die hun seksuele integriteit kunnen aantasten?" is in die geest een vraag die haar sterk bezig houdt. Verder werd *Sensoa*, het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid, betrokken in het onderzoek. Deze organisatie kan zeker een relevante mening aanbrengen binnen dit onderzoek, aangezien de verdediging van de seksuele rechten tot één van haar taken behoort. Volgens *Sensoa* heeft iedereen namelijk recht op de ontplooiing van de eigen seksualiteit, liefst zo maximaal mogelijk, waarbij toestemming vanwege alle betrokkenen en ontstentenis van elke intentie tot schaden de hoge toon voeren. In laatste instantie werd *het Kinderrechtencommissariaat* gecontacteerd met de vraag tot deelname. Dit is binnen Vlaanderen de pleitbezorger van kinderrechten. Door middel van concreet beleidsadvies maken ze deze rol waar. Deze beleidsadviezen krijgen vorm aan de hand van gedetecteerde signalen van kinderen, jongeren en professionals.

De zoektocht naar bovenvermelde onderzoekseenheden geschiedde via e-mail. De officiële websites van de organisaties werden geraadpleegd, waarna de contactgegevens werden opgezocht. Net zoals bij de initiële contactopname van de focusgroep werd in dit eerste schrijven, naast een verduidelijking van de probleemstelling, de doelstelling en de

onderzoeksmethode, nader toegelicht wat verwacht werd van de respondenten (cf. bijlage 3).

Wat de onderzoeker opviel, was de sterke interesse in het onderwerp van het onderzoek. Deze verhoogde aandacht zorgde voor een gegarandeerde deelname. Bijgevolg stemden twee medewerkers bij Child Focus in met een interview: een project manager e-safety (e.g. maken van een preventieplan rond facebook) enerzijds en een analist seksuele uitbuiting anderzijds. Daarnaast werd bij de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame een interview afgenomen van opnieuw twee participanten: een jurist enerzijds en een directeur van de Jury anderzijds. Verder werd een beleidsmedewerker seksueel grensoverschrijdend gedrag van Sensoa geïnterviewd. Bij het Kinderrechtcommissariaat stuitte de onderzoeker echter op een non-respons. Hierover wordt verder uitgewijd in een volgend onderdeel.

In totaal werden er interviews van drie verschillende organisaties – met binnen Child Focus en de Jury twee respondenten en binnen Sensoa één respondent – afgenomen. Over het aantal interviews die de onderzoeker dient af te nemen om tot een bevredigend resultaat te komen bestaan geen vaste regels, daar het aangewezen aantal afhankelijk is van het saturatiepunt. Wanneer blijkt dat de interviews geen nieuwe informatie genereren, is dit punt namelijk bereikt (Cramb  & Waege, 2006).

1.2.3 *Non-respons*

De deelname aan een onderzoek berust steeds op de vrije wil van de participant. De kans om als onderzoeker op een non-respons te stuiten is bijgevolg altijd mogelijk. Billiet & Waege (2003) stellen in datzelfde licht dat weigeringen onoverkomelijk zijn. Een non-respons kan verder een beperking van het onderzoek impliceren. Als zodanig moet de onderzoeker bij de rapportage van de resultaten rekening houden met een mogelijke vertekende impact. Het al dan niet aanwezig zijn van een non-respons wordt hierna besproken voor respectievelijk de focusgroep en het kwalitatieve interview.

1.2.3.1 De focusgroep

Tijdens het contacteren van onderzoekseenheden met het oog op de samenstelling van een focusgroep werden er geen weigeringen waargenomen. Deze welwillendheid vindt haar oorzaak in de mechanismen van de sneeuwbalsteekproef. Zo nam de onderzoeker contact op met een bestuurslid dat zetelt in de raad van bestuur van een scholengroep en dat vanuit deze spilpositie onderzoekseenheden wist voor te dragen die bereid waren tot deelname aan de focusgroep.

1.2.3.2 Het kwalitatieve interview

Bij het contacteren van de onderzoekseenheden stuitte de onderzoeker onder de medewerkers van het Kinderrechtencommissariaat op een non-respons. Deze weigering tot deelname werd voornamelijk gemotiveerd door tijdsgebrek, waarvoor de onderzoeker alle begrip kon opbrengen.

1.2.4 *Ethische aspecten*

De vrijwaring van integriteit en kwaliteit is een concept dat centraal staat binnen het kwalitatieve onderzoek (Decorte & Zaitch, 2010). Om die reden spelen ethische overwegingen geen onbelangrijke rol. Bijgevolg was het zowel bij het kwalitatieve interview als bij de focusgroep belangrijk om de verschillende ethische aspecten voor ogen te houden.

In kwalitatief onderzoek speelt het concept 'geïnformeerde toestemming', ook wel '*informed consent*' genoemd, een prominente rol. Als zodanig heeft de onderzoeker zijn onderzoekstechniek van de focusgroep en het kwalitatieve interview afgestemd op deze bekommernis. De onderzoeker heeft in dit licht vooreerst de respondenten voldoende en gepaste informatie gegeven door middel van een 'informed-consentbrief' in de vorm van een schriftelijke overeenkomst (cf. bijlage 4). Op basis hiervan hebben deze laatsten een bewuste en weloverwogen keuze gemaakt om deel te nemen aan het onderzoek (Billiet, 2006). De informatie die zij gekregen hebben, behelsde onder andere de probleemstelling, de doelstelling, de onderzoeksmethode en de verwachtingen van de respondenten. Daarnaast werd hun de nodige garantie van anonimiteit en vertrouwelijkheid geboden. Er werd hun verduidelijkt dat de data geanonimiseerd zouden worden. Deze anonimisering vermijdt identificatie van de respondenten en zorgt ervoor dat de informatie die zij verstrekken vertrouwelijk blijft (O'Gorman, 2009).

Opnieuw vanuit dezelfde overweging werden de respondenten op de hoogte gebracht van het voorgenomen gebruik van een dictafoon, dat zijn belang zou kennen bij de verwerking van de resultaten. Aangezien hiertegen geen uitdrukkelijke bezwaren werden geuit en alle respondenten hiervoor hun toestemming gaven, kon er zonder enige problemen gebruik worden gemaakt van een dictafoon. In lijn met de stelregel van de geïnformeerde toestemming, achtte de onderzoeker het van evenredig belang om de respondenten tevens te informeren over het verloop en de geschatte duur van de samenkomst.

Ten slotte noopte diezelfde onderzoekethos ertoe dat technisch taalgebruik vermeden werd. Zowel de focusgroep als de kwalitatieve interviews verliepen hierdoor vlot en aangenaam (Mortelmans, 2007).

1.3 DATA-ANALYSE

De analyse van de data is een fase in het onderzoek dat aanmaant tot zorg en precisie, daar de analyse van de kwalitatieve data een lang en intensief proces is (Evers, 2010; Decorte & Zaitch, 2010). Het is bovendien belangrijk om als onderzoeker het verzamelde materiaal door en door te leren kennen.

Om aan bovenbeschreven vereisten tegemoet te komen werden de focusgroep enerzijds en de kwalitatieve interviews anderzijds letterlijk uitgetypt. Deze stap wordt ook wel transcriptie genoemd. De transcriptie bood verschillende voordelen. Ten eerste werden er reeds interpretaties en eerste verbanden gelegd (Decorte & Zaitch, 2010). Op deze manier kon de onderzoeker het verzamelde materiaal zich in voldoende mate eigen maken, wat op zijn beurt voordelen geboden heeft voor de verdere data-analyse. Ten tweede leverde deze stap voordelen op naar de rapportage van de onderzoeksresultaten toe. Ter ondersteuning van dit volgende onderzoekstadium konden namelijk letterlijke citaten worden gebruikt.

Een volgende stap bestond uit het coderen van de kwalitatieve data. Alvorens hiermee van start te gaan werden de kwalitatieve data meerdere malen herlezen; zoals eerder werd aangegeven is de verwerving van inzichten in het materiaal cruciaal. Door middel van de afbakening en identificatie van categorieën werd er structuur aangebracht in de data. Het softwarepakket Nvivo 10 heeft de onderzoeker hierbij geholpen. Dit programma leent zich immers tot een efficiënte codering van onderzoeksgegevens. Zo kon de onderzoeker hoofd- en subcodes creëren, op basis waarvan codebomen werden gemaakt voor respectievelijk de focusgroep en de verschillende kwalitatieve interviews (cf. bijlage 5). Er werd zowel deductief als inductief gecodeerd (Decorte, 2009). De deductieve werkwijze bestond in de voorafgaande bepaling van een aantal codes op basis van de onderzoeksvragen. Daarnaast bestond de inductieve wijze in de creatie van codes op basis van de antwoorden vanwege de verschillende respondenten. Ook werden in sommige gevallen gelijkaardige codes samengebracht, met het oog op het ontwerp van meer algemene codes.

In een laatste stap werden de data gerapporteerd. Voor een uitgebreide neerslag van deze rapportering kan rechtstreeks verwezen worden naar een volgend hoofdstuk. In deel drie van de meesterproef wordt tevens een terugkoppeling aan de literatuurstudie geboden.

1.4 BESLUIT

Dit hoofdstuk handelde over de methodologie die gehanteerd werd tijdens de uitvoering van het empirische onderzoek. Er werd uiteengezet welke de verschillende stappen waren die ondernomen werden. Vooreerst werd de keuze voor de focusgroep en het kwalitatief

interview gemotiveerd en besproken. Vervolgens werd aandacht besteed aan de selectie van de onderzoekseenheden.

Daarna werd de onvermijdelijke non-respons uiteengezet. Verder kwamen de ethische aspecten aan bod die voor ogen werden gehouden bij de uitvoering van het onderzoek. De onderzoeker mag immers niet licht voorbijgaan aan de nodige ethische vereisten bij een onderzoek met vrijwilligers. Tot slot werd beschreven hoe de analyse van de onderzoeksresultaten werd uitgevoerd.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksresultaten

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk volgt een omstandige uiteenzetting van de belangrijkste bevindingen die naar voren kwamen op basis van het empirisch onderzoek. Via dit (beperkte) wetenschappelijke onderzoek werd enerzijds gekeken naar hoe het publiek aankijkt tegen het aangekaarte thema, anderzijds naar hoe de visie van het bredere beleid zich verhoudt tot deze publieke opinie. Volgende vragen staan binnen dit opzet centraal: hoe kijken het publiek en het beleid aan tegen de probleemstelling? Welke conclusies kunnen hieruit getrokken worden? Welke terugkoppelingen met de literatuurstudie kunnen er gemaakt worden (cf. deel 3)?

De houding van de publieke opinie werd onderzocht door middel van een focusgroep. Verschillende mannen en vrouwen namen deel. Sommigen hebben kinderen, sommigen oefenen een functie uit waarbij het belang van het kind hoog in het vaandel gedragen wordt. Daarnaast werd de houding van het bredere beleid onderzocht via kwalitatieve interviews met onder meer twee leden van de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame en met twee leden van Child Focus. Daarenboven werd een interview afgenomen van één lid van Sensoa. Het Kinderrechtencommissariaat werd eveneens aangezocht voor een deelname. Hier stootte de onderzoeker echter op een non-respons.

In totaal namen zeven respondenten deel aan de focusgroep. Deze duurde ongeveer 50 minuten, gedurende welke tijd de deelnemers gevraagd werd naar hun houding, mening en waarneming ten opzichte van het aangekaarte thema. De vragen werden in een interactieve groepsomgeving gesteld, waarin de deelnemers vrij waren om te praten/discussiëren met andere leden van de groep. Wat de kwalitatieve interviews betreft, werden er drie afgenomen. Deze interviews duurden gemiddeld 40 minuten, gedurende welke tijd de deelnemers wederom gevraagd werd naar hun houding, mening en waarneming ten opzichte van het aangekaarte thema, ditmaal vanuit het beleidsoogpunt. Daarnaast werd gepolst of zij in het verleden reeds geconfronteerd werden met vragen in de context van de probleemstelling. Zowel de focusgroep als de kwalitatieve interviews werden opgenomen door middel van een dictafoon. Deze opgenomen gesprekken werden vervolgens getranscribeerd en gecodeerd, wat resulteerde in verschillende codebomen (cf. bijlage 5).

De onderzoeksresultaten van de focusgroep enerzijds en de kwalitatieve interviews anderzijds zullen afzonderlijk uiteengezet worden. Het geheel van de bevindingen zal aan de hand van citaten verduidelijkt worden. Deze dienen tot illustratie van de onderzoeksresultaten. Zodoende kan er nagegaan worden hoe het publiek (cf. focusgroep)

respectievelijk het bredere beleid (cf. kwalitatieve interviews) aankijkt tegen de probleemstelling. Verder zal elk deel afgesloten worden door middel van een besluit.

2.2 DE FOCUSGROEP

2.2.1 Reclamespots met minderjarig naakt

Bij de start van de focusgroep werden twee reclamespots aan de deelnemers getoond. De eerste reclamespot treedt reeds op de voorgrond in de probleemstelling (cf. reclamespot Citroën DS3 Cabrio). Bij deze eerste reclamespot wordt een jong kind afgebeeld met lange wapperende haren in de wind, halfnaakt, zittend op een wit paard. Op de achtergrond wordt er bovendien sensuele muziek afgespeeld. De tweede reclamespot betreft een reclame rond luiers. Hier wordt een naakte baby afgebeeld, waarbij de moeder over het achterwerk van de baby wrijft en een kus geeft op de buik. Enkel het achterwerk en de buik, alsook het gezicht van de baby komen in beeld.

De deelnemers werden na het zien van de twee reclamespots bevraagd naar wat zij vinden van het minderjarige naakt in de desbetreffende spots. De meningen van de verschillende deelnemers lopen uiteen naargelang de vertoonde reclamespot. Vier van de zeven respondenten problematiseren de eerste reclamespot, waar zij de tweede reclamespot eerder aanvaardbaar vinden. De overige respondenten vinden beide reclamespots aanvaardbaar en niet choquerend. De nuance van problematisering van de eerste reclamespot door de vier respondenten ligt vooral in het aanstootgevende en het prikkelende karakter van de uiting.

“Ja ik vind het tweede aanvaardbaar, en het eerste vind ik niet aanvaardbaar. Ik vind niet dat het kan om een kind met zo lang haar af te beelden .. ja ik vind het ook gewoon bizar en vies om te zien .. ik kan eigenlijk op da eerste filmke wel denken dat mannen met een perverser idee, dan die daar wel zouden op kicken en dat het kan uitlokken .. ik denk wel dat da kan, ik geloof daar echt in. [...]” (vrouw; zonder kinderen; makelaar)

2.2.2 Context en gebruik van minderjarig naakt

Uit de onderzoeksresultaten van de focusgroep valt verder op te merken dat de deelnemers ‘het minderjarig naakt’ in het publiek toegankelijke beeldmateriaal en vooral de aanvaardbaarheid ervan laten afhangen van de context. Meer bepaald houdt het aangenomen standpunt verband tot de vraag wanneer er naaktheid van een minderjarige wordt aangewend? Zolang de naaktheid in verband kan worden gebracht met het aangeprezen product of de boodschap, vinden de respondenten de vertoning eerder

normaal. Deze mening werd expliciet geuit door vijf van de zeven respondenten. Overigens kan er worden aangestipt dat deze zienswijze eerst werd uitgedrukt door één respondent en al snel gevolgd werd door de andere deelnemers, hetzij expliciet, hetzij impliciet door te knikken.

“Ik vind wel, in sommige reclamespots en filmpkes, is bloot ‘gewoon’ en bij andere is dat echt niet nodig .. die pampers daar een blote poep, da past daarbij .. pampers is om rond u poep te doen ..dus da ge daar een blote poep van een babytje ziet, ik vind da gewoon normaal. Bij sommige reclames vraag ik mij echt af: waarom moet daar nu bloot bij zijn? Da ge echt niets ziet da in die context daarmee te maken heeft. Badschuim, bijvoorbeeld Zwitszal .. dat er daar een babyke bloot in een badje zit: ik vind da normaal .. koffie bijvoorbeeld, dat er daar minderjarig naakt of gewoon naakt in voor komt, in diene context zou ik zeggen: alé wat heeft da daar nu mee te maken? [...]” (vrouw; met kinderen; zelfstandige)

2.2.3 Regels omtrent de vertoning van publiek toegankelijk minderjarig naakt

Enkele deelnemers verwezen in hun betoog naar het gegeven dat er niet zomaar extra regels mogen opgelegd worden omtrent de hedendaagse publieke vertoning van minderjarig naakt.

“[...] ik vind dat het niet is omdat er ‘een bepaalde minderheid’, met bepaalde conservatieve ideeën of bepaalde eh .. laat staan die enkelingen die door om het even welke foto, waar dat er misschien een kindje met een schoon kleedje, dan moet het zelf niet naakt zijn, verkeerde ideeën heeft .. ik vind dat het echt niet kan dat zij .. dat daardoor regels zouden opgelegd worden, inzake ja gebruik van .. alé of esthetisch gebruik van naakt .. alé das euh mijn standpunt.” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

De overtuiging dat er geen algemene verbiedende regels mogen worden opgelegd kwam expliciet uit de hoek van drie van de zeven respondenten. Hier pleitten zij voor de vrijheid en de artistieke expressie die niet beknot mag worden. Volgens deze respondenten is het gebruik van minderjarig naakt een recht, als daar een duidelijke en ethische boodschap aan verbonden is. De intentie van de boodschapper mag daarbij niet uit het oog verloren worden. De mogelijke choquerende of provocerende aard van bepaalde beelden wordt echter niet zonder meer ontkend; hier zien de respondenten vooral de rol van de gebruiker als bepalende factor.

“Ik wil daar misschien toch nog even op inpikken, aleja wanneer ik er voor pleit dat er geen regels opgelegd kunnen worden wanneer het gaat over het voorstellen van

iemand in naaktheid .. dan pleit ik daar absoluut voor in het kader van de vrijheid van uitdrukking en de vrijheid van kunst .. je kan dat echt niet beperken, dat is een vrijheid die niet door regels kan en mag beperkt worden .. Maar dan in het voorbeeld van reclame, dan ga ik mee in de voorgaande mening, hoe ver kan een publiciteitbedrijf het drijven om de aandacht van het publiek te trekken, en inderdaad op het randje van het choquerende te werken .. maar ook daar vind ik dat je zelf maar moet zeggen: ja alé daar ga ik niet in mee .. terwijl ik echt niet pleit voor een algemene regel dat da allemaal niet kan.” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

“Je moet zelfs nog niet naakt zijn .. een mooi plooirokje en een strikje .. kan voor een pedofiel even tricky zijn .. volgens mij kan je u daar toch niet tegen beschermen .. ik denk niet dat je zoiets aan banden kan leggen, dat zou zonde zijn, dat doordat we vinden dat onze kinderen maatschappelijk gezien moeten beschermd worden .. wat de derde speler hiermee doet, kan je toch niet tegenhouden ..” (vrouw; met kinderen; directrice kinderdagverblijf)

2.2.4 De gebruiker

Zoals blijkt uit voorgaande onderzoeksresultaten wordt er bij een evaluatie van de aanvaardbaarheid belang gehecht aan de rol van de gebruiker. Met de gebruiker wordt diegene bedoeld die het beeld ziet; wanneer het over commerciële beelden gaat, spreken we bijvoorbeeld over de consument.

De perceptie van de gebruiker wordt meegenomen in de beoordeling door enerzijds de bovenstaande drie respondenten die de artistieke vrijheid bijzonder sterk in het vaandel droegen en anderzijds drie andere respondenten. Zodoende blijkt uit de onderzoeksresultaten dat meer dan de helft van de respondenten aangeeft dat de gebruiker het verschil maakt.

“[...] en in derde plaats is er dan de kijker/de gebruiker .. diegene die het beeld ziet .. die dan moet proberen te begrijpen ‘waarom heeft de maker het beeld gemaakt’ .. en dan vind ik dat het moeilijker wordt .. want ook al kan de maker van het beeld en het onderwerp van het beeld de beste bedoelingen hebben de kijker kan dat verkeerd interpreteren .. David Hamilton eh .. maar nogmaals dan is het de kijker die in de fout gaat en niet de kunstenaar of de maker .. l’origine de monde eh .. ja hoe je daar dan moet naar kijken .. dat is dan het persoonlijk ethisch bewustzijn dan van een persoon eh.” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

“Ja alé wie kwaad wilt .. die doet kwaad en die zal kwaad doen.” (vrouw; met kinderen; directrice kinderdagverblijf)

2.2.5 Waar ligt de grens?

Tijdens de focusgroep werden de deelnemers bevraagd naar waar volgens hen de grens ligt en wanneer precies de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren. Hierbij kunnen de antwoorden onderverdeeld worden in drie categorieën: de vrije wil, het kind dat de grens zelf aangeeft en het al dan niet aanwezig zijn van een aanstotelijke en prikkelende omgeving.

Volgens drie respondenten is vooreerst de vrije wil een bepalende factor voor het aangeven van de grens. Deze respondenten vinden dat minderjarigen, van welke leeftijd dan ook, die verplicht worden iets te doen dat ze niet willen, een categorie uitmaken die niet ter discussie staat. Meer bepaald is dit huns inziens het moment wanneer de grens wordt overschreden.

“Ik vind als je de vraag stelt over het representeren van minderjarig naakt, dan moet je op een andere manier kijken naar de situatie .. want bij een representatie heb je eigenlijk drie spelers .. je hebt één ‘het onderwerp’ .. diegene die voorgesteld wordt .. en daar geldt de regel niemand kan iemand verplichten om iets te doen tegen zijn wil .. maar als iemand gezegd heeft: ‘ah voor mij is er geen probleem om een foto of een film van mij te maken als ik naakt ben’ [...]” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

Daarnaast vinden twee respondenten dat de grens door het kind zelf wordt aangegeven. In dit licht wordt de grens van het aanvaardbare volgens de respondenten overschreden wanneer de bestemming van die wilsuïting zich niet houdt aan de aangegeven grens. Volgend citaat geeft deze mening bijzonder passend weer.

“Ik vind dat zo mooi .. als je kleine kinderen hebt .. je ziet dat in u badkamer rondlopen .. je ziet het zo mooi evolueren .. alé er is een leeftijd dat niemand zich daar aan stoort en de kinderen ook niet aan het feit dat ze naakt rond lopen .. en op een bepaald moment zie je dat veranderen .. en dan kom je aan die grens .. en ik denk dat die grens niet overschreden mag worden .. want dan wordt het wel seksueel voor die kinderen: ‘en nu wil ik niet meer dat papa mij nog ziet’ of dat ‘mama mij nog ziet.. dus eigenlijk geven ze heel duidelijk zelf die grens aan .. en die moet volgens mij gerespecteerd worden.” (vrouw; met kinderen; directrice kinderdagverblijf)

Twee andere respondenten nemen een derde element in aanmerking bij hun beoordeling, met name de aan- of afwezigheid van een aanstootgevende en prikkelende omgeving. Volgens deze benaderingswijze wordt de grens overschreden wanneer minderjarig naakt in een context wordt geplaatst die uitgesproken seksueel getint is. Daarnaast valt in

onderstaand citaat op dat de geciteerde respondent opnieuw de houding van de gebruiker als een bepalende factor beschouwt.

“Zolang het niet seksueel getint is .. een blote baby op een pornosite of in de playboy .. ja dan heb ik er natuurlijk problemen mee ..maar voor de normale mens zijn baby’s op een strand of op een foto voor reclame ja ‘normaal’ .. het één is seksueel getint en het andere niet .. alé voor ‘de normale mens dan toch’.” (vrouw; met kinderen; zelfstandige)

Ten slotte wordt door een van de zeven respondenten een bijkomende grens aangegeven. Deze kan gezien worden in het licht van de nieuw opkomende sociale media, zoals bijvoorbeeld de socialenetwerksite facebook. Aangezien deze specifieke invalshoek een vraag vormde in de focusgroep, wordt in een volgend punt hierop verder ingegaan.

“Een andere grens vind ik .. wanneer je in u privéfoto’s deelt .. naakt al dan niet .. wanneer misbruik wordt gemaakt van die foto .. en die gepubliceerd wordt .. zonder dat je dat zelf wilt .. zonder toestemming .. dat vind ik dan inderdaad een inbreuk op het eigen beschikkingsrecht. Zo kan die seksuele integriteit zeker beschadigd worden.” (man; met kinderen; zelfstandige)

2.2.6 De sociale en mobiele media en minderjarig naakt

De deelnemers werden bevraagd naar wat zij vinden van de sociale en mobiele media die vandaag de dag meer en meer hun weg weten te vinden naar minderjarigen. Hierbij werd onder meer verwezen naar de populaire socialenetwerksite facebook. Alle respondenten waren het erover eens dat het gebruik van sociale media niet zonder enig risico verloopt. Zij zijn echter allen van mening dat de beperking van de toegang voor minderjarigen geen oplossing is. Ontzegging zou het gebruik ervan volgens de respondenten alleen nog maar aantrekkelijker maken. Zij pleitten dan ook voor ‘het bespreekbaar maken’ van en ‘het preventief werken’ rond de risico’s die schuilen in het gebruik van sociale media door minderjarigen.

“Alé hoeveel pubers maken er geen foto’s van zichzelf .. en ze sturen het dan naar hun vriendje .. en dan gaat het uit .. en dan komt het op internet .. dat is echt gevaarlijk .. het moet echt meer bespreekbaar gemaakt worden [...]Ik denk dat het belangrijk is om een goed contact te hebben met uw kinderen en daar open in te zijn.” (vrouw; met kinderen; zelfstandige)

“Zeker in het gezin en ik zie daar ook een opdracht in voor het onderwijs .. om kinderen te leren omgaan met .. het een taboe maken gaat het alleen maar

aantrekkelijker maken .. het heeft een omgekeerd effect .. dus het moet bespreekbaar gemaakt worden, maar het verbieden is zeker geen optie.” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

Verder valt op dat de respondenten een publiek toegankelijk facebookprofiel als problematisch beschouwen. De respondenten benadrukken daarbij dat de foto's van minderjarigen in de verkeerde handen kunnen vallen. Volgens hen schuilt hier precies het risico van de sociale media.

“Als het in een beperkte kring is als facebookgebruiker .. is dit volgens mij minder aanstotelijk eerder dan dat het voor iedereen toegankelijk is .. want dan kan een ander dit bekijken en gebruiken als .. ja, dat kan toch problematisch zijn” (man; met kinderen; zelfstandige)

In het licht van de meningen rond 'het bespreekbaar maken' en 'het preventief werken' vinden alle zeven respondenten 'de rol van de ouders' en 'de rol van het onderwijs' bepalend. Het onderwerp 'sociale media' moet als zodanig een onderdeel uitmaken van de opvoeding, zowel door de ouders als door het onderwijs. Het onderwerp dat hier aan de orde is, verschilt volgens hen immers bitter weinig van alcohol en drugs.

“Op school worden er ook relationele vormingen gegeven, daar nemen ze een hele dag voor .. ik denk dat het ook wel een goed initiatief zou zijn om rond 'hoe omgaan met sociale media' te werken .. eerder zoiets dan het repressiever en meer controle, dat is moeilijker.” (man; zonder kinderen; leraar)

2.2.7 Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust

Tijdens de focusgroep wezen drie van de zeven respondenten op de huidige context, waarin naaktheid van kinderen volgens hen meer en meer taboe wordt. Bijgevolg vinden deze respondenten de tegenwoordige klopjacht op vertoning van minderjarig naakt een jammere zaak. Zij wijzen op de maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust waardoor het fenomeen 'naaktheid' alsmaar gevoeliger wordt, terwijl dit voor de doornseemans een normale zaak is.

“Ik weet niet ik vind, dat in de huidige context, dat het zelfs overdreven begint te worden in de andere zin .. ik bedoel als je naar een doodgewone film kijkt waarin da ze een baby een verse luier aan doen .. dan beginnen ze al da beeld te blokken, da kind zijn poep te blokken .. da vind ik storend .. da is iets 'zo' normaal .. en dan plots zie je tututut .. ja ik vind da raar. [...]” (vrouw; met kinderen; zelfstandige)

“Ja ik vind het vooral jammer dat ‘bloot’ meer en meer taboe wordt .. en zeker onder kinderen vandaag de dag .. en door het taboe te maken wordt het juist prikkelender en pikant .. en dat vind ik net jammer .. op den duur is bloot alleen maar gelinkt aan seks en aan pedofilie .. bloot is gewoon een mens .. we worden allemaal bloot geboren .. dat vind ik zeer spijtig .. door de cultuur en de gebeurtenissen wordt het gevoeliger en dat is een jammere zaak.” (vrouw; zonder kinderen; makelaar)

Een van deze respondenten maakte ook hier gewag van ‘het bespreekbaar maken’ van de problematiek opdat de hedendaagse maatschappij niet meer in bovenbeschreven situatie zou moeten vertoeven.

“Het moet volgens mij bespreekbaar gemaakt worden, zodat het geen taboe is” (man; zonder kinderen; student pedagogie van het jonge kind)

Daarnaast wijst een van deze drie respondenten erop dat bovenbeschreven context bijdraagt aan de creatie van een geviseerde positie rond de man.

“bloot .. wanneer is het aanstootgevend? Hier met al diene heisa van Dutroux en dergelijke, worden we zo een beetje in een vakske gedrongen .. dat een man bijna geen kindje niet meer durft vast te pakken aan een poep, van de schrik ‘ik ga hier als een pedofiel bestempeld worden’ .. ‘ik ga maar rap van da kind blijven’ .. da is nu in het extreme .. maar daar gaan we wel naar toe. Mijn man zegt mij da .. als hij een kind oppakt aan de poep .. da hij al denkt van ‘oeioei ik heb hier een kind aan de poep vast .. kga het maar rap terug neerzetten” (vrouw; met kinderen; zelfstandige)

Hier pikte één respondent op in. Deze gaf namelijk te kennen dat hij, door de collectieve sfeer van wantrouwen en vooringenomenheid die inherent is aan onze huidige maatschappij, zichzelf reeds in een dergelijke ongemakkelijke positie heeft bevonden. De respondent kon zich vinden in de mening van zijn collega-respondenten, die voorhield dat de maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust de problematiek gevoeliger maakt. Het taboe rond de seksuele voorkeur voor kinderen wordt naar zijn aanvoelen alsmaar versterkt, met alle gevolgen van dien. Veralgemening naar ‘de perfide man’ is daar slechts één voorbeeld van.

“Dat kan ik ook zeggen .. ik heb al veel stages gedaan in kinderdagverblijven en ik merk dat ook wel .. als ouders mij een kind zien verzorgen .. dat ze zo kijken .. en ik heb zelfs al de vraag gekregen dat ze niet willen dat ik het kind verzorg, dat ze niet willen dat het door mij verzorgd wordt omdat ik een jongen ben .. ja ik voel mij toch soms gevisieerd in het kinderdagverblijf .. dat ik als man toch veel bekeken wordt ..

als je man bent denk ik wel dat er snel iets zal zijn: 'het zal wel hem zijn'." (man; zonder kinderen; student pedagogie van het jonge kind)

2.2.8 *Het kind vroeger en nu*

Tijdens de focusgroep kregen de deelnemers volgende vragen voorgeschoteld: zijn de kinderen vandaag de dag nog kinderen? Is er een verschil tussen het kind vroeger en nu? Hierbij werd rechtstreeks gerefereerd aan de vraag of de grens tussen de kindertijd en de volwassenheid al dan niet is vervaagd.

Binnen dit discours werden er uiteenlopende visies geopperd. Waar vier respondenten de mening waren toegedaan dat de grens wel degelijk vervaagd is, waren drie respondenten eerder van de overtuiging dat dit niet het geval is.

De vier respondenten die van mening waren dat de grens inderdaad vervaagd is en dat, in verlengde daarvan, de kinderen van vandaag anders zijn dan de kinderen van vroeger, onderbouwen hun zienswijze aan de hand van volgende argumenten:

"Er is vandaag de dag ook meer druk volgens mij om er goed uit te zien .. en om er bij te horen .. ook om deel te nemen aan de sociale media bijvoorbeeld" (man; zonder kinderen; student pedagogie van het jonge kind)

"De kinderen zijn volgens mij minder en minder preuts en de grenzen worden meer en meer verlegd." (man; zonder kinderen; leraar)

De overige drie respondenten delen deze mening echter niet. Zij zijn eerder van oordeel dat de kinderen van vandaag nog steeds dezelfde zijn als 50 jaren geleden. De respondenten wijzen erop dat het verschil enkel neerkomt op de beschikbaarheid van andere middelen. Zij vinden daarnaast dat kinderen vandaag de dag geenszins sneller volwassen worden.

"Vroeger was er volgens mij ook die druk om erbij te horen, maar dan bij andere zaken dan nu .. nu een smartphone en vroeger een millet vest, een speciale luxevest .. als je die niet aanhad dan hoorde je er niet bij" (vrouw; met kinderen; directrice kinderdagverblijf)

"Ik denk dat de generatiekloof doorheen de tijd wel altijd bestaan heeft .. en nu nog steeds bestaat. Ik vind nu dat kinderen niet zo snel volwassen zijn, ik denk dat ze veel te veel verantwoordelijkheid ontnomen worden .. en dat er te veel beslissingen voor hen genomen worden, wat volgens mij niet zo goed is .. dat is een fenomeen die niet veranderd is, en zeker niet in deze tijd plotseling anders is dan vroeger." (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

2.2.9 De boodschap

Naast bovenvermelde elementen, kwam het belang van 'de boodschap' evenzeer naar voren tijdens de focusgroep. Zodoende moet het al dan niet problematiseren van minderjarig naakt volgens twee van de zeven respondenten steeds bekeken worden in het licht van de bedoeling/de boodschap die de maker van het beeld aan het publiek wenst mee te geven.

“Hier hebben we te maken met een maker van kunst .. die had duidelijk niet dezelfde bedoeling zoals deze van op een pornosite” (man; met kinderen; pedagogisch adviseur)

2.2.10 Cultuur

Alvorens dit onderdeel af te ronden is het wenselijk nog een laatste kanttekening te maken. Vier respondenten introduceerden namelijk een bijkomende variabele die de morele appreciatie van gemediatiseerd minderjarig naakt kan sturen. Zo wezen zij op de cultuurgebondenheid dat het thema kenmerkt. Welke meningen en houdingen er worden tentoongespreid hangt volgens deze respondenten af van de culturele context waarbinnen het thema wordt gelanceerd. Bijgevolg is dit een element dat niet vergeten mag worden.

“Je moet alles ook zien in het licht van de culturele context .. de culturele maatschappelijke context speelt dus volgens mij ook zeker een rol .. In Afrika lopen ze allemaal met blote borsten, maar in Rusland daarentegen worden ze gevangen genomen omdat ze daar naakt rondlopen.” (vrouw; met kinderen; directrice kinderdagverblijf)

2.2.11 Besluit

Deze empirische studie toont de complexiteit van het thema 'minderjarig naakt' in de huidige samenleving aan. Uit de focusgroep blijkt namelijk dat de deelnemers, die de publieke opinie belichamen, herhaaldelijk duiden op de gevoeligheid van het onderwerp.

“Ik vind het zeker geen gemakkelijk onderwerp .. het is een gevoelig thema”

Tijdens de focusgroep werd de nadruk, zoals ook de doelstelling is van het onderzoek, steeds gelegd op het publiek toegankelijke beeldmateriaal. Wanneer de respondenten enkele reclamespots te zien kregen, waren er verscheidene meningen waar te nemen. Waar er respondenten zijn die de vertoning van minderjarig naakt in de geest van het onderzoeksopzet problematiseren, zijn er evengoed respondenten die zich daarvan volkomen weerhouden.

De respondenten die de uiting problematiseren, refereren rechtstreeks aan het aanstootgevende en prikkelende karakter van dergelijke uiting. Overigens geloven zij dat minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal misbruikt kan worden door personen met een seksuele voorkeur voor kinderen. De respondenten die de vertoning niet problematiseerden, pikten hier meteen op in door middel van een vurig pleidooi voor de vrijheid en de artistieke expertise. Deze twee verworvenheden mogen volgens hen niet aan banden worden gelegd door die enkelingen met tegennatuurlijke neigingen. Bijgevolg vinden zij dat er geen verboden en beperkingen mogen worden opgelegd omtrent de vertoning van minderjarig naakt. Zij nuanceren hun standpunt met de toevoeging dat er wel degelijk choquerende of provocerende beelden kunnen bestaan, maar zien de rol van de gebruiker en de intentie van de maker/boodschapper in gegeven geval als een bepalende factor. De stelling dat de gebruiker het verschil maakt, werd eveneens door de andere respondenten onderschreven.

Verder kwam uit de focusgroep naar voren dat de respondenten 'het problematiseren' enerzijds en 'het normaal vinden' anderzijds van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal laten afhangen van de context waarin het vertoond wordt. Meer bepaald wijzen zij op de vereiste dat de vertoning in verband moet staan met het te adverteren product of de boodschap. Een reclamespot rond Pampers waarin een baby naakt verschijnt, zien de respondenten bijvoorbeeld als iets normaals. Een reclamespot rond auto's die de vertoning van minderjarig naakt aanwendt, haalt deze norm daarentegen niet. Het valt met andere woorden op dat de respondenten bij hun beoordeling speciaal oog hebben voor de context waarin minderjarig naakt de kop opsteekt. Tevens dringt zich de vaststelling op dat de aanwending van minderjarig naakt binnen een context die seksueel getint is, naar het oordeel van de respondenten, gevaarlijk flirt met de grens van het aanvaardbare. De televisiemaker die zich toch met dergelijke kunstgrepen inlaat, bewandelt al snel de rand van het problematische. 'De vrije wil' en 'de aangegeven grens door het kind zelf' mogen bovendien evenmin naast zich worden neergelegd. Uit deze observaties blijkt waar de respondenten precies de grens trekken tussen enerzijds de aanvaardbare en anderzijds de problematische vertoning van minderjarig naakt. Daarenboven wordt transparanter wanneer en op welke wijze deze socio-ethische grens volgens hen met de voeten getreden wordt.

Overigens ontbrak het thema 'sociale media' niet in de focusgroep. Hierbij werd rechtstreeks gerefereerd aan de socialenetwerksite Facebook. De respondenten beschouwen dit als een risicovol medium. De risico's schuilen volgens laatstgenoemden enerzijds in het delen van privéfoto's met vrienden, waarna deze ongewild gepubliceerd worden, en anderzijds in een publiek toegankelijk Facebookprofiel, waarbij de foto's in de verkeerde handen kunnen vallen. De beperking van de toegang of de oplegging van regels werd door geen van de

zeven respondenten aangehaald als middel om de risico's tegen te gaan. Zij zien echter de ouders en het onderwijs als een essentiële schakel in het bespreekbaar maken en het preventief werken rond het desbetreffende thema. Één respondent verwees in dit licht zelfs naar de wenselijkheid van een lesdag rond de omgang met sociale media.

Daarenboven gaven enkele respondenten te kennen dat kinderen naar hun aanvoelen vandaag de dag meer onder druk staan om erbij te horen en er goed uit te zien. Het bovenvermelde medium, dat de gebruiker voortdurend prikkelt de grenzen te verleggen, heeft volgens hen zeker zijn deel in die tendens. Andere respondenten zien daarentegen geen verschil tussen het kind nu en het kind vroeger; die druk was er vroeger ook, zij het dan met andere middelen.

In een afsluitende nood moet worden aangestipt dat enkele respondenten ervaren dat het thema 'minderjarig naakt' meer en meer een taboe wordt. Een maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust maakt de problematiek immers alsmaar gevoeliger. Dit gaat volgens de respondenten hand in hand met de creatie van een geviseerde positie rond de man. Deze positie werd door een van de respondenten zelfs in levende lijve ondervonden. Ook hier wordt 'het bespreekbaar maken' aangevoeld als een mogelijke remedie. Ten slotte bepaalde de focusgroep dat cultuur evenzeer een belangrijke factor is die determinerend kan zijn voor de algemene kijk op onderhavig thema.

2.3 HET KWALITATIEVE INTERVIEW: CHILD FOCUS

2.3.1 *Reclamespots met minderjarig naakt*

Zoals bij aanvang van de focusgroep werd ook hier van start gegaan met de vertoning van twee reclamespots, namelijk de reclamespot uit de probleemstelling enerzijds en de reclamespot rond Pampers anderzijds. Voor de inhoud van deze spots kan integraal worden verwezen naar de beschrijving bij bovenstaande rapportage van de focusgroep. Deze spots maakten evenwel geen focus uit van het interview; ze bewezen louter hun nut voor een eerste aanzet.

Wat Child Focus vindt van het minderjarig naakt in desbetreffende spots loopt uiteen naargelang de vertoonde reclamespot. De vertoning van een baby's achterwerk problematiseert Child Focus niet. Het kind wordt tenslotte vertoond in de context van de moeder-kindrelatie. Bij de reclamespot van Citroën, daarentegen, stelt de organisatie zich wel vragen. Volgens Child Focus wordt het kind hier immers afgebeeld met referenties aan seksualiteit.

“[...] Bijvoorbeeld in het spotje met de auto wordt het kind eigenlijk uitgebeeld met lang haar, da wijst zo meer op een volwassen vrouw en meer sensueel [...] ik zie niet echt wat de meerwaarde is van een kind op zo’n manier op een paard te zetten en ik zie ook de link niet met de auto .. alé een auto willen verkopen via .. ja ik stel mij daar ook vragen bij waarom da ze da juist zo gedaan hebben.” (Analist seksuele uitbuiting, Child Focus)

2.3.2 Context en het gebruik van minderjarig naakt

Uit de antwoorden op de reclamespots valt op te merken dat de context een belangrijke indicator is voor de perceptie van het gebruik van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal. Volgens Child Focus zal de manier waarop een kind wordt uitgebeeld en de context waarin het wordt uitgebeeld bepalend zijn voor het al dan niet problematiseren van een uiting. De sfeer die er gecreëerd wordt, kan bijgevolg een groot verschil maken.

“Als je kinderen in bepaalde poses, of in bepaalde context plaats ja .. alé ik denk dat er niemand een probleem zal hebben met kinderen op het strand afgebeeld met hun zwembroek in de krant bijvoorbeeld .. maar kinderen in een bepaalde uitdagende pose of volledig naakt .. dat kan zeker gevolgen hebben voor het kind later.” (Analist seksuele uitbuiting, Child Focus)

“Ja het is ook weer het verschil tussen het publiek aanzetten .. je kan wel zo’n foto’s hebben in je persoonlijke omgeving van je naakte kinderen op het strand .. maar het is totaal iets anders van het aan iedereen te tonen .. hier is het publieke karakter .. hoeft men het kind zo te maken? Dat is een goed verschil om in het oog te houden.” (Project manager e-safety, Child Focus)

2.3.3 Belang van het kind

Binnen het aangekaarte thema vormt ‘het belang van het kind’, naast de context waarin het minderjarige naakt wordt geplaatst, een belangrijk aandachtspunt voor Child Focus, wat niet te verwonderen is gezien de spilfunctie die het belang van kinderen invult binnen haar organisatie.

“Child Focus vertrekt ook wel altijd met in het centrum ‘het goed van het kind’ ‘het belang van het kind’, dat is echt ons vertrekpunt voor alles wat we doen .. het draait rond het belang van het kind en dat mogen we echt niet uit het oog verliezen, dus ook alles wat betreft minderjarig naakt moeten we zien in ‘het belang van het kind’, welke

impact heeft het op de kinderen? Dat zijn de standpunten.” (Project manager e-safety, Child Focus)

Child Focus hamert op de vereiste dat de keuze voor een vertoning van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal weloverwogen gebeurt. Ter illustratie van deze stelling gaf zij volgende vragen aan als mogelijke controleposten: ‘Welke boodschap wil men brengen?’, ‘Is het nodig om een kind op zo’n manier uit te beelden?’, ‘Is dat wat het kind wil?’ en vooral ‘Kan het een impact hebben op het kind?’ De grotere boodschap van Child focus binnen het kwestieuze thema ligt met andere woorden in het ‘belang van het kind’, zorgvuldige reflectie over de mogelijke gevolgen van transgressief gedrag en eerbiediging van zijn belangen.

“Ook de mogelijke gevolgen voor het kind, bijvoorbeeld ook op later leeftijd .. als je op bepaalde manier in beeld gebracht bent als je kind bent en als je later zegt van .. alé die beelden die blijven bestaan .. nadien ook dus .. ik denk wel ja dat het moet gescreend worden .. en men goede overwegingen moet maken [...]” (Analist seksuele uitbuiting, Child Focus)

2.3.4 Afbeelding van het kind en de rol van Child Focus

Uit de onderzoeksresultaten van het interview valt vooreerst af te leiden dat Child Focus niet ontkent dat er bij sommige vertoningen vragen gesteld kunnen worden. Daarnaast is ze evenmin onverschillig voor het feit dat er bepaalde mensen zijn die verkeerde gedachten hebben of een bepaalde tegennatuurlijke drang hebben. Zij vult evenwel aan dat het al dan niet vertonen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal steeds een afweging is van de betrokken sector of in sommige gevallen de ouders. Child Focus neemt binnen dat verhaal veeleer een maatschappelijke rol waar, die gestoeld is op preventie tegen en bewustmaking van bepaalde problematieken.

“De taak van Child Focus is meer over het algemeen hierin .. Child Focus kan niet over de mensen oordelen voor wat ze doen .. hier spreek je echt over een ethisch debat [...] wij als organisatie .. wij zijn een stichting tegen verdwijning van kinderen en seksuele uitbuiting van kinderen .. wij doen preventie tegen ‘seksuele uitgebuite’ kinderen .. over het algemeen en dus ook wij hebben daar voor een maatschappelijke rol om mensen daarvan bewust te maken.” (Project manager e-safety, Child Focus)

Daarnaast stipt de organisatie het belang aan rekening te houden met de kwetsbaarheid van kinderen, hen voldoende te ondersteunen en vanuit die bekommernis steeds een oogje in het zeil te houden, zowel wat afbeeldingen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal betreft, als in contacten met anderen. Het onderzoeksmateriaal onderstreept

met andere woorden opnieuw dat ‘het belang van het kind’ voor Child Focus steeds voorop moet worden gesteld. Verder kent zij de ouders een bepalende rol toe bij de waardevorming van het kind; het is vitaal de juiste waarden door te geven. Op die manier kunnen de kinderen de limieten leren ontdekken en wordt er gezorgd voor een open en positieve communicatie.

2.3.5 Waar ligt de grens?

‘Waar ligt de grens?’ en ‘Wanneer wordt de grens van het aanvaardbare als overschreden ervaren?’ zijn vragen die tijdens het interview aan Child Focus werden gesteld. Deze vragen van een antwoord voorzien is allerm minst eenvoudig; Child Focus beaamde dit. Zij duidde erop dat er wel degelijk een grens bestaat, maar dat deze niet zwartwit is. In die zin is het steeds voor interpretatie vatbaar; voor de ene is het misschien aanstootgevend en prikkelend, voor de andere dan weer doodnormaal. Wederom gewaagt Child Focus van ‘het belang van het kind’ als belangrijkste overweging bij de zwaarwichtige beantwoording van bovenstaande vragen. Bovendien stelt het kind haars inziens zelf de limieten die gerespecteerd moeten worden.

“[...] Elk kind heeft zijn eigen manier .. er zijn grotere limieten voor iedereen .. je lichaam is je lichaam .. en dat zijn grotere dingen die je moet aanvaarden .. er zijn kinderen die in hun blootje lopen in hun huis om hun pyjama te gaan halen en het niet erg vinden .. en er zijn andere kinderen die dat niet willen want ze zijn meer pudiek .. daar is het vlaggensysteem wel heel goed voor .. waar het belangrijk is dat er een akkoord is tussen de ouder en het kind.” (Project manager e-safety, Child Focus)

Toch blijft het een moeilijke opgave om te bepalen wat aanvaardbaar is en wat niet. Child Focus wijst in dit opzicht naar ‘het vlaggensysteem’, dat werd ontwikkeld door Sensoa. Deze methode zou volgens Child Focus – zij het dan met andere overwegingen – een goede tool kunnen zijn om te bepalen waar de grens ligt en wanneer deze al dan niet overschreden wordt.

“Het vlaggensysteem is voor situaties .. het gedrag van een kind beoordelen bijvoorbeeld: Is het normaal dat een achtjarige op school iets doet met een vriendinnetje? In het geval voor uitgebeelde kinderen door anderen .. ja het vlaggensysteem heeft wel linken daarmee maar daar moet er misschien wel andere afwegingen gemaakt worden binnen het vlaggensysteem .. wat is het gevolg van het beeld ? Hoe voelt het kind zich daarbij ? .. Ja als het zodanig ver gaat en het kind daar mogelijks nadelige gevolgen van kan ondervinden dan is het misschien het moment om daar in te grijpen.” (Analist seksuele uitbuiting, Child Focus)

2.3.6 De sociale en mobiele media en minderjarig naakt

De sociale en mobiele media, zoals deze reeds werden aangeraakt tijdens de focusgroep, was een thema dat niet ontbrak tijdens het interview. Het gebruik van het internet, mobiele media of socialenetwerksites door minderjarigen is een onomstootbaar feit, maar hoe kijkt een kinderrechtenorganisatie zoals Child Focus daar nu tegenaan?

Child Focus hanteert een positieve benadering ten aanzien van het internet en het gebruik van een gsm. De aanwending ervan is iets 'tof', waardoor vele mogelijkheden gecreëerd worden. Door 'toffe dingen' te doen, kan je echter evengoed risico's lopen. Deze risico's moeten zo veel als mogelijk vermeden worden om op die manier steeds de positieve aspecten ervan te kunnen benutten. Bijgevolg is dit de algemene visie die Child Focus voorstaat. Het dient overigens gezegd dat zij spreekt over 'risico's eerder dan 'gevaaren'.

"[...] Wij gebruiken bijvoorbeeld nooit het woord 'gevaar' .. omdat gevaar is iets wat je niet kan vermijden .. bijvoorbeeld zoals met de auto rijden [...] je gaat met de auto elke dag op de weg .. je weet dat je 'een risico' loopt op een ongeluk .. maar het is niet omdat je met de auto rijdt dat je sowieso een ongeluk zal hebben .. met internet is het hetzelfde .. en ook om goed te kunnen rijden hebben mensen hun leren rijden door rijlessen te volgen .. voor kinderen is het hetzelfde .. kinderen moeten we leren om veilig op het internet te surfen zodat ze 'risico's' kunnen vermijden." (Project manager e-safety, Child Focus)

Zoals reeds vermeld werd, moeten de risico's volgens Child Focus zo veel als mogelijk in de kiem worden gesmoord. Wanneer minderjarigen geconfronteerd worden met een onaangename situatie, moeten ze weten hoe ze dit kunnen aanpakken. Onderricht over een goed en veilig gebruik van het internet maakt naar het oordeel van Child Focus een deel uit van de dagelijkse opvoeding. Net daarom neemt Child Focus de taak ter harte om ouders en professionals te sensibiliseren, met het oog op preventie naar de minderjarigen toe.

"Als je met je auto een ongeluk hebt: je weet dat je een bepaald nummer moet bellen, je weet dat je zal dat moeten doen en dit .. voor kinderen is het ook belangrijk dat ze weten dat ze dingen kunnen melden op bepaalde netwerksites .. dat ze kunnen mensen blokkeren .. dat ze er kunnen en er moeten over praten .. en dat is wel heel belangrijk .. dat ze er niet zelf mee blijven zitten en dat ze samen een oplossing kunnen zoeken." (Project manager e-safety, Child Focus)

Verder brengt Child Focus in herinnering dat zij infosessies organiseert voor ouders en leraren. Tijdens deze sessies worden hun de volgende zaken meegegeven: Wat doen

kinderen vandaag de dag online? Waarom doen ze het? Wat zijn de positieve zaken? Wat zijn de risico's?

Zodoende wordt er gestreefd naar een vermindering van de digitale kloof. Door de ouders en onderwijzers te ondersteunen en te stimuleren, zet Child Focus hen aan om met de minderjarige een open en positieve communicatie te onderhouden. Op die manier wordt het thema bespreekbaar en kunnen de risico's inderdaad in de mate van het mogelijke omzeild worden.

In het discours aangaande de mobiele media trad 'sexting' eveneens op de voorgrond als een oprukkend en bijzonder levendig fenomeen. Langs deze weg worden seksueel getinte foto's of berichten via mobiele telefoons of andere mobiele media verspreid.

"We zien dat jongeren .. wat we noemen 'sexting' .. het woord 'seks' en 'texting' samen .. jongeren doen daar veel aan .. als ik mij niet vergis .. dit zou je effkes moeten nachecken .. dat kan je ook terugvinden in het onderzoek van eu-kids online .. er zijn 21% van de kinderen die al sexting gedaan hebben of gezien hebben."

(Project manager e-safety, Child Focus)

Sexting is volgens Child Focus een wijze van experimenteren met de eigen seksualiteit. Opnieuw is het hier belangrijk dat minderjarigen beseffen wat ze doen en welke risico's ze hierbij lopen. De foto's kunnen namelijk in de verkeerde handen vallen of ongewenst publiekelijk worden verspreid. Preventie is volgens Child Focus de aangewezen manier waarop de minderjarigen bewust kunnen worden gemaakt van de risico's en ertegen kunnen worden beschermd. De boodschap 'think before you post' is hierbij de kerngedachte. Dergelijk experimenteel gedrag wordt met andere woorden niet afgekeurd, noch verboden; Child Focus wijst enkel op de aanwezige risico's en hoe deze vermeden kunnen worden.

Daarnaast blijkt Facebook de kroon te spannen binnen de sociale media. Ook hier wijst Child Focus op het nut van preventief werk. Minderjarigen moeten goed nadenken over welke facetten ze van zichzelf willen tonen en aan wie ze dit willen doen. De preventieve boodschap is dat ze niet te veel van zichzelf moeten blootgeven, psychisch noch lichamelijk. Je weet immers nooit waar de foto's zullen belanden. De gevolgen kunnen als zodanig bijzonder hard zijn. Child Focus heeft in deze geest een goede samenwerking met andere netwerksites om corrigerend op te treden.

"[...] het is heel gevoelig .. de gevolgen daarvan kunnen wel heel hard zijn .. vooral als het gaat over social netwerksites .. Child Focus heeft wel een goede samenwerking met andere netwerksites (Facebook, Netlog, Askfm, Twitter) .. de rode telefoon .. om te zeggen wij 'kijk hier we hebben hier iets dat heel dringend verwijderd

moet worden' .. dus dat is wel heel belangrijk.” (Project manager e-safety, Child Focus)

Verder is de beveiliging van een Facebookprofiel en aandacht voor privacyinstellingen volgens Child Focus erg belangrijk. Wie zijn je vrienden online? Child Focus vergelijkt de online aanvaarding van vrienden met het openen van je huisdeur in het echte leven: voor wie zal je de deur openen?

Het is van onschatbaar belang dat de minderjarigen aangestuurd worden om de juiste vrienden te accepteren en om hun profiel te beveiligen. Child Focus ziet hierin een opdracht voor de ouders: 'doe het samen met je kind'. Zodoende wordt een positieve en open communicatie opnieuw bevorderd, waardoor het thema wederom bespreekbaar wordt gemaakt.

2.3.7 Seksualisatie van het kind

Hoewel de focus tijdens het interview lag op 'het minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal', kwam het thema 'seksualisatie van het kind' eveneens aan bod. Child Focus benadrukt in dat licht dat een groots maatschappelijk debat rond dit thema gevoerd wordt. Bij de seksualisatie van kinderen worden de kinderen op een seksueel getinte manier vertoond. Ze worden geschminkt en gekleed als volwassenen. Volgens Child Focus is het opnieuw belangrijk om dit debat te benaderen vanuit het belang van het kind.

“Er was ook .. een jaar of twee geleden een Vogue voorblad met een meisje met echt veel schmink .. ja dat is seksualisatie .. dat is iets waar in 'het belang van het kind' .. het is altijd de vraag .. ja dat is echt een moeilijk maatschappelijk debat .. tussen commerciëlen die willen verkopen en die het niet zien als seksueel getint .. en ik denk voor ons het heel belangrijk is om te zeggen 'het blijven kinderen' en we mogen dat niet vergeten .. hen niet volwassen maken” (Project manager e-safety, Child Focus)

Volgende overwegingen, die op het belang van het kind gestoeld zijn, moeten naar aanvoelen van Child Focus in gegeven geval worden gemaakt: Is het goed? Hoeft het echt een kind te zijn? Welke beelden geven we van kinderen aan de maatschappij?

“Vogue is meestal aantrekkelijke vrouwen en meestal sexy attitude .. en daar kan je volgens mij ook echt vragen bij stellen. [...] bedoelt het ook dat een kind eigenlijk kan beschouwd worden als een vrouw ? En dus als we heeeel ver denken .. en dus dat het eigenlijk mag om een kind te gaan misbruiken .. want een kind is dan geen kind niet meer .. dus dat is een link .. het zou wel interessant zijn om rond bedrijven daar

meer lobby rond te doen .. want ik weet ook niet hoe bewust zijn die bedrijven van zulke feiten.” (Project manager e-safety, Child Focus)

2.3.8 *Het kind vroeger en nu*

Tijdens het interview werden de respondenten de vraag gesteld of de kinderen vandaag de dag nog kinderen zijn. Vindt Child focus dat er een verschil is tussen het kind vroeger en nu? Is de grens tussen de kindertijd en de volwassenheid haars inziens vervaagd?

Alvorens in te gaan op deze vragenreeks wees Child Focus op de verdeelde meningen die binnen de publieke opinie heersen omtrent dit vraagstuk. Het standpunt dat Child Focus in dit discours inneemt is dat de kinderen van vandaag nog steeds hetzelfde zijn. Kinderen dragen vandaag de dag andere kledij en we krijgen inderdaad soms de indruk dat ze sneller volwassen zijn. Deze observatie houdt volgens Child Focus echter niet in dat kinderen daarom geen kinderen meer zijn. De kinderen blijven kinderen, ook al zijn ze vandaag de dag anders door onder meer andere middelen en de sociale media. Deze veranderingen dragen naar de mening van de organisatie nieuwe risico's met zich mee, waarop moet worden ingespeeld. Met deze nieuwe risico's moeten we volgens haar als maatschappij leren omgaan. Zodoende kunnen we zo veel als mogelijk de positieve effecten van de nieuwe evoluties benutten en de risico's vermijden.

“Het is gewoon de omgeving die ze veranderd heeft. Zouden wij vandaag terug kinderen zijn, dan zouden wij ook gebruik maken van de nieuwe sociale media. Ik denk dat het deel uitmaakt van de vooruitgang van de maatschappij en dat we daar rekening moeten mee houden .. veel ouderen zeggen op conferenties die we geven ‘wanneer gaat het stoppen?’ Maar dat moet niet stoppen .. dat gaat alleen maar vooruit gaan .. het is juist tof maar de risico's daar moeten we mee leren omgaan .. het maakt ook deel uit van de evolutie van het kind .. op een bepaald moment heeft men nood aan communicatie en je gaat jezelf testen, je hebt vragen over je seksualiteit .. het idee en de grond blijft hetzelfde .. vandaag als je iets wil weten zoek je het op op google, vroeger in de woordenboek” (Project manager e-safety, Child Focus)

2.3.9 *Cultuur*

Tijdens het interview toonde Child Focus zich evenmin onverschillig ten aanzien van de cultuurgebondenheid van het aangekaarte thema. De verschillen van cultuur tot cultuur en van land tot land zijn een factor waar volgens haar zeker rekening mee moet worden gehouden.

2.3.10 Vragen omtrent het aangekaarte thema binnen de organisatie

In laatste instantie werd Child Focus de vraag gesteld of zij reeds geconfronteerd werd met vragen in lijn met het aangekaarte thema. Hierop hadden de respondenten helaas geen duidelijk zicht. Een van de respondenten had in het verleden echter de functie van consulent bekleed. Deze beaamde dat hij tijdens de uitoefening van deze functie wel degelijk reeds in aanraking was gekomen met vragen die bij de probleemstelling van het onderzoek aanleunen.

“Er zijn al casussen geweest .. vroeger werkte ik als consulent .. helpline consulent .. en we hebben al telefoontjes gehad ten aanzien van kunst .. en foto’s enzovoort .. is het beschouwd als kunst ? Of kan het beschouwd worden als een soort van misbruik? Dat zijn altijd moeilijke vragen .. geen kant-en-klare antwoorden .. het hangt opnieuw af van de context, wie het was, hoe het was, wat het was .. altijd zo die grote omgeving die in kaart moet gebracht worden en daar een zo duidelijk mogelijk zicht op hebben .. hoe voelde het kind zich? Als ze daar niet mee akkoord gaat? Is het u recht om dit te laten weten aan verschillende autoriteiten? .. Wij zijn een eerstelijnsdienst, we verwijzen ze dan door naar de meest gepaste dienst of organisatie.” (Project manager e-safety, Child Focus)

2.3.11 Besluit

Uit het interview blijkt dat Child Focus de context als een belangrijke indicator ziet om bepaalde vertoningen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal te beoordelen. De sfeer die gecreëerd wordt rond de vertoning en de manier waarop het kind wordt uitgebeeld zijn onder andere bepalend voor het al dan niet problematiseren ervan. Verder legt Child Focus een sterke nadruk op ‘het belang van het kind’. Het aangekaarte thema zowel als het debat rond de seksualisatie van het kind moeten in dat opzicht volgens haar steeds vanuit het belang van het kind worden benaderd. Wanneer de huidige vertoningen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal precies als hetzij aanvaardbaar, hetzij problematisch worden ervaren, hangt bijgevolg steeds af van het belang van het kind. Volgende overwegingen dienen in dit licht te worden gemaakt: ‘Welke boodschap wil men brengen?’, ‘Is het nodig om een kind op zo’n manier uit te beelden?’, ‘Is dat wat het kind wil?’, ‘Kan het een impact hebben op het kind?’, ‘Is het goed?’, ‘Hoeft het echt een kind te zijn?’ en ‘Welke beelden geven we van kinderen aan de maatschappij?’.

Het belang van het kind moet volgens Child Focus verder de belangrijkste overweging vormen bij het bepalen waar de grens ligt en wanneer de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren. Daarnaast geeft zij aan dat het beantwoorden van deze vragen

geen gemakkelijke opdracht is, daar een bepaalde gedraging of handeling steeds voor interpretatie vatbaar is. Verder zou 'het vlaggensysteem' van de hand van Sensoa een goede tool zijn die de grens kan helpen fixeren. Er zullen echter andere overwegingen moeten worden gemaakt opdat het systeem toepasbaar zou zijn op het onderhavige thema.

Daarenboven geeft Child Focus te kennen dat er wel degelijk vragen kunnen worden gesteld bij bepaalde vertoningen en dat er personen met tegennatuurlijke neigingen bestaan die hiervan misbruik kunnen maken. Een van de respondenten wist zelfs te vertellen dat hij binnen de organisatie reeds vragen had voorgeschoteld gekregen die bij de probleemstelling van het onderzoek aanleunen. De respondenten maken evenwel dit voorbehoud dat de afwegingen steeds moeten worden gemaakt door de bewuste sector of de ouders zelf. De rol van Child Focus bestaat er immers in om preventief te werken en mensen bewust te maken van bepaalde problematieken. Child Focus zou in gegeven geval bijvoorbeeld kunnen reageren met de boodschap 'pas op'.

Het interview zoomt tevens even in op de impact die eigentijdse media op de psychische en seksuele ontwikkeling van kinderen kunnen hebben. Via de sociale en mobiele media kunnen seksueel getinte foto's en vertoningen van minderjarig naakt immers in de verkeerde handen vallen. Tijdens het interview passeerden in deze geest het fenomeen sexting en de socialenetwerksite Facebook de revue. Child Focus hanteert een positieve benadering ten aanzien van deze media. Er zijn namelijk heel wat voordelen verbonden aan het gebruik ervan, zonder evenwel voorbij te gaan aan hun onmiskenbare risico's. Deze moeten volgens Child Focus zo veel als mogelijk vermeden worden. Onder andere preventie en sensibilisering van ouders en professionelen staan ons toe de risico's vooruit te snellen. Een respondent refereerde in dit verband aan de zichtbare gelijkenissen met autorijlessen; op analoge wijze moeten kinderen veilig leren omgaan met de sociale en mobiele media. De boodschap '*think before you post*' maakt deel uit van dit leerpad. Daarnaast staat binnen de visie van Child Focus een open en positieve communicatie centraal. Het thema moet in die zin bespreekbaar gemaakt worden om zodoende de risico's tegen te gaan en de positieve aspecten optimaal te kunnen benutten.

Ondanks het gegeven dat kinderen vandaag de dag zich anders kleden en gedragen en bovendien beïnvloed worden door de sociale en mobiele media is er volgens Child Focus geen verschil tussen het kind van vroeger en nu. De maatschappij evolueert en verandert, wat logischerwijs nieuwe risico's met zich mee draagt. De maatschappij moet volgens Child Focus leren omgaan met deze risico's opdat de positieve effecten van de nieuwe evoluties kunnen worden benut en hun risico's vermeden.

Tot slot meenden de respondenten dat de cultuur een belangrijke rol speelt in de benadering van het voorliggende thema. Sommige culturen zijn namelijk gevoeliger dan andere voor de trivialisering van minderjarig naakt.

2.4 HET KWALITATIEVE INTERVIEW: DE JEP

2.4.1 Relatie met het product

'Naakt' moet steeds een relatie vertonen met het product. Dit vormt binnen de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame de grootste basisregel. Bijgevolg mag de publieke stem volgens de JEP niet zo maar zeggen 'naakt mag niet in reclame'. 'Naakt' is immers neutraal; de doorslaggevende factor is hoe het 'naakt' gebruikt wordt in het kader van het product, de dienst of de boodschap.

Wat het minderjarig naakt betreft, zal deze basisregel evenzo worden gehanteerd om te bepalen of de vertoning ervan al dan niet aanvaardbaar is. Enkel wanneer er in de reclame zaken vertoond worden die niet door de beugel kunnen en wanneer als zodanig de gewone aanvaarde norm van de consumenten overschreden wordt, zal de JEP de respectieve initiators terugfluiten. Verder wordt er steeds gekeken vanuit het oogpunt van de gemiddelde consument.

"Sowieso het uitgangspunt bij de beoordeling van reclame door de Jury is de gemiddelde consument .. de vraag die we zouden stellen: is die afbeelding aanstootgevend vanuit het oogpunt van de gemiddelde consument. De vraag van is er één iemand die daardoor op verkeerde gedachten kan komen is niet die de vraag die aan de Jury zal worden voorgelegd." (Jurist, JEP)

2.4.2 Rol van de gebruiker

Tevens komt uit het interview naar voren dat de gebruiker een bepalende rol speelt. Zoals eerder werd vermeld, wordt er steeds gekeken vanuit het oogpunt van de gemiddelde consument. Enkel wanneer zou blijken dat vertoningen niet stroken met de aanvaarde norm van de gemiddelde consument, zal de JEP ingrijpen. De Jury ontkent geenszins dat er mensen zijn die onnatuurlijke neigingen hebben. Dit selecte clubje vormt echter eenvoudigweg geen uitgangspunt voor de JEP.

"Er zou gelijkaardig te werk gegaan worden als de vraag zich zou stellen naar aanleiding van klachten over de naaktheid van kinderen .. en dan ja ik bedoel .. het is niet echt de bedoeling om hypothetische gevallen naar voor te schuiven maar stel reclame voor zonnebrandolie waarin een naakt kind getoond word .. dat hoeft niet

noodzakelijk problematisch te zijn, ook al zou het kunnen dat iemand vanuit het publiek daarover struikelt.” (Jurist, JEP)

2.4.3 Afbeelding van het kind en een specifieke regel

Wat de portrettering van het kind betreft en vooral rond naaktheid van kinderen bestaan er niet veel specifieke regels.

“Toch niet wat het afbeelden betreft, we hebben heel wat regels over reclame gericht naar kinderen die aan een aantal vereisten moet voldoen .. specifiek over het afbeelden of het gebruiken van kinderen niet .. inzake alcoholreclame is het ook verboden om kinderen of personen die blijken minderjarigen te zijn gebruiken .. de doelstelling van die bepaling is totaal anders, dat is minderjarigen niet aan te sporen tot alcoholgebruik dus dat geeft geen relevantie voor de doelstelling van uw onderzoek.” (Jurist, JEP)

Wel bestaat er een specifieke code voor de autoreclame, meer bepaald artikel tien van de FEBIAC reclamecode. Deze bepaling legt het beroep op kinderen algemeen aan banden, zelfs los van de vraag naar naaktheid van kinderen. De code stelt dat kinderen alleen ter illustratie en ten bewijze van veiligheid en comfort een rol mogen worden toegewezen in een reclame voor wagens.

2.4.4 Seksualisatie van het kind

Tijdens het interview brachten ook deze respondenten de seksualisatie van het kind ten berde. Over dit thema heeft de JEP naar eigen zeggen wel reeds een klacht ontvangen.

“In de modewereld en ook de speelgoedwereld .. maar dan gaat het niet zo zeer over ‘naakt’ op zichzelf .. maar dan gaat het over kinderen geen kinderen meer laten zijn maar jongvolwassen maken .. en gans de verplichting van kledij .. ze zo een beetje jonge vrouwen maken op 12 jaar .. Wat is verantwoord, wat niet? Waar stel je paal en perk aan?” (Directeur, JEP)

De Jury brengt echter deze nuance aan dat zij, op basis van de klachten die met betrekking tot het onderhavige topic bij haar zijn binnengekomen, seksualisatie niet zonder meer kan aanduiden als het meest zichtbare of meest hardnekkige probleem in de reclamewereld.

“Dat soort klachten hebben we wel al gekregen .. bijvoorbeeld waar modellen die er jong uit zien gekleed worden .. afgebeeld .. maar uitdagend of potentieel uitdagend .. daar zijn er inderdaad ook wel klachten over geweest. Genre dat het seksualisering

van jongeren zou kunnen zijn. Maar ook daar denk ik dat dit probleem zich in België niet zo actueel stelt.” (Jurist, JEP)

2.4.5 De sociale en mobiele media en minderjarig naakt

Los van de reclamesector en los van minderjarig naakt binnen reclame, verleggen de respondenten hun focus naar de sociale en mobiele media, die zich volgens hen acuter lenen tot probleemvorming. Naar hun mening is dit namelijk een zorgpunt waar meer aandacht aan besteed moet worden.

“Je zit ook met die sociale media .. daar zijn wel dingen die gebeuren .. daar zijn zeker onverantwoorde dingen die daar gebeuren .. ook vanuit de jongeren zelf .. dat heeft dus niets te maken met naaktheid in reclame.” (Directeur, JEP)

2.4.6 Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust

Verder stipt de JEP aan dat onze maatschappij ervoor behoed moet zijn geen onnodige regels op te leggen. Op die manier wordt er immers een overbezorgdheid gecreëerd en zullen mensen abnormaal gaan reageren.

“Overbezorgd zijn en alles willen beveiligen en alles willen .. dat doe je niet .. dan kweek je ook geen weerbaarheid.” (Directeur, JEP)

2.4.7 Cultuur

Uit het interview blijkt verder dat het aangekaarte thema volgens de Jury erg cultuurgebonden is.

“Naakt is een woord of een begrip dat heel contextueel gebonden is .. als je ziet als wij veel klachten kregen rond ‘Primadonna’, de goed gevulde borsten en geaccentueerde bh’s .. daar zijn dan veel klachten rond geweest .. maar van waar komen die klachten? Het kan ook mensen zijn met een Islamitische achtergrond die daar veel gevoeliger voor zijn .. cultureel gebonden eigenlijk .. maar ja het is in deze maatschappij .. waar is de norm?” (Directeur, JEP)

De respondenten geven in dit verband Engeland aan als een land dat gevoeliger is voor deze thematieken. Voor het thema seksualisering van kinderen en de uitdagende en prikkelende beeldvorming die daarmee samenhangt, zijn de Britten bijvoorbeeld opvallend alert. Met dit voorbeeld beklemtonen de respondenten de gevoeligheden die van land tot land kunnen verschillen.

2.4.8 Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie

De JEP heeft wel degelijk enkele klachten ontvangen omtrent het aangekaarte thema. Zij weerhoudt er zich echter van te besluiten dat dit in grote mate het geval zou zijn, daar het aantal klachten eerder gering was. Verder concludeert zij uit dit ingehouden collectieve beklag dat de vertoning van minderjarig naakt in reclamespots niet als problematisch kan worden ervaren, dat het publiek het althans niet als zodanig lijkt te percipiëren.

Andersom ziet zij wel regelmatig klachten binnenkomen van bezorgde ouders, die een klacht uitdrukken omtrent beelden die niet voor het kinderlijke oog bestemd zijn of omtrent de mediatisering van drugs, alcohol en geweld.

2.4.9 Besluit

De grote basisregel die de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame vooreerst hanteert, is de logische relatie tussen het naakt en het product, de dienst of de boodschap. Deze relatie betreft zowel volwassen naakt als minderjarig naakt. De bepalende factor is met andere woorden steeds de wijze waarop het naakt wordt aangewend. Daarnaast vormt de gewone aanvaarde norm van de gemiddelde consument de standaard; vanuit dit oogpunt wordt steeds vertrokken. Mensen met een seksuele voorkeur voor kinderen, die misbruik zouden kunnen maken van bepaalde vertoningen, dragen niet de focus weg. De vraag of er één iemand is die daardoor mogelijks op verkeerde gedachten kan komen is namelijk niet het soort vraag waarover de Jury zich zal buigen.

Verder valt op te merken dat er weinig specifieke regels rond de afbeelding van kinderen, meer bepaald van hun naakte of nagenoeg naakte lichamen, bestaan. In lijn met de reclamespot uit de probleemstelling (cf. reclamespot Citroën DS3 Cabrio) bestaat er wel een specifieke regel omtrent het gebruik van kinderen in autoreclames. Deze regel is vervat in de FEBIAC code, die stelt dat kinderen alleen in beeld mogen worden gebracht met het oog op de demonstratie van veiligheid en comfort.

Uit het interview met de JEP blijkt dat zij wel degelijk klachten heeft ontvangen in de sfeer van het aangekaarte thema. Deze bleven echter beperkt in hoeveelheid. Hieruit infereert zij dat de vertoning van minderjarig naakt binnen reclame niet als problematisch kan worden ervaren. De perceptie van het publiek zou althans in een richting wijzen waarbij de vertoning van minderjarig naakt geen probleem oplevert. Overigens wijst de Jury op het debat rond de seksualisatie van het kind, aangezien hier reeds klachten rond werden geformuleerd. Los van de reclamesector en los van het minderjarige naakt binnen de reclame legt de JEP daarentegen de problematiek bij de sociale en mobiele media. De vertoningen van

minderjarig naakt via deze media ziet de Jury als een zorgpunt, waar zeker aandacht aan besteed moet worden.

De Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame waarschuwt er verder voor dat de waarnemer moet oppassen het aangekaarte thema niet te overproblematiseren. Op die manier zouden er namelijk onnodige regels opgelegd worden en zou een ongewenste overbezorgdheid gecreëerd worden. Als laatste element maakt de Jury gewag van de cultuurgebondenheid, die, naargelang de cultuur waarbinnen de vraag gelanceerd wordt, telkens een ander licht kan werpen op het thema minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal.

2.5 HET KWALITATIEVE INTERVIEW: SENSOA

2.5.1 *Algemene trend rond minderjarig naakt*

Sensoa geeft aan dat televisiemakers en mediagiganten heden ten dage erg voorzichtig zijn geworden met de vertoning van minderjarig naakt. De afbeelding van naakte kinderen wordt tegenwoordig namelijk meer en meer geproblematiseerd. Volgens Sensoa is dit een trend die is overgewaaid vanuit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Alles wat naakt en bloot is, zeker met betrekking tot kinderen, wordt daar immers sterk geproblematiseerd.

“Er is ooit in Amerika een rel geweest van een fotografe die haar eigen kinderen had gefotografeerd. Da was eigenlijk een hele mooie foto van da meisje .. een foto van een kindje dat uit het water kwam en haar haren plakten aan haar lichaam. Er was een hele rel dat dit een pornografisch beeld was. Dat was een discussie van .. dat wij er in Europa toch helemaal anders naar keken .. dat was toen heel duidelijk van: ‘enfin als ze dat daar al problematisch vinden’.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

België is mee aan het stappen in deze trend. Sensoa spreekt in dit licht ook wel over een ‘verpreutsende golf. Dit heeft volgens haar alles te maken met wat er de laatste tijd allemaal in de pers komt over seksueel misbruik van kinderen. Hierdoor is iedereen voorzichtiger en gevoeliger geworden voor het minderjarige naakt binnen het publiek toegankelijke beeldmateriaal.

“[...] Waarbij da men toch wel een beetje uim minder naïef is geworden. Zoals: ‘Is da allemaal wel zo onschuldig die fotografie rond kinderen?’ en ‘Moeten we niet opletten dat ons foto’s die we met goeie bedoelingen maken, door mensen worden gebruikt om andere redenen?’ Vooral die laatste vraag dan .. ‘To expose your children’ is da eigenlijk. Je stelt u kinderen bloot aan blikken van mensen die met een andere oog kijken naar da naakt, dan dat je er als moeder en als vader naar kijkt en da ge ook

bedoelt. Da is eigenlijk zo een beetje in het bewustzijn doorgedrongen van 'we moeten daar toch wel mee opletten'." (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Sensoa neemt ten aanzien van deze 'verpreutsende golf' een dubbele houding aan, een positieve enerzijds en een negatieve anderzijds. Aan de ene kant vindt Sensoa het niet raadzaam deze trend te negeren en erkent ze de dwingende nood aan aanpassing. Deze aanpassing is niet eenzijdig negatief; erover nadenken is volgens Sensoa een positieve strategie. Verder juicht zij het toe dat zij kinderen via deze weg kan aanleren dat hun lichaam hun lichaam is, dat ze recht hebben op privacy en ze deze ook mogen afdwingen. Aan de andere kant houdt Sensoa er een negatieve houding op na, aangezien 'het naakt zijn' door deze golf steeds geseksualiseerd wordt.

"Jammer is dat 'het naakt zijn' altijd geseksualiseerd wordt. Als ik als kind in mijn blootje in den tuin mocht spelen, is da nu wel van: je moet goe kijken zit er niemand mee te kijken in den tuin met slechte bedoelingen. De naïviteit is eruit en dat is het spijtige van de zaak." (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Volgens Sensoa is het bovendien een jammere zaak dat kinderen zichzelf, eventueel met de hulp van volwassenen uit hun leefomgeving, vanaf nu steeds op een jongere leeftijd moeten beschermen tegen de blikken van volwassenen. Op die manier komen de vrijheid en de onschuld van het kind sterk in het gedrang, terwijl het kind geen weet heeft over hoe er naar zijn lichaam gekeken wordt. In die zin spreekt Sensoa over 'het verpreutsen' van de norm. Dergelijke normverstrenging is volgens hen echter een logische evolutie.

"We weten dat het er is en we weten dat er zaken gebeuren .. dus we kunnen onze ogen niet sluiten voor de realiteit .. en we weten ook dat kinderporno verhandeld wordt en gemaakt wordt .. soms met kinderen die absoluut niet weten dat ze erin voorkomen." (Beleidsmedewerker, Sensoa)

2.5.2 Waar ligt de grens?

Tijdens het interview werd Sensoa bevraagd naar waar volgens hen de grens ligt en wanneer de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren. Volgens Sensoa zal gekeken worden naar de erotisch getinte houding op de vertoning (e.g. getuitede lippen, uitnodigende blik, zichtbare geslachtsdelen).

"[...] met getuitede lippen en uitdagend in de lens kijken .. en dat doen die twaalf- à dertienjarigen dus wel." (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Waar nu de maatschappelijk aanvaarde grens ligt, is volgens Sensoa een glijdende schaal. Vandaag de dag heerst er immers een algemene seksualisering; foto's die we vroeger

aanvaardbaar vonden, vinden we vandaag erotisch getint. Dit duidt op een verandering in de waarneming en perceptie van beelden. Vandaag projecteren we namelijk sneller een seksuele lading op hetgeen we zien.

“Het is voor interpretatie vatbaar .. hoe je er naar kijkt .. er is zo dat er vandaag in onze maatschappij een algemene seksualisering is .. je ziet da ook als je beelden ziet van bijvoorbeeld de jaren '50 of '60 .. dan vinden wij dat nu zeer expliciet. Dus een veranderende visie op de beelden.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Verder duidt Sensoa op de methodiek van het vlaggensysteem om te helpen beoordelen of iets al dan niet seksueel grensoverschrijdend is. Het vlaggensysteem bestaat uit zes criteria, te weten: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijd, context en zelfrespect. De seksuele integriteit van kinderen staat in het vlaggensysteem centraal: Hoe kunnen we deze behouden? Hoe kunnen we deze beschermen? Hoe kunnen we haar bevorderen?

“Wederzijdse toestemming: dus als ge bijvoorbeeld een beeld deelt met iemand die daar niet de toestemming heeft voor gegeven, dan is dat niet oké. Dan gaat het niet over het naakt op zich maar het gaat erover dat het zonder toestemming is. Verder van is het vrijwillig? Heb je zelf kunnen kiezen en is er u geen geld geboden of zijde nie gedwongen geweest. Daarnaast bijvoorbeeld zijde gelijkwaardig? De ene de andere niet onder druk zet.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Mocht een assessor van de aanvaardbaarheid deze zes criteria nu loslaten op het fenomeen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal, zou hij volgens Sensoa toch niet alle criteria sluitend vervuld zien. Zo zal er bijvoorbeeld iets wringen op het criterium 'zelfrespect' wanneer volgende vragen op een ontkennend antwoord stoten: Willen de kinderen binnen twintig jaar nog geconfronteerd worden met zulke beelden? Zal het kind nog achter de welbepaalde foto staan? Daarnaast zal het criterium 'wederzijdse toestemming' evenmin in alle voorkomende gevallen ten volle worden bevredigd. Dit zal bijvoorbeeld zo zijn wanneer een foto zonder toestemming op het internet wordt geplaatst. De drempel om een foto zonder toestemming te verspreiden is volgens Sensoa erg laag. Bijgevolg kan een compromitterend portret al snel in de verkeerde handen vallen en de bal aan het rollen brengen.

“ Dus in die zin zal het vlaggensysteem zo situaties als het delen van .. en de foto's trekken met de gsm en dan zonder toestemming delen .. dan maken wij een rode vlag .. dat is niet oké, een rode vlag wil zeggen het is niet oké.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Bijgevolg moet de tegenspeler volgens Sensoa luisteren naar wat de kinderen aangeven als grens. Hierbij kan het vlaggensysteem een handige tool zijn. Verder hebben de kinderen recht op die grens vanaf het moment dat ze deze aangeven. De discussie verlegt haar focus dan naar de leeftijd vanaf welke het kind deze grens kan bepalen. Volgens Sensoa moet de wederpartij van het kind de grens vanaf welke leeftijd dan ook respecteren, aangezien het belang en de grens van het kind de hoge toon voeren in dit debat.

“[...] Bijvoorbeeld discussies over de regels van de school zijn zus maar de kinderen vinden het anders .. dan krijg je het criterium de context: het wordt daar zo geregeld.. maar de kinderen geven geen toestemming .. wat ga je dan laten primeren? Dan zeggen wij: we moeten luisteren naar de kinderen, het criterium van de wederzijds toestemming is belangrijker en primeert.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

2.5.3 De sociale en mobiele media en minderjarig naakt

Concreet stelt Sensoa in dit licht vast dat minderjarigen en hun omgeving door bovenbeschreven grens minder naïef zijn en dat niet elke afbeelding meer veilig is. Hierbij legt zij de focus eerder bij jonge pubers dan bij kinderen. Deze jonge pubers komen namelijk vaker in contact met de mobiele en sociale media.

“Dat is veel minder naar kinderen maar eerder naar pubers .. omdat pubers zelf op die sociale media beginnen spelen en dan foto's van zichzelf plaatsen en profielen maken en dat ze zichzelf eigenlijk vreselijk exposeren of publiek te kijk stellen .. en ook niet bewust zijn van het feit dat daar mensen meekijken en ook deel zijn van die sociale media .. dus dat is wel waar we voor waarschuwen van: als ge post, denk erover na.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

Volgens Sensoa is het belangrijk om hierop sterk preventief in te werken. De naïviteit die heerst onder de jongeren moet weggewerkt worden, want daar schuilen de risico's. De vraag 'hoe kunnen wij kinderen en jongeren beschermen tegen misbruik dat van hen wordt gemaakt?' staat binnen deze doelstelling centraal.

In deze geest heeft Sensoa reeds een werkvorm gemaakt rond de afbeelding van de eigen persoon op de sociale media. Via deze werkvorm kunnen de kinderen aanleren waar de grens ligt en wanneer beelden erotiserend zijn. Een collage waarbij verschillende foto's van Facebook samen geplaatst werden, dient als hulpmiddel om de werkvorm uit te voeren. Hierbij worden de volgende vragen aan de kinderen gesteld: Wat is oké en wat is niet oké? Wat zijn de mogelijke nadelen en voordelen? Op deze manier wordt er preventief gewerkt rond de eigen privacy en de eigen profilering op het internet. Er wordt namelijk beoogd om een bewustzijn te creëren, waarbij volgende vragen in acht worden genomen: welke

profielfoto's neem je? welke foto's van jezelf stel je publiek? Wat stuur je door en wat niet? Naar wie stuur je het door?

2.5.4 Seksualisatie van het kind

Binnen het thema van seksualisering van het kind maakt Sensoa gewag van 'de kindvrouwtjes' en 'het lolitagedrag', waarbij kinderen van zeven- of achtjarige leeftijd in een rol van 'klein hoertje' worden geduwd. Dit is naar het oordeel van Sensoa niet de fout van de kinderen maar van de opvoeders. Dit is de negatieve zijde van het verhaal, aangezien de huidige maatschappij – dixit Sensoa – net getuigt van een atmosfeer die dergelijk gedrag niet zou mogen aansporen.

Zij spreekt evenwel niet van een eenzijdig negatief verhaal. Kinderen worden namelijk op steeds jongere leeftijd assertiever en veel rijper in vergelijking tot andere generaties, wat naar aanvoelen van Sensoa positief is. Zij beschouwt deze tendens veeleer als een vorm van emancipatie.

“Je weet als kind meer en je weet beter hoe die wereld in mekaar steekt en je bent minder naïef .. met als gevolg dat je als meisje of als vrouw uw eigen rol er kunt in bepalen .. terwijl vroeger, de generatie van Marlin Monroe: er werd voor u bepaald hoe da gij .. je was een seksobject .. terwijl het nu meer de generatie is van Lady Gaga .. dat je zelf zal bepalen, ik ben ik, en ik bepaal de regels van hoe ik gezien wil worden en ik zal het regisseren .. dus dat is een andere generatie.”
(Beleidsmedewerker, Sensoa)

2.5.5 Het kind vroeger en nu

Het gegeven dat jongeren vandaag de dag vroeger aan seks beginnen dan eerdere generaties ziet Sensoa als een verschil tussen het kind vroeger en nu. Dit is volgens Sensoa een goede zaak, omdat ze opmerkt dat jongeren zich hiervoor echt klaar voelen. De leuze 'begin enkel aan seks als je er klaar voor bent' speelt, maar er kleeft geen leeftijd aan wanneer dat 'klaar' precies komt of mag komen.

Bijgevolg is het onderscheid tussen het kind vroeger en nu volgens Sensoa vooral een emancipatorisch verhaal. De seksualisering moet volgens Sensoa steeds in twee zinnen benaderd worden, zowel positief als negatief. De afname in naïviteit is bijvoorbeeld een positief effect; de jongeren beginnen met seks als ze er echt klaar voor zijn. Tegen die tijd zijn ze overigens genoeg geïnformeerd en weten ze waaraan ze beginnen.

2.5.6 Wetgeving rond openbare zedenschennis

Tijdens het interview haalde Sensoa de wetgeving rond de openbare zedenschennis aan. Deze is volgens haar een erg onduidelijk stukje wetgevend werk. Ook wijst zij erop dat er in de rechtspraak welhaast geen gebruik meer van wordt gemaakt. Volgens Sensoa weet onze samenleving bijgevolg niet meer wat ze precies moet problematiseren en wat niet.

“We hebben ooit een affiche gemaakt rond een campagne ‘praat over seks’. Hierbij hebben wij advies laten inwinnen door een aantal juristen, om te zeggen van ‘wa mogen wij tonen van naakt?’ Dan hebben zij ons toch geadviseerd van ‘als je een affiche wilt maken voor scholen .. enkel gezichten .. en voor anderen mag geslachtsdelen’ Maar dat is toch echt onduidelijk hoe ver mag je daarin gaan? Wanneer ga je dan een klacht aan uw been hebben? Citroën verkoopt auto’s en die gebruikt wel naakt? Wij willen ook graag dat naakt functioneel naakt is .. een onderbroek in tegenstelling tot een auto verkopen .. daar hebben wij wel problemen mee .. zelfs niet alleen met kinderen maar ook volwassen naakt.”
(Beleidsmedewerker, Sensoa)

Verder meent Sensoa dat er heel wat beelden beschikbaar zijn via het internet, waarbij zij stelt dat de wetgeving rond de openbare zedenschennis erg verouderd is. Daar de beschikbaarheid van beelden de laatste jaren ongelofelijk is verhoogd en geëvolueerd, vraagt Sensoa zich af waar de huidige wetgeving nog op slaat.

2.5.7 Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie

Sensoa werd wel degelijk geconfronteerd met vragen die in lijn zijn met de probleemstelling van het onderzoek. Voorbeelden hiervan worden in onderstaande citaten duidelijk weergegeven.

“er zijn al verschillende ouders die ons gemeld hebben dat foto’s die van kinderen naakt op het strand zitten te spelen 500 keer meer worden aangeklikt dan foto’s met kleren aan .. en dan denk je wel als mama ‘dit is nie mijn bedoeling dat mijn kinderen op die manier..’. Die foto’s worden misschien gepikt en doorgezonden .. en de ouders willen dat niet.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

“Vragen van mama’s die toevallig op de gsm van het kind een foto heeft gezien .. een naaktfoto van zichzelf .. met het hoofd ook op .. en dan schieten ouders wel in paniek natuurlijk he: wat is da diene foto? En kan ik da nog terug halen? In die zin zijn er toch wel een aantal dingen aan de gang.” (Beleidsmedewerker, Sensoa)

2.5.8 *Besluit*

Sensoa spreekt over een ‘verpreutsende golf’, waarmee zij meer bepaald erop doelt dat de norm rond de vertoning van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal aan het ‘verpreutsen’ is. De huidige maatschappij is namelijk gevoeliger en voorzichtiger geworden met vertoningen van minderjarig naakt. Dit komt volgens Sensoa door invloeden van onder andere Amerika en het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast hebben invloeden van de pers, die vaak seksueel misbruik van kinderen verslaat, evengoed hun deel in deze wending. Sensoa werd overigens wel degelijk geconfronteerd met vragen in lijn met de probleemstelling.

Uit het interview blijkt dat Sensoa zowel een positieve als negatieve houding aanneemt ten aanzien van de ‘verpreutsende golf’. Contemplatie over deze nieuwe problematiek en werk met kinderen rond privacy merkt zij aan als een positief effect van het fenomeen. De voortdurende problematisering en seksualisering van het naakt is naar haar aanvoelen daarentegen een negatief effect. Kinderen verliezen daardoor immers hun vrijheid en onschuld. De omgeving van het kind en het kind zelf moet het namelijk reeds op jonge leeftijd beschermen tegen de blikken van volwassenen. De onschuld van kinderen gaat hierdoor verloren, wat volgens Sensoa bijzonder te betreuren is. Verder stelt Sensoa dat niet elke afbeelding vandaag de dag meer veilig is. Dit is vooral het geval binnen de sociale en mobiele media. Eerder dan volledig in de ‘verpreutsende’ golf ten aanzien van elke afbeelding van het kind mee te gaan, ziet Sensoa het problematische karakter van een dergelijke tendens in. Volgens Sensoa heerst er vooral onder de pubers een grote naïviteit, waarop sterk preventief moet worden ingespeeld.

Waar de grens ligt en wanneer de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren is volgens Sensoa een glijdende schaal. Anno 2014 zullen mensen sneller een seksuele lading projecteren op de beelden die ze aanschouwen. Hierbij wijst de organisatie op het voorbeeld dat foto’s die vroeger als aanvaardbaar werden ervaren nu als erotisch getint bestempeld worden. In datzelfde verband haalt Sensoa het vlaggensysteem aan als hulpmiddel om te beoordelen of iets al dan niet seksueel grensoverschrijdend is. Naar de kinderen luisteren staat bij deze strategie centraal. De kinderen geven de grens immers zelf aan.

Daarnaast kwam het thema seksualisatie van het kind tijdens het interview aan bod. Hier neemt Sensoa opnieuw een positieve houding enerzijds en een negatieve houding anderzijds aan. Negatief in die zin dat televisiemakers, fotografen of opvoeders kleine kinderen niet in een rol van ‘hoertje’ mogen duwen. Omgekeerd zijn de emancipatie en assertiviteit die door de seksualisering worden gecreëerd naar de mening van Sensoa eerder

een positief effect. Binnen de context van de seksualisering wijst Sensoa er verder op dat het verschil tussen het kind vroeger en nu een grote rol speelt binnen de tendensen die zich tegenwoordig aftekenen. Jongeren beginnen bijvoorbeeld sneller aan seks. Dit zou zorgwekkend kunnen zijn ware het niet dat een meer toereikende seksuele voorlichting van de jongere en een grotere bewustheid en emotionele gereedheid bij de jongere daarvan aan de basis ligt.

Tot slot schuift het interview de wetgeving rond de openbare zedenschennis naar voren als een sterk verouderde wetgeving. Wat moet er nog geproblematiseerd worden in de samenleving en wat niet, zijn vragen die volgens Sensoa vandaag moeilijk te beantwoorden zijn. Dat beelden door de opkomende nieuwe technologieën meer en meer beschikbaar zijn vormt als zondanig de oorzaak.

DEEL 3: DISCUSSIE

Hoofdstuk 1: Situering van het onderzoek

Het verkennende kwalitatieve onderzoek had als doel om te achterhalen of de hedendaagse vertoningen van minderjarig naakt, voor het publieke oog, al dan niet als problematisch worden ervaren. Bijgevolg had het onderzoek tot doel om desbetreffende vertoningen en de reactie die zij uitlokken bij het publiek enerzijds en het bredere beleid anderzijds te onderzoeken. Hiermee hoopte de onderzoeker een (beperkte) bijdrage te kunnen leveren aan de nieuwe uitdagingen en vragen die de problematiek van seksueel misbruik van kinderen stelt. Zowel uit de literatuurstudie als uit het empirische onderzoek is namelijk gebleken dat er toch wel wat gevoeligheden en taboes heersen omtrent de afbeelding van kinderen.

Hoofdstuk 2: Terugkoppeling naar de literatuur

Wanneer de onderzoeksresultaten vergeleken worden met de literatuur zijn er hier en daar gelijkenissen te onderschrijven. Bijgevolg wordt een terugkoppeling van de bevindingen van de verschillende respondenten naar de bevindingen uit de literatuurstudie gemaakt.

Vooreerst valt op te merken dat zowel respondenten uit de focusgroep, die de publieke opinie belichamen, als respondenten uit de semigestructureerde interviews, die het bredere beleid belichamen, op de gevoeligheid van het onderwerp duiden. Deze bevinding blijkt eveneens uit de literatuurstudie, meer bepaald dat de afbeelding van kinderen een onderwerp is dat toch wel wat gevoeligheden en taboes kent (Holland, 2008; Holland, 2004; Holland, 2000; Scraton, 1997). Het empirisch onderzoek illustreert hoe desbetreffende gevoeligheden en taboes als een evolutie worden ervaren. In de focusgroep, en meer specifiek in het semigestructureerde interview met de JEP, wordt er in dit verband namelijk gesproken over een maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust, die de thematiek van minderjarig naakt alsmear gevoeliger maakt. Bijgevolg ervaren de respondenten dit fenomeen als een thematiek die meer en meer taboe wordt. In diezelfde lijn heeft Sensoa, die de stem van het bredere beleid vertolkt, het over een 'verpreutsende golf'. Ook in de literatuur wordt gewezen op een dergelijke evolutie, het werk van Holland (2008, 2004, 2000) is onder andere geschreven in het licht van de bezorgdheid en de debatten omtrent de afbeelding van kinderen. Hierbij maakt zij de bedenking dat, door het groeiende bewustzijn omtrent de realiteit van kindermisbruik en een grotere behoefte om kinderen te beschermen, door de tijd heen een taboe gecreëerd wordt. Het empirische onderzoek spreekt in dit opzicht de literatuur met andere woorden niet tegen.

Bijkomend wijst Sensoa, die het bredere beleid vertegenwoordigt, tijdens het semigestructureerde interview op een positieve evolutie binnen de thematiek, meer bepaald een groeiende emancipatie en assertiviteit bij de minderjarigen. In dit opzicht valt een gelijkenis met de literatuur waar te nemen, daar Holland (2008) in haar bijdrage opmerkt dat er naast de debatten rond de manier waarop kinderen afgebeeld worden ook een positieve evolutie valt te bespeuren. Er wordt volgens haar namelijk meer naar kinderen geluisterd en deze laatste participeren mee in de samenleving (empowerment). Dit is te danken aan de kinderrechten, die een steeds prominenter rol innemen.

Verder sluit volgende vraag uit de literatuur evengoed aan bij een bevinding uit de focusgroep, "*Can an adult man in this day and age enjoy an image of a naked baby, a pre-pubescent girl or a feminised boy without fearing an accusation of paedophilia?*" (Holland, 2004, xii). Op analoge wijze wordt door de publieke opinie een geviseerde positie rond de man ervaren. Deze positie werd door een van de respondenten zelfs in levende lijve ondervonden. Voorts blijkt uit beide bronnen de aandacht voor de culturele inslag, meer bepaald het verschil van cultuur tot cultuur (e.g. Groot-Brittannië, de pers). Bijkomend ontbrak de thematiek van de seksualisering van kinderen evenmin. Zowel uit het empirische onderzoek als uit de literatuur zijn hieromtrent bevindingen naar voren geschoven (Allegaert, Cailliau & Couckhuyt, 2011; Carlson & Roseboro, 2011; Holland, 2004; Giroux, 1997).

Daarenboven kan in het licht van de opkomende nieuwe vormen van elektronische communicatie en de daarmee samenhangende nieuwe gevaren en bedreigingen opnieuw een terugkoppeling naar de literatuur gemaakt worden (Yar, 2006; Catells, 2002), meer bepaald dat zowel binnen de resultaten van de literatuurstudie als van het empirische onderzoek het frequent gebruik van de mobiele en sociale media onder minderjarigen op de voorgrond treedt (Insites Consulting, 2012; De Smet, Mahjoub & Child Focus, 2009; Tiro onderzoek, 2008; Boyd & Ellison, 2007; Pardoën & Pijpers, 2006). Bijgevolg wordt de bevinding dat heel wat avonturen van minderjarigen zich afspelen in de virtuele wereld bevestigd. Daarnaast blijkt zowel uit bevindingen van de publieke opinie en het bredere beleid als uit de literatuur dat deze activiteiten onder minderjarigen niet zonder enig risico verlopen (Jewkes, 2010; Wolak et al., 2008; Dombrowski et al., 2007). Opvallend is dat de respondenten uit het empirische onderzoek eerder vaag blijven over desbetreffende risico's, daar waar in de literatuur specifieke risico's naar voren worden geschoven (e.g. kinderpornografie, grooming, cyberpesten en ongewenste verzoeken) (Verhofstadt, 2012; Jewkes, 2010; Choo, 2009; Ost, 2009; Wolak et al., 2008; Van Rooij & Van den Eijnden, 2007; Dombrowski et al., 2007; Gallagher, 2005).

Wat de afbeelding van minderjarig naakt in de commerciële wereld betreft (e.g. reclame), vallen er evenzeer een aantal gelijkenissen aan te stippen. Zoals uit de literatuurstudie is gebleken zijn ethische principes in de communicatiewereld van belang opdat de geadverteerde producten binnen aanvaardbare en gangbare morele grenzen kunnen gehouden worden (Verhofstadt, 2012). In die optiek dient gewezen te worden op de bevinding dat zowel de publieke opinie als het bredere beleid 'het problematiseren' enerzijds en 'het normaal vinden' anderzijds van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal laten afhangen van de context waarin het vertoond wordt. Het valt met andere woorden op dat beide categorieën bij hun beoordeling speciaal oog hebben voor de context waarin minderjarig naakt de kop opsteekt. Uit de literatuurstudie kwam in deze geest de regel 'reclame mag geen beweringen of visuele voorstellingen bevatten die niet stroken met de geldende fatsoennormen' (Art. 2 I.K.K.-code) naar voren. Specifiek kan deze regel een terugkoppeling inhouden met bovenstaande bevinding uit het empirische onderzoek, aangezien hij de aanwending van het menselijke lichaam belicht. Deze aanwending mag namelijk niet onfatsoenlijk of obscene zijn en het gebruik van het lichaam om een product aan te prijzen moet tevens verband houden met naaktheid. Deze regel rond de visuele voorstelling van de mens is zowel van toepassing op de man als de vrouw als het kind. Verder kwam uit het semigestructureerde interview met de JEP, die het bredere beleid belichaamt, naar voren dat de basisregel bestaat in de logische relatie tussen het naakt en het product, de dienst of de boodschap. De wijze waarop het naakt wordt aangewend wordt met andere woorden zowel voor het bredere beleid als voor de publieke opinie als een bepalende factor ervaren.

Tevens valt uit de literatuurstudie af te leiden dat zowel op nationaal, Europees als op internationaal niveau gestreefd wordt naar een optimale bescherming van de meest kwetsbaren onder ons. De sterke primautéit van het belang van het kind werd eveneens door de publieke opinie en het bredere beleid, tijdens de afname van het empirische onderzoek, belicht als een erg belangrijke overweging.

Naast bovenstaande gelijkenissen tussen de literatuur en het empirische onderzoek zijn er ook verschillen waar te nemen. Vooreerst bestaat er een verschil tussen enerzijds de literatuur en anderzijds de percepties en ervaringen van de verschillende respondenten (zowel wat de publieke opinie als het bredere beleid betreft). Daar waar het merendeel van de respondenten geen vervaging van de grenzen tussen de kindertijd en de volwassenheid ervaart, wordt in de literatuur namelijk wel een vervaging, en meer extreem 'een crisis van de kindertijd' geopperd (Holland, 2008; Kenway & Bullen, 2001; Giroux, 2000; Scraton, 1997; Kline, 1994; Zelizer, 1985; Postman, 1983; Goulart, 1970).

Een tweede verschil manifesteert zich tussen de bevindingen uit enerzijds de analyse, tijdens de fase van de literatuurstudie, van de beslissingen en klachten waarmee de Jury voor de Ethische Praktijken inzake Reclame in lijn met onderhavige probleemstelling te maken heeft gekregen en die zij als zodanig op haar officiële site heeft gepubliceerd en anderzijds het interview met deze zelfde organisatie. Uit het interview met de JEP dringt zich namelijk de observatie op dat de vertoning van minderjarig naakt binnen reclame niet als problematisch wordt ervaren door het publiek. Deze bevinding infereert zij uit het gegeven dat klachten in de sfeer van het aangekaarte thema eerder beperkt zijn in hoeveelheid. Nalezing van het stuk 'De JEP en de probleemstelling' uit de literatuurstudie (cf. H4, 4.4, 4.5) werkt evenwel een tegengestelde indruk op; in het respectieve besluit werden enkele concluderende vragen en besluiten geponeerd, die na het empirische onderzoek naar waarde kunnen worden geschat. Een greep uit een aantal klachten in lijn met de probleemstelling schoof de bevinding naar voren dat de publieke opinie eerder neigt naar een kwalificatie als 'problematisch' voor de vertoning van minderjarig naakt. Deze bevinding kan echter door het empirische onderzoek ontkracht worden. Zowel uit het interview met de JEP als uit de focusgroep, die de publieke opinie belichaamt, kan namelijk geenszins worden besloten dat zij zich binnen het continuüm tussen aanvaardbaar en problematisch minderjarig naakt, aan de pool van het 'problematische' positioneert. Zoals reeds werd aangehaald, wordt de context en de wijze waarop het naakt aangewend wordt als een bepalende factor ervaren.

Alvorens het hoofdstuk af te sluiten kan een terugkoppeling van de onderzoeksresultaten aan het schadebeginsel niet ontbreken. Hierbij gaat de onderzoeker zoals eerder vermeld werd in de literatuurstudie een stapje verder, meer bepaald zal getracht worden om de bevindingen uit het empirische onderzoek aan het schadebeginsel af te toetsen. Volgende vragen voeren de hoge toon: 'Zijn er gelijkenissen waar te nemen?' en 'Past de publieke opinie en het bredere beleid het schadebeginsel onbewust toe op de probleemstelling?'. Antwoorden kunnen gevonden worden in de bevindingen van de verschillende respondenten omtrent de grens tussen een aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt. Wanneer de grens als overschreden wordt ervaren laat zowel de publieke opinie als het bredere beleid afhangen van het belang van het kind. Het belang van het kind wordt met andere woorden als belangrijkste overweging gevoeld, net zoals het kind dat zelf aangeeft waar de grens ligt en de vrije wil. Van zodra deze hogere goederen met de voeten worden getreden kan volgens de verschillende respondenten de grens van het problematische bewandeld worden. Hierin kan het schadebeginsel zijn weerklank vinden, daar zijn centrale element bestaat uit 'geen schade berokkenen aan de andere' (Peršak, 2007; Bolt, Verweij & Van Delden, 2007; Jacobs & Maris, 2003; Schuijt & Voorhoof, 1995;

Feinberg, 1990; Mill, 1863). Enkel van zodra er een onrechtmatige inbreuk op de belangen van de andere plaatsvindt, is er sprake van schade (Schuijt & Voorhoof, 1995).

Daarnaast blijkt uit de focusgroep, die de publieke opinie incarneert, een vurig pleidooi voor de vrijheid en de artistieke expressie binnen de thematiek van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal. Deze bevinding komt uit de hoek van drie van een totaal aan zeven respondenten. Het gebruik van minderjarig naakt wordt door hen als een recht ervaren als daar een duidelijke en ethische boodschap aan verbonden is. Ook hier is een gelijkenis waar te nemen met het schadebeginsel aangezien het verbod op gebeurlijke beperkingen van de individuele vrijheid binnen deze leer het voortouw neemt. (Peršak, 2007; Bolt, Verweij & Van Delden, 2007; Jacobs & Maris, 2003; Schuijt & Voorhoof, 1995; Feinberg, 1990; Mill, 1863). Dit pleidooi, zoals het uit de focusgroep naar voren kwam, vertoont overigens evenzeer een gelijkenis met de literatuur, los van het schadebeginsel (Giroux, 1997).

Concluderend kan gesteld worden dat de respondenten uit het empirische onderzoek onbewust het schadebeginsel toepassen. Wat de specifieke toepasbaarheid betreft van onderhavig beginsel op de probleemstelling moet opgemerkt worden dat dit niet zomaar kan. De loutere ervaring als problematisch van een bepaalde vertoning volstaat namelijk niet volgens het schadebeginsel. Verder dient te worden opgemerkt dat uit het empirische onderzoek blijkt dat de exacte fixatie van een grens een moeilijke opdracht is, daar een bepaalde vertoning steeds interpretatie vatbaar is. In diezelfde lijn stelt Sensoa tijdens het interview deze positionering voor als een glijdende schaal.

Hoofdstuk 3: Algemene conclusie

“Whether controversial or taken for granted, pictures of children are everywhere”
(Holland, 2004).

Er valt niet te ontkennen dat de problematiek van seksueel misbruik van kinderen een problematiek is die sterk leeft binnen onze samenleving. Invloeden van de pers, die vaak het seksuele misbruik van kinderen verslaat, hebben hun deel in deze wending. Een greep uit een aantal recente persartikels uit de inleiding kon dit illustreren. Bijgevolg kan desbetreffende problematiek heel wat maatschappelijke onrust en verontwaardiging opwekken. Verder wordt onze samenleving vandaag de dag gekenmerkt door een opkomende digitalisering. Daardoor valt een sterke groei aan nieuwe vormen van elektronische communicatie, die wereldwijd uitgroeien tot een belangrijk deel van het leven van de mens, op te merken. Deze nieuwe evoluties reiken bijgevolg ongekennde mogelijkheden aan, die zowel positief als negatief kunnen worden beschouwd. Voornoemde

evoluties kunnen in dat opzicht een negatieve connotatie meekrijgen in die zin dat zij nieuwe gevaren en bedreigingen creëren en zo de deur openzetten voor nieuwe vormen en uitbreidingen van seksueel misbruik van kinderen. Uit de literatuur blijkt verder dat het leven van minderjarigen zich meer en meer in de virtuele wereld afspeelt. Dit alles kan op zijn beurt zorgen voor heel wat nieuwe vragen en uitdagingen.

De centrale vraag die deze masterproef daarom kenmerkt, is of **de hedendaagse vertoningen van minderjarig naakt, voor het publieke oog, al dan niet als problematisch worden ervaren?** Afbeeldingen van kinderen zijn vandaag de dag immers overal te bespeuren. Op basis van een kwalitatief onderzoek werd gepoogd om op deze vraag een antwoord te bieden. Bijgevolg werd de evaring ten op zichte van de probleemstelling vanwege het publiek enerzijds (cf. focusgroep) en het bredere beleid anderzijds (cf. semigestructureerde interviews) onderzocht en in kaart gebracht.

Vooreerst valt op te merken dat sommige vertoningen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal als prikkelend en aanstootgevend worden ervaren. Als voorbeeld kan geduid worden op de reclamespot uit de probleemstelling; zowel respondenten uit de publieke opinie als respondenten uit het bredere beleid stelden zich hierbij vragen. Ter conclusie dient gewezen te worden op de context en de wijze waarop het minderjarige naakt wordt aangewend, daar deze bij de problematisering van dergelijke vertoningen als bepalende factoren worden ervaren. Verder zijn er wel degelijk reeds vragen gesteld in lijn met de probleemstelling aan de geïnterviewde organisaties. Meer bepaald stellen Sensoa en Child Focus reeds in aanraking te zijn gekomen met desbetreffende thematiek, zij het wat betreft de Jury voor de Ethische Praktijken inzake Reclame eerder in mindere mate.

Om te kunnen bepalen waar de grens ligt en wanneer de grens van het aanvaardbare als overschreden wordt ervaren moet naar aanvoelen van de organisatie Child Focus 'het belang van het kind' de hoofdmoot vormen in de afweging. Daarnaast zien de publieke opinie en Sensoa 'de vrije wil' en 'de aangegeven grens door het kind zelf' als bepalende factoren om dergelijke vragen te beantwoorden. Echter valt op te merken dat de exacte positionering van een grens een moeilijke opdracht is, aangezien een bepaalde gedraging of handeling nooit zwartwit is en steeds voor interpretatie vatbaar is. Bijgevolg is dit een bevinding die Child Focus en Sensoa evenmin is ontgaan. In de titel van deze meesterproef wordt tevens niet zonder redenen gewezen op een 'grijze zone'.

Verder blijkt uit de literatuur dat afbeeldingen van kinderen meer en meer als verdacht worden beschouwd. De respondenten uit het empirische onderzoek ervaren het thema 'minderjarig naakt' op analoge wijze meer en meer als een taboe, waarop de

maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust een versterkende impact heeft. Sensoa heeft het in dit opzicht over een 'verpreutsende golf', die als negatief effect het verlies van onschuld en vrijheid van de kinderen aandraagt. Deze bevindingen zijn haast woordelijk terug te vinden in de literatuur. Hierbij dient de samenleving, zoals de JEP tijdens het semigestructureerde interview aangestipt heeft, op te passen dat zij niet overgaat tot overproblemativering. Een ongewenste overbezorgdheid creëren is namelijk evenmin op zijn plaats. Naar aanvoelen van de respondenten uit het empirisch onderzoek kan dergelijk taboe en risico op overproblemativering vermeden worden door middel van 'het bespreekbaar maken' en het nastreven van een 'open en positieve communicatie'.

De opmerkelijkste vaststelling uit het empirisch onderzoek is verder dat er heel wat aandacht werd besteed aan vertoningen van minderjarig naakt op het technologische niveau. Deze aandacht valt zowel vanuit het perspectief van de publieke opinie als het bredere beleid op te merken. Het betreft een geïntensifieerde focus binnen de thematiek van de probleemstelling op het internet en de mobiele en sociale media. De slagzin 'niet elke afbeelding is vandaag de dag nog veilig' staat hier centraal. De hedendaagse vertoningen van minderjarig naakt, voor het publieke oog, worden bijgevolg vooral in deze media als problematisch ervaren. De literatuur maar ook de respondenten uit het empirische onderzoek wezen op de risico's die hiermee verbonden zijn. In de titel van deze meesterproef verwees de onderzoeker naar de zinsnede 'in hun blootje voor het publieke oog'. Welnu, de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën kunnen ertoe bijdragen dat minderjarigen gewenst of ongewenst voor dat nietsontziende publieke oog in hun blootje worden gezet, met alle gevolgen en misbruiken van dien. Desbetreffende beelden kunnen namelijk een eigen leven gaan leiden en bijgevolg de minderjarige blijvend achtervolgen. Dienaangaande valt er een schaduw over de moderniteit.

Een aanbeveling die hier op zijn plaats is, is dat het cruciaal is om minderjarigen blijvend te sensibiliseren omtrent de risico's verbonden aan de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. Kinderen hebben het recht om zowel online als offline in een veilige omgeving te vertoeven, op te groeien en zich te ontwikkelen. In dit opzicht kunnen de activiteiten van Child Focus (e.g. clicksafesite, samen voor een beter internet) maar ook activiteiten op Europese schaal (e.g. de ondergoedregel) en internationale schaal (e.g. werelddag voor een veilig internet) alleen maar sterk aangemoedigd worden.

De vele voordelen moeten zo optimaal mogelijk benut worden, waarbij de onmiskenbare risico's zo veel als mogelijk moeten worden vermeden. Kinderen genieten vandaag zowel op nationaal als Europees als internationaal niveau een zo optimaal mogelijke bescherming (cf. beschermend kader). Het belang van het kind wordt als zondanig voorop gesteld. Deze

voorkeursbehandeling voor het belang van het kind wordt ook aangehangen door de respondenten uit het empirische onderzoek. Een specifiek beschermend kader in lijn met de probleemstelling valt echter niet te bespeuren. In die optiek kunnen opnieuw de clicksafe website en de ondergoedregel, maar evengoed het vlaggensysteem, dat werd ontwikkeld door Sensoa, aangestipt worden als beschikbare hulptools. Zulke tools zouden als zodanig van grotere waarde geschat moeten worden. De internetindustrie en organisaties zoals Child Focus, maar evenzeer de ouders en het onderwijs zouden verder zowel op preventief als curatief vlak de handen in elkaar moeten slaan. Uit het empirisch onderzoek blijkt namelijk dat de respondenten pleitten voor 'het bespreekbaar maken' en 'het preventief werken', wat wederom 'een open en positieve communicatie' kan bevorderen.

Tevens schuift het semigestructureerd interview met Sensoa de wetgeving rond de openbare zedenschennis naar voren als een valabel element binnen voorliggend discours. Deze wetgeving is volgens Sensoa prangend onduidelijk en sterk verouderd. De vraag naar wat de samenleving nog moet problematiseren en wat niet, blijft mede daarom vooralsnog een raadsel. Beelden zijn door onder meer de opkomst van het internet, meer en meer beschikbaar. Het hogere beleid houdt hier volgens Sensoa tot op vandaag echter geenszins rekening mee, waarbij de vraag kan gesteld worden of de huidige bepalingen niet beter moeten aangepast worden aan de ontwikkelingen van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën.

Overigens dient aandacht te worden gevestigd op de beperkingen die de masterproef inhoudt. Allereerst is er weinig tot geen wetenschappelijke literatuur terug te vinden die specifiek overeenkomt met het opzet van het eigen onderzoek. Om die reden moest de onderzoeker een ruim blikveld en een kritisch oog hanteren bij het zoeken naar relevante literatuur. Dit maakt de terugkoppeling van de onderzoeksresultaten naar de wetenschappelijke literatuur eerder beperkt. Niettemin werden toch hier en daar gelijkenissen en verschillen teruggevonden. Het empirische onderzoek is verder kwalitatief van aard, veralgemening en de benaastiging van representativiteit vormden bijgevolg geen doelstelling. Het onderzoek had eerder tot doel om de probleemstelling vanuit het perspectief van de onderzochte populatie te leren kennen. Op die manier konden inzichten worden verschaft in de leefwereld en de ervaringen van de respondenten. Andere mogelijke beperkingen betreffen enerzijds de non-respons in het licht van het empirische onderzoek en anderzijds de zuinige aard van deze meesterproef. De onderzoeker stuitte, wat de eerste beperking betreft, namelijk op een non-respons bij het Belgische Kinderrechtencommissariaat. Wat de tweede nuance betreft, neemt de masterproef slechts de vorm aan van een 'beperkt' wetenschappelijk onderzoek met de doelstelling om een bijdrage te kunnen leveren aan nieuwe vragen en uitdagingen die de problematiek van

seksueel misbruik van kinderen stelt. Met bovenvermelde beperkingen dient dienaangaande rekening te worden gehouden.

Tot slot kwam uit het empirische onderzoek naar voren dat de afbeeldingen van minderjarig naakt in het publiek toegankelijke beeldmateriaal kunnen worden misbruikt door personen met een seksuele voorkeur voor kinderen. Dit geloof werd zowel bij respondenten uit de publieke opinie als bij respondenten uit het bredere beleid teruggevonden. Dergelijke bevinding zou nog verder onderzocht kunnen worden in toekomstig onderzoek. De vraag of personen met een seksuele voorkeur voor kinderen wel degelijk misbruik maken van dergelijke vertoningen in het publiek toegankelijke beeldmateriaal is vooreerst vooralsnog niet eenduidig beantwoord. Daarenboven kwam het debat rond de seksualisering van kinderen eveneens aan bod in het empirische onderzoek. Televisiemakers, fotografen of opvoeders duwen in dit verband kinderen als het ware in een rol van 'hoertje' en vervrouwelijken het minderjarige kind. De vraag dringt zich hier op of we ons echt zorgen moeten maken over dergelijke beelden. Vinden personen met een seksuele voorkeur voor kinderen dit aantrekkelijk of prefereren zij eerder het onschuldige en kwetsbare kind? Ook deze onopgehelderde materie kan een aanzet zijn voor verder onderzoek. Bijgevolg legt deze meesterproef alvast enkele punten bloot waar de thematiek in kwestie nog verder kan onderzocht worden.

REFERENTIES

BOEKEN

Allegaert, P., Cailliau, A., & Couckhuyt, A. (2011). *Gevaarlijk jong : Kind in gevaar, kind als gevaar*. Tielt: Lannoo.

Baarda, D.B., & De Goede, M.P.M. (1995). *Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Nederland: Houten.

Baudrillard, J. (1985). *The ecstasy of communication*. In H. Foster (Eds.), *Post modern culture*. London: Pluto.

Beyens, K., & Tournel, H. (2009). *Mijnwerkes of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview*. In T. Decorte, & D. Zaitch (Eds), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (pp. 195-228). Leuven: Acco.

Billiet, J. (2006). *Ethiek en deontologie van de onderzoeker*. In J. Billiet, & H. Waege (Eds), *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek* (pp.365-369). Antwerpen: De Boeck.

Billiet, J., & Waege, H. (2003). *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Hoger: De Boeck.

Boeije, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Boom: Lemma.

Bogaerts, S., Goethals, J., Vervaeke, G., & Spapens, T. (2003). *De verleiding uit onvermogen: Interpersoonlijke factoren en pedoseksualiteit*. Leuven: Universitaire Pers.

Bolt, L.L.E., Verwij, M.F., Van Delden, J.J.M. (2007). *Ethiek in de praktijk*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Brown, J.D., Steele, J.R., & Walsh-childers, K. (2002). *Sexual teens, sexual media. Investigating media's influence on adolescent sexuality*. New Jersey: Laurence Erlbaum.

Catells, M. (2002). *The internet galaxy: Reflection on the internet, business and society*. Oxford: Oxford University Press.

Carlson, D., & Roseboro, D. (2011). *The sexuality curriculum and youth culture*. New York: Peter Lang.

Cramb , B., & Waege, H. (2006). *Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews*. In J. Billiet, & H. Waege, *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaalwetenschappelijk onderzoek* (pp. 315-359). Antwerpen: De Boeck.

- Decorte, T., & Zaitch, D. (red.) (2010). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven: Acco.
- Decorte, T. (2009). *Kwalitatieve data-analyse in het criminologisch onderzoek. Kwalitatieve Methoden en technieken in de criminologie*. Den Haag: Acco.
- Dumez, C., Kesters, M., & Van Hamp, P. (1998). *Relatie(v)aardig. Over kinderen en jongeren, relaties en seksueel misbruik, preventie en hulpverlening*. Leuven-Appeldoorn: Garant.
- De Zengotita, A. (2005). *Mediated: How the media shape your world*. London: Bloomsbury.
- De Roy, C. (2003). *De wet op strafrechtelijke bescherming van minderjarigen: nieuwe strafbaarstelling en grotere territoriale gelding*. In X., *Advocaten-Strafrecht*, nr. 4, Mechelen: Kluwer.
- Den Bon, T., Geeraerts, D., & Van der Sijs, N. (2008). *Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal. 3 delen, 14de herziene druk*. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Feinber, J. (1990). *The moral limits of the criminal law: Harmless wrongdoing*. New York: Oxford University Press.
- Gearin, E., & Kahle, C. (2001) *Focus group methodology review and implementation*. Los Angeles: USC.
- Giroux, H.A. (2000). *Stealing innocence: Corporate culture's war on children*. New York: Palgrave.
- Goulart, R. (1970). *The assault on childhood*. London: Gollancz.
- Holland, P. (2008). *The child in the picture*. In K. Drotner, & S. Livingstone, *The international handbook of children, media and culture* (pp.36-54). London: Sage Publications.
- Holland, P. (2004). *Picturing childhood. The myth of the child in popular imagery*. London: I.B. Tauris & Co Ltd.
- Holland, P. (2000). *Looking at babies: Pleasures and taboos*. In C. Fehily, J. Fletcher, & K. Newton (Eds.), *I spy: Representations of childhood* (pp. 112-122). London: I.B. Tauris & Co Ltd.
- Holloway, S. & Valentine, G. (2003). *Cyberkids: Children in the information age*. London: Routledge-Falmer.
- Humblet, J. (2007). *De oorverdovende stilte omtrent pedofilie: Het gepolariseerde debat voorbij*. Antwerpen: Garant.

- Jacobs, F.C.L.M., & Maris, C.W. (2003). *Rechtsvindingen en de grondslagen van het recht*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Kenway, J., & Bullen, B. (2001). *Consuming children: Education-Entertainment-Advertising*. Buckingham: Open University Press.
- Kline, S. (1994). *Out of the garden*. London: Verso.
- Krueger, R., & Casey, M. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research, 4th ed.* London: Sage Publications.
- Mill, J.S. (1863). *On liberty*. Boston: Ticknor and Fields.
- Morgan, D. (Ed.) (1993). *Successful focus group, advancing the state of the art*. London: Sage Publications.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Noaks, L., & Wincup, E. (2004). *Criminological research: Understanding qualitative methods*. Londen: Sage Publications.
- O’Gorman, A. (2009). *Ethische aspecten van het kwalitatief onderzoek*. In T. Decorte, & D. Zaitch, *Kwalitatieve methoden en technieken* (pp. 513-535). Leuven: Acco.
- Ost, S. (2009). *Child pornography and sexual grooming: Legal and social responses*. New York: Cambridge University Press.
- Opgenhaffen, M., & Van Belle, B. (2012). *Sociale media en journalistiek*, p.12. Leuven: Lannoo Campus.
- Pardoën, J., & Pijpers, R. (2006). *Verliefd op internet. Over het internet gedrag van pubers*. Amsterdam: SWP.
- Peršak, N. (2007). *Criminalising harmful conduct: The harm principle, its limits and continental counterparts*. New York: Springer.
- Postman, N. (1983). *The disappearance of childhood*. London: Vintage.
- Puchta, C., & Potter, J. (2004). *Focus group practice*. Londen: Sage Publications.
- Saunders, M., Lewis, P., & Tornhill, A. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek 4de editie*. Amsterdam: Pearson Education.
- Schor, J.B. (2004). *Born to buy*. New York: Scribner.

Schuijt, G., & Verhoof, D. (Eds.) (1995). *Vrijheid van meningsuiting, racisme en revisionisme*. Gent: Academia Press.

Scraton, P. (Eds) (1997). *'Childhood' in 'crisis'*. London: UCL Press.

Simons, J. (2002). *Interface and cyberspace. Inleiding in de nieuwe media*. Amsterdam: University Press.

Stevens, L. (2002). *Strafrecht en seksualiteit. De misdrijven inzake aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, ontucht, prostitutie, seksreclame, zedenschennis en overspel*. Antwerpen: Intersentia

Tiemeijer, W.L. (2008). *Wat 93,7 procent van de Nederlanders moet weten over opiniepeilingen*. Amsterdam: Aksant.

van Ree, F. (2001). *Pedofilie: Een controversiële kwestie. Analyse van een maatschappelijk vraagstuk*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Verhofstadt, D. (2012). *Media en ethiek*. Gent: Academia Press.

Vermeulen, G., Ponsaers, P., & Verlinden, A. (2003). *Het profiel van de pedoseksueel. Een sociologische benadering*. Antwerpen-Appeldoorn: Maklu.

Van Rooij, T., & Van den Eijnden, R. (2007). *Monitor internet en jongeren 2006 en 2007. Ontwikkelingen in internetgebruik en de rol van opvoeding*. Rotterdam: IVO.

Witteveen, W. (2001). *De geordende wereld van het recht: Een inleiding*. Amsterdam: University Press.

Yar, M. (2006). *Cybercrime and society*. London: Sage Publications.

Zelizer, V. (1985). *Pricing the priceless child*. New York: Basic Books.

TIJDSCHRIFTARTIKELEN

Boyd, D.M., & Ellison, N.B. (2007). Social network sites : Definition, history and scholarship. *Journal of computer-mediated communication*, 13(1), 210-230.

Dombrowski, S.C., Gischlar, K.L., & Durst, T. (2007). Safeguarding young people from cyber pornography and cyber sexual predation: A major dilemma of the internet. *Child Abuse Review*, 16(3), 153-170.

Choo, K.R. (2009). Online child grooming: A literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences. *Research and Public Series*, 103, 1-108.

- Edwards, S. (1994). Pretty babies: Art, erotica or kiddie porn? *History of Photography*, 18, 38-46.
- Evers, J. (2010). Over coderen, analysestrategieën en onderzoeksdesign bij software. *Kwalon*, 15(3), 62-63.
- Gallagher, B. (2005). New Technology: Helping or Harming children? *Child Abuse Review*, 14, 367-373.
- Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68-81.
- Groenland, E. A. G. (2007). De focusgroep versus het diepte-interview in marktonderzoek. *Kwalon*, 12(1), 11-12.
- Hutsebaut, F. (2000). Kinderpornografie in het Belgisch strafrecht. *Tijdschrift voor Strafrecht*, 0, 185-191.
- Jewkes, Y. (2010). Much ado about nothing? Representations and realities of online soliciting of children. *Journal of Sexual Agression*, 16(1), 5-18.
- Martin, J., & Alaggia, R. (2013). Sexual abuse images in cyberspace: expanding the ecology of the child. *Child Sexual Abuse*, 22(4), 398-415.
- Morgan, D. (1988). Focus groups as qualitative research. *Sage University Paper Series on Qualitative Research Methods*, Vol.16.
- Mirkin, H. (2009). The social, political and legal construction of the concept of child pornography. *Journal of Homosexuality*, 56, 233-267.
- Priebe, G., & Svedin, C. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society. An epidemiological study of adolescents disclosures. *Child Abuse & Neglect*, 32, 1095-1108.
- Quayle, E., & Jones, T. (2011). Sexualized images of children on the internet. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23(1), 7-21.
- Tubex, H., & Snacken, S. (1998). Straffen en behandelen: Evolutie van de aanpak van seksuele delinquentie. *Panopticon: Tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk*, 4, 287-310.
- Vermeulen, G., & Dhondt, F. (2002). Bescherming van minderjarigen via het strafrecht. Verdiensten en beperkingen van de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen. *Tijdschrift voor Strafrecht*, 3, 124-130.

Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K.J., & Ybarra, M.L. (2008). Online 'predators' and their victims: Myths, realities and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63(2), 111-128.

Zurbriggen, E.L., Pearce, G.E., & Freyd, J.J. (2003). Evaluating the impact of betrayal for children exposed in photographs. *Children & Society*, 17, 305-320.

ELEKTRONISCHE BRONNEN

Britten verbieden 'provocatieve' advertentie met Dakota Fanning (2011, november 9). *Het Nieuwsblad*. Geraadpleegd op: http://m.nieuwsblad.be/cnt/DMF20111109_144

Child Focus (2012). Jaarverslag: 15 jaar in beweging. Geraadpleegd op: <http://www.childfocus.be/newsmanager/483/346/Jaarverslag-2012?cntnt01options=4>

Child focus (z.j.). Child focus en seksueel misbruik. Geraadpleegd op 24 november 2013 via <http://www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting/extra-familiaal-seksueel-misbruik>

Child Focus en Seksueel Misbruik. Geraadpleegd op 6 december 2013 via <http://www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting/extra-familiaal-seksueel-misbruik>

Deuze, M. (2007, juni 11). De tien verschillen tussen oude en nieuwe media. *Blog: De toekomst van de journalistiek, popup*. Geraadpleegd op: www.henkblanken.nl.

De Smet, S., Mahjoub, S., & Child Focus (2009). Op het scherp van het net: Een verkennende studie over jongeren, internet en betaalseks. Koning Boudewijnstichting. Geraadpleegd op: http://www.childfocus.be/docsmanager/2/338/Op-het-scherp-van-het-net-Een-verkennende-studie-over-jongeren-internet-en-betaalseks/?cntnt01currentpage=1&cntnt01lang=nl_NL

JEP (2013). Reglement: Jury voor de Ethische Praktijken inzake Reclame. Geraadpleegd op: <http://www.jep.be/media/JEP%20Reglement%20NL%202013.pdf>

JEP (z.j.) Codes en Regels: Jury voor de Ethische Praktijken inzake Reclame. Geraadpleegd op: <http://www.jep.be/nl/codes-regels/>

Sensoa (2011). Feiten en cijfers: Jongeren en seksualiteit. Geraadpleegd op: <http://www.sensoa.be/sites/default/files/feitenencijfersjongerenenseksualiteit.pdf>

SMIT VUB, CITA & CRID FUNDP, & OSC Universiteit Antwerpen (2008). Onderzoeksproject van het federaal wetenschapsbeleid omtrent kansen en risico's van het gebruik van informatie- en communicatietechnologieën door tieners. Geraadpleegd op: <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=TIRO>

Stichting Reclame Code (Nederland). Geraadpleegd op 6 december 2013 via <https://www.reclamecode.nl/consument/default.asp?paginaID=141&hID=102>

Uitspraak Reclame Code Commissie. Geraadpleegd op 6 december 2013 via <https://www.reclamecode.nl/webuitspraak.asp?ID=118463&acCode>

Verschuren, D. (2011). Expositie 'gevaarlijk jong'. Jongeren door de ogen van kunstenaars. Geraadpleegd op: http://www.steunpuntjeugd.be/uploads/documents/KRAX_11___Jongeren_door_de_ogen_van_kunstenaars.pdf

Vermeulen, G. (2002). Strenger en ook beter? Over de fragmentarische aanscherping van de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen in de wet van 28 november 2000. In X., Gandiaus Actueel VII. Mechelen: Kluwer. Geraadpleegd op: <http://hdl.handle.net/1854/LU-153148>

Van Belleghem, S., Thijs, D., & De Ruyck, T. (2012). Social media around the World. INSITES. Geraadpleegd op: www.insites-consulting/publications/social-media-around-the-world-2012/

JURIDISCHE BRONNEN

Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties te New York op 20 november 1989, *B.S.* 17 januari 1992.

Het Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de Rechten van het kind van 25 mei 2000, *B.S.* 27 maart 2006.

Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, opgemaakt te Lanzarote op 25 oktober 2007.

Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad van 22 december 2003 ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, *P.B.* 20 januari 2004, nr. L 13/44.

Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik, seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, en ter vervanging van Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad.

COM (2010) 94 [Commissiedocument nr. 94 van 2010, definitieve versie].

Wet van 28 november 2000 betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *B.S.* 17 maart 2001.

Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen. Memorie van Toelichting, *Parl. St. Kamer* 1998-1999, nr. 190/01.

Cass. 25 november 1992, *Pas.* 1992, I, 1305.

Artikel 388 Burgerlijk wetboek

Artikel 488 Burgerlijk wetboek

Artikel 22bis Grondwetboek

Artikel 383 Strafwetboek

Artikel 383bis Strafwetboek

NIET-WETENSCHAPPELIJKE BRONNEN

Belgische pedofiel gearresteerd in Thailand. (2013, april 28). *De standaard*, p. 1.

Deckmyn, D. (2014, april 14). Het jaar van Snapchat. *De Standaard*, p.1.

Klifman, M. (2012, maart 5). Child Focus vraagt minderjarigen uitdrukkelijk om hun privacy beter te beschermen. *De Standaard*, p.1.

Klifman, M. (2012, maart 5). Kwart tieners zet zichzelf te kijk op Facebook. *De Standaard*, p.1.

Marilyn Ivy (1995, december 25). Silence and Satan. *The Nation*, pp. 834-835.

Proces tegen pedofiele Vlaamse pater in Canada van start. (2013, november 18). *De Standaard*, p.1.

Rechtbank Dendermonde geeft lokale ex-voorzitter N-VA 6 jaar cel voor kindermisbruik. (2013, januari 30) *De Standaard*, p. 1.

Van der Zwaag, G. (2009, juli 2). Ophef over minderjarig naakt in iPhone-applicatie BeautyMeter. *Wired*, p.1.

Vergauwen, E. (2013, november 4). Virtueel Filipijns meisje lokt kindermisbruikers. *De Standaard*, p. 1.

Zet niet zomaar foto's van je kinderen op Facebook. (2014, februari 20). *De Standaard*, p.1.

BIJLAGEN

Bijlage 1 – Verloop Focusgroep

Bijlage 2 – Semigestructureerde interviews

Bijlage 3 – Begeleidende brief

Bijlage 4 – Informed consent

Bijlage 5 – Codeboom Nvivo

- **Start :**
  - De bedoeling van vandaag is dat we een groepsgesprek houden rond de vertoning van minderjarig naakt binnen onze huidige samenleving. In het kader van de Masteropleiding Criminologische Wetenschappen aan Universiteit Gent, schrijf ik hier momenteel een masterproef over. De bedoeling van deze focus groep is dat jullie interactief meewerken en een discussie houden met elkaar. Er bestaan geen domme antwoorden of vragen, hou jullie dus niet in om jullie mening te uiten. De anonimiteit van het onderzoek is een garantie; de opname dient enkel voor de analyse en het naamkaartje dat jullie gekregen hebben dient enkel om het gesprek vlotter te laten verlopen.
- **Kennismakingsronde :**
- **Vertoning van de reclamespot die aanstoot heeft gegeven tot de masterproef + andere (inloop van het gesprek) :**
  - We zullen het gesprek starten met volgende reclamespotjes
- **Openingsvraag :**
  - Wat vinden jullie van deze reclamespot ?
- **Introductievraag :**
  - Wat is voor jullie problematisch minderjarig naakt?
  - Wat is voor jullie aanvaardbaar minderjarig naakt?
  - - foto tonen van expositie en pornositie: can you see the difference? -
- **Transitievraag :**
  - Vinden jullie de vertoning van het kind in de reclamespotjes problematisch of eerder aanvaardbaar ?
  - Wat vinden jullie van de nieuwe sociale media die heden ten dage gebruikt wordt?; zoals de sociale netwerksite facebook; die ook toegankelijk is voor minderjarigen.
- **Sleutelvraag :**
  - Hoe staan jullie nu in het algemeen tegenover de vertoning van minderjarig naakt in onze huidige samenleving ?
    - Verduidelijking van de mening vragen
    - Voorbeelden vragen
    - Discussie laten voortvloeien tussen de deelnemers
  - Vinden jullie dat de seksuele integriteit van kinderen kan worden beschadigd door dergelijke vertoningen?
  - Kan men deze publiek toegankelijke beelden beschouwen als geprefereerd beeldmateriaal voor personen met een seksuele voorkeur voor kinderen?
  - Is er volgens jullie een verschil tussen het kind vroeger en nu? Zijn de kinderen vandaag de dag nog kinderen? – voorbeeld foto geven van mini misverkiezingen
- **Slotvraag :**
  - Jullie hebben nu elkaars meningen gehoord..
    - Hoe staan jullie er nu tegenover?
    - Hebben jullie zaken gemist die niet aan bod kwamen?
    - Komen er nog zaken in jullie op?
    - Hebben jullie nog opmerkingen? Vragen?
- **Samenvattende vraag :**
  - ...

VRAGENLIJST INTERVIEW : In hun blootje voor het publieke oog. Een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt.

- Hoe staat u in **het algemeen** tegenover de vertoning van minderjarig naakt in onze huidige samenleving?
Schuilen hier gevaren?
Moet hier meer preventie of controle op uitgeoefend worden?
- Wat is voor u **aanvaardbaar** minderjarig naakt? Wat is voor u **problematisch** minderjarig naakt?
- Wanneer wordt volgens u **de grens** van het aanvaardbare overschreden?
- Waar ligt volgens u de grens? – Hierbij zal een foto getoond worden die deze vraag kan uiteenzetten in meerdere kleine vragen
- Zijn er binnen uw organisatie reeds **vragen gesteld omtrent het aangekaarte thema** in de probleemstelling van het onderzoek? – Indien nodig zal de onderzoeker de probleemstelling verduidelijken
- Wat vindt u van het gebruik van **de nieuwe sociale media** door jongeren? – Hierbij verwijs ik bijvoorbeeld naar de sociale netwerksite facebook die ook toegankelijk is voor minderjarigen.
Schuilen hier gevaren?
Moet hier meer preventie of controle op uitgeoefend worden?
- Zijn **de kinderen van vandaag** de dag nog kinderen? Is er een verschil tussen het kind vroeger en nu? – Hierbij verwijs ik naar de vraag of de grens tussen de kindertijd en de volwassenheid al dan niet vervaagd is.

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Beste,

Ik ben student criminologie aan de Universiteit Gent en stuur u hierbij een uitnodiging tot deelname aan een kleinschalig onderzoek in het kader van mijn masterproef. Deze omvat volgende titel: "In hun blootje voor het publieke oog. Een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt".

De doelstelling van het onderzoek bestaat uit het leveren van een bijdrage en het verkrijgen van een inzicht in 'de vertoning van minderjarig naakt' binnen de huidige samenleving. Dit rekening houdend met de huidige maatschappelijke context waarin kindermisbruik prominent aanwezig is. Als onderzoeker tracht ik op zoek te gaan naar het al dan niet ervaren problematische karakter van deze vertoning binnen het publiek toegankelijk beeldmateriaal (e.g. reclame, televisie, internet, mobiele telefoon, sociale media).

In de toegevoegde bijlage vindt u de meer uitgebreide informatie omtrent de masterproef.

Wat wordt er van u verwacht?

Wanneer u beslist om deel te nemen aan dit onderzoek, bent u bereid om tijdens de focusgroep uw eigen mening en houding ten op zichte van het aangekaarte thema weer te geven. Wat een focusgroep precies is, kan u ook terugvinden in de bijlage.

De samenkomst van de focusgroep zou idealiter doorgaan in het Belfius kantoor aan het Aime Delhaye plein te Ronse, met een vermoedelijke tijdsduur van 2uren. Indien u bereid bent tot medewerking, zoeken we samen naar het best passende moment.

Ik garandeer alle anonimiteit en privacy, persoonlijke gegevens zullen volledig geanonimiseerd worden. Met het oog op de verwerking van de resultaten zal de focusgroep, tenzij er uitdrukkelijke bezwaren tegen bestaan, afgenomen worden door middel van een recorder. De gesprekken worden na de analyse gewist en worden door niemand dan mezelf geraadpleegd. Verder zullen de gegevens enkel voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt worden

Indien u nog vragen heeft, aarzel dan niet om contact op te nemen. U hebt het recht om zorgvuldig en voldoende geïnformeerd te zijn. Als u beslist deel te nemen, geeft u mij een seintje. (annsophie.decuyper@Ugent.be). Zodra u toestemming heeft gegeven tot medewerking zal er via mail veder afgetoetst worden wanneer de focusgroep zal plaatsvinden.

Alvast dank voor uw interesse en medewerking.

Met vriendelijke groet
Decuiper Ann-Sophie

Bijlage 3 – Begeleidende brief : Semigestructureerde interviews

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Beste,

Ik ben student criminologie aan de Universiteit Gent en stuur u hierbij een uitnodiging tot deelname aan een kleinschalig onderzoek in het kader van mijn masterproef. Deze omvat volgende titel: "In hun blootje voor het publieke oog. Een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt".

De doelstelling van het onderzoek bestaat uit het leveren van een bijdrage en het verkrijgen van een inzicht in 'de vertoning van minderjarig naakt' binnen de huidige samenleving. Dit rekening houdend met de huidige maatschappelijke context waarin kindermisbruik prominent aanwezig is. Als onderzoeker tracht ik op zoek te gaan naar het al dan niet ervaren problematische karakter van deze vertoning binnen het publiek toegankelijk beeldmateriaal (e.g. reclame, televisie, internet, mobiele telefoon, sociale media).

Als organisatie kan u namelijk een niet onbelangrijke en zeer relevante bijdrage leveren aan het opzet van mijn masterproef. In de toegevoegde bijlage vindt u de meer uitgebreide informatie omtrent de masterproef terug.

Wat wordt er van u verwacht?

Wanneer u beslist om deel te nemen aan dit onderzoek, bent u bereid om tijdens een interview vanuit het oogpunt van de organisatie, de mening en houding ten op zichte van het aangekaarte thema weer te geven. De samenkomst van het interview zou idealiter doorgaan op een plaats die het beste met uw noden aansluit, ik stel mezelf dus flexibel op. Het interview zal daarnaast niet veel van u tijd in beslag nemen. Indien u bereid bent tot medewerking, zoeken we samen naar het best passende moment.

Ik garandeer alle anonimiteit en privacy, persoonlijke gegevens zullen volledig geanonimiseerd worden. Met het oog op de verwerking van de resultaten zal het interview, tenzij er uitdrukkelijke bezwaren tegen bestaan, afgenomen worden door middel van een recorder. De gesprekken worden na de analyse gewist en worden door niemand dan mezelf geraadpleegd. Verder zullen de gegevens enkel voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt worden. Indien u nog vragen heeft, aarzel dan niet om contact op te nemen. U hebt het recht om zorgvuldig en voldoende geïnformeerd te zijn. Als u beslist deel te nemen, geeft u mij een seintje. (annsophie.decuypere@UGent.be). Zodra u toestemming heeft gegeven tot medewerking zal er via mail verder afgetoetst worden wanneer/waar het interview zal plaatsvinden.

Alvast dank voor uw interesse en medewerking.

Ann-Sophie Decuypere

INSTEMMING DEELNAME ONDERZOEK

DOCUMENT VOOR DE DEELNEMER

Door dit formulier te ondertekenen:

- Stemt u in om aan een focusgroep deel te nemen omtrent een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt.
- Geeft u aan dat u weet waarom deze focusgroep doorgaat en wat er mee zal gebeuren.
- Geeft u toestemming om gebruik te maken van volgende gegevens: geslacht, eigen kinderen ja/nee, mening, eigen visie omtrent het aangekaarte thema.

Garanties voor de deelnemer:

- Bij de focusgroep wordt uw volledige anonimiteit gegarandeerd. Uw naam zal nergens in publicaties of rapporten vermeld worden; u zal op basis van de weergegeven resultaten op geen enkele wijze kunnen worden geïdentificeerd.
- Deze focusgroep is volledig vertrouwelijk.
- De gegevens worden enkel voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt, en enkel indien ze volledig anoniem worden gerapporteerd.

Het doel van het onderzoek is om de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt na te gaan. Er wordt op zoek gegaan naar hoe de publieke opinie staat tegenover het aangekaarte thema. Dit gebeurt aan de hand van een focusgroep met verschillende respondenten. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt in het kader van een masterproef.

Datum: ..... / ..... / 2014

Handtekening deelnemer focusgroep:

Handtekening moderator:

Ann-Sophie Decuyper

INSTEMMING DEELNAME ONDERZOEK

DOCUMENT VOOR DE DEELNEMER

Door dit formulier te ondertekenen:

- Stemt u in om aan een interview deel te nemen omtrent een kwalitatieve studie naar de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt.
- Geeft u aan dat u weet waarom dit interview doorgaat en wat er mee zal gebeuren.
- Geeft u toestemming om gebruik te maken van volgende gegevens: geslacht, functie eigen, mening, eigen visie omtrent het aangekaarte thema.

Garanties voor de deelnemer:

- Bij het interview wordt uw volledige anonimiteit gegarandeerd. Uw naam zal nergens in publicaties of rapporten vermeld worden; u zal op basis van de weergegeven resultaten op geen enkele wijze kunnen worden geïdentificeerd.
- Dit interview is volledig vertrouwelijk.
- De gegevens worden enkel voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt, en enkel indien ze volledig anoniem worden gerapporteerd.

Het doel van het onderzoek is om de grijze zone tussen de aanvaardbare en problematische vertoning van minderjarig naakt na te gaan. Er wordt op zoek gegaan naar hoe het bredere beleid staat tegenover het aangekaarte thema. Dit gebeurt aan de hand van een interview. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt in het kader van een masterproef.

Datum: ..... / ..... / 2014

Handtekening geïnterviewde :

Handtekening interviewer :

Ann-Sophie Decuyper

Nodes : FOCUSGROEP

Name
- Regels inzake publiek toegankelijk minderjarig naakt
    - Ja
    - Neen
  - Context en het gebruik van minderjarig naakt
    - Contextgebonden neen
    - Contextgebonden ja
  - Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust
    - Taboe
    - Geviseerd gevoel als man
  - Waar ligt de grens
    - Vrije wil al dan niet
    - Het geeft die zelf aan
    - Aanstotelijke omgeving ja of neen
  - De gebruiker
    - Is niet bepalend
    - Is bepalend
  - De nieuwe media
    - Rol van de ouders
    - Rol van het onderwijs
    - Opleggen regels
  - Het kind vroeger en nu
    - Anders
    - Hetzelfde
  - Reclamespots met minderjarig naakt
    - Problematisch
    - Aanvaardbaar
    - Aanstootgevend
  - De boodschap
  - Cultuur

Nodes : INTERVIEW CHILD FOCUS

Name
- ☒ Reclamespots met minderjarig naakt
☒ Aanstootgevend
☒ Aanvaardbaar
☒ Problematisch
- ☒ Context en het gebruik van minderjarig naakt
☒ Contextgebonden neen
☒ Contextgebonden ja
- ☒ Belang van het kind
☒ Afbeelding van het kind en de rol van
☒ Child Focus
☒ Ouders
☒ Bewuste sector
☒ Belangrijkste afweging
☒ Impact
☒ Gevolgen
- ☒ De gebruiker
☒ Is niet bepalend
☒ Is bepalend
- ☒ Waar ligt de grens
☒ Eigen limieten van het kind
☒ Belang van het kind
- ☒ Het kind vroeger en nu
☒ Anders
☒ Hetzelfde
- ☒ Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie
☒ Neen
☒ Ja
☒ De nieuwe media
☒ Hyperseksualisatie van het kind
☒ De boodschap
☒ Cultuur

Nodes : INTERVIEW JEP

Name
- Rol van de gebruiker
    - Is niet bepalend
    - Is bepalend
  - Afbeelding van het kind en een specifieke regel
    - Ja
    - Neen
  - Maatschappelijke context van verontwaardiging en onrust
    - Taboe
  - Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie
    - Ja
    - Neen
    - Miniem
  - Relatie met het product - boodschap
  - Hyperseksualisatie
    - Klachten
  - Nieuwe media
    - Zorgenkind
  - Cultuur

Nodes : INTERVIEW SENSOA

	Name
-	<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="316 510 1378 566">● Waar ligt de grens<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="368 577 1378 633">● Erotisch getinte houding <li data-bbox="368 633 1378 689">● Het vlaggensysteem <li data-bbox="316 701 1378 757">● Algemene trend rond minderjarig naakt <li data-bbox="316 757 1378 813">● De sociale en mobiele media <li data-bbox="316 813 1378 869">● Hyperseksualisatie van het kind <li data-bbox="316 869 1378 925">● Het kind vroeger en nu <li data-bbox="316 925 1378 981">● Wetgeving rond openbare zedenschennis <li data-bbox="316 981 1378 1008">● Vragen omtrent probleemstelling binnen organisatie